

JAARVERSLAG 2024

jaarverslag 2024

2024

Introductie

In dit jaarverslag legt het bestuur verantwoording af over het in 2024 gevoerde beleid en de behaalde resultaten. Voor het pensioenfonds was het – opnieuw – een uitdagend jaar, zowel in de wereld om ons heen als in de pensioensector. We hadden te maken met voortdurende geopolitieke spanningen, met onmiskenbare impact op de financiële markten. Bovendien is de voorbereiding op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel een ingrijpende operatie voor elk pensioenfonds, en dus ook voor ons pensioenfonds, hetgeen de gemoederen ook in 2024 heeft beziggehouden.

De wereld om ons heen

De geopolitieke onrust hield in 2024 aan. Oorlogen en andere conflicten zorgden in 2024 voor aanhoudende onrust en onzekerheid op de financiële markten. Deze werd aan het begin van 2025 bovendien verder aangejaagd door de uitkomst van de Amerikaanse verkiezingen. Inmiddels van verschillende zijden ingestelde importheffingen zorgen voor spanningen in de internationale handelsbetrekkingen.

Onze pensioenwereld – financiële situatie

De rendementen op de beleggingen hebben zich in 2024 positief ontwikkeld. De beleidsdekkingsgraad per eind december was 135,2%. In combinatie met de verruimde indexatie-mogelijkheid die het transitie-FTK biedt, hebben wij kunnen besluiten tot volledige indexatie. Alle pensioenen zijn per 1 januari 2025 met 2,6% verhoogd.

In 2024 heeft het bestuur zijn beleid op het gebied van duurzaam beleggen versterkt. De eerste schreden op weg naar impactbeleggen zijn gezet. En naast de al gehanteerde klimaatbenchmark voor de aandelenmarkt hanteert het pensioenfonds nu een vergelijkbare benchmark voor de andere onderdelen van de liquide portefeuille, inclusief de obligatieportefeuille.

Onze pensioenwereld – transitie naar nieuwe pensioenregeling

De voorbereiding op de nieuwe pensioenregeling, als uitvloeisel van de Wet toekomst pensioenen, beheerste in 2024 voor een belangrijk deel de bestuursagenda. Doel is dat het pensioenfonds per 1 januari 2026 overstapt op de nieuwe regeling. Een belangrijke mijlpaal, in december 2024, was de formele opdrachtaanvaarding. Het bestuur heeft de afspraken van KLM en de vakbonden over de nieuwe pensioenregeling, die zijn neergelegd in het transitieplan, zorgvuldig beoordeeld. Het bestuur heeft vastgesteld dat de nieuwe regeling evenwichtig, begrijpelijk en – tegen acceptabele kosten – uitvoerbaar is. Ook heeft het bestuur besloten tot invaren: alle opgebouwde pensioenen en pensioenuitkeringen worden overgezet naar de nieuwe pensioenregeling. Blue Sky Group, de uitvoeringsorganisatie, heeft in 2024 hard gewerkt aan de processen en systemen die nodig zijn voor de uitvoering van de nieuwe regeling. Eind december 2024 zijn het invaarbesluit en de bijbehorende fondsdocumenten, zoals het implementatieplan, ingediend bij De Nederlandsche Bank.

Het bestuur dankt iedereen die zich in het verslagjaar voor het pensioenfonds heeft ingezet.

Amstelveen, 11 juni 2025

Het bestuur van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Hans de Roos

Barbara van Koppen

Vicevoorzitter

Vicevoorzitter

INHOUD

Introductie	2
Kerncijfers 2024	5
Meer informatie?	6
Bestuursverslag	8
1 Profiel pensioenfonds	8
1.1 Organisatie (situatie per ultimo 2024)	8
1.2 Rechtsvorm en bestuursmodel	8
1.3 Missie, visie en strategie	9
1.4 Doelgroep jaarverslag	10
1.5 Pensioenregelingen	10
1.6 Risicohouding	11
2 Externe ontwikkelingen	12
2.1 Financiële markten in 2024	12
2.2 Wetgeving en overheidsbeleid	13
2.3 Toezicht in 2024	17
3 Interne ontwikkelingen	19
3.1 Financiële positie pensioenfonds	19
3.2 Pensioenregeling en uitvoering	21
4 Beleid	23
4.1 Ontwikkeling beleggingsbeleid	23
4.2 Financieel beleid	28
4.3 Communicatiebeleid	31
5 Governance	32
5.1 Inrichting van de governance	32
5.2 Geschiktheid en evaluatie	37
5.3 Uitvoering en uitbesteding	37
5.4 Externe relaties	39
5.5 Gedragsregelingen	39
5.6 Melding onregelmatigheden	42
5.7 Privacybeleid	43
5.8 Beheerst beloningsbeleid	43
5.9 Sancties	44
6 Kosten	44
6.1 Kosten pensioenuitvoering	44
6.2 Kosten vermogensbeheer exclusief transactiekosten	45
6.3 Transactiekosten	47
6.4 Verhouding rendement en kosten	48
6.5 Vergelijking kosten pensioenuitvoering en vermogensbeheer met andere pensioenfondsen	49

7	Risicomanagement	50
7.1	Strategie en beleid	50
7.2	Risicobeheercyclus	55
7.3	Ontwikkelingen risicomanagement	57
8	Vooruitblik 2025	59
9	Ontwikkelingen na balansdatum	59
10	Rapportage Raad van Toezicht 2024	59
11	Oordeel Verantwoordingsorgaan 2024	64
Jaarrekening 2024		
	Balans per 31 december	69
	Rekening van baten en lasten	70
	Kasstroomoverzicht	71
	Toelichting algemeen	72
	Toelichting op de balans	82
	Risicobeheer	96
	Toelichting op de rekening van baten en lasten	107
	Overige gegevens	124
	Bestemming van het resultaat	124
	Actuariële verklaring	124
	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	126
	Bijlagen	137
	Personalia	137
	Functies en nevenfuncties Bestuur	138
	SFDR Rapportage	142
	Deelnemersbestand	153
	ONTWIKKELINGEN 2020-2024	154

Kerncijfers 2024

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Deelnemers					
Aantal actieve deelnemers	13.448	12.943	12.040	11.738	12.418
Aantal gewezen deelnemers	8.977	9.087	9.254	9.598	9.268
Aantal pensioengerechtigden	12.380	11.924	11.689	11.570	11.337
Totaal	34.805	33.954	32.983	32.906	33.023
Pensioenactiviteiten					
Premie voor risico pensioenfonds	218,7	186,9	162,0	211,3	145,1
Premie voor risico deelnemers	0,4	0,4	0,3	0,5	0,8
Kostendekkende premie	239,7	196,4	253,7	275,7	276,5
Gedempt kostendekkende premie	216,3	170,2	156,5	156,2	131,8
Pensioenuitkeringen	256,8	244,6	215,2	204,4	183,7
Pensioenuitvoeringskosten	11,1	9,6	7,3	6,6	6,3
Vermogen					
Stichtingskapitaal en reserves	2.726,5	2.384,7	2.098,5	2.174,3	418,4
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	8.295,9	7.698,8	7.286,8	9.191,0	9.860,7
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Dekkingsgraad					
Nominale dekkingsgraad	132,1%	130,2%	128,2%	123,1%	104,2%
Beleidsdekkingsgraad	135,2%	131,7%	134,4%	115,3%	97,9%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK	122,6%	126,0%	126,6%	122,2%	121,3%
Reële dekkingsgraad	89,5%	83,7%	77,8%	81,5%	78,6%
Wettelijke reële dekkingsgraad	101,6%	97,9%	102,2%	93,4%	80,4%
Indexering					
Pensioenrechten					
actieve deelnemers	2,6	-	11,4%	0,0%	0,0%
Ingegane pensioenen en premievrije pensioenrechten	2,6	-	11,4%	3,3%	0,0%
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Vastgoed	1.405,2	1.264,6	1.372,1	1.439,6	924,2
Aandelen	4.093,7	3.568,1	3.360,3	4.742,1	4.103,5
Vastrentende waarden	5.767,4	5.375,8	4.813,8	5.420,9	4.803,4
Derivaten	-104,0	-174,9	-142,8	-229,4	424,1
Overige beleggingen	161,7	127,8	-	-	-
Totaal	11.324,0	10.161,4	9.403,4	11.373,2	10.255,2
Beleggingen voor risico deelnemers					
Vastgoed	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3
Aandelen	2,2	1,9	1,7	2,0	1,7
Vastrentende waarden	3,0	2,3	2,2	2,5	2,2

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Overig	-	0,4	0,1	0,1	0,2
Totaal	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Rendement beleggingen voor risico pensioenfonds					
Rendement vastgoed	5,1%	-5,0%	-6,8%	18,0%	-3,5%
Rendement aandelen	21,1%	12,8%	-9,8%	25,2%	9,6%
Rendement vastrentende waarden	5,4%	6,5%	-21,9%	-1,4%	4,4%
Totaalrendement	9,8%	8,3%	-16,8%	10,7%	5,8%
Vijfjaars geannualiseerd rendement	3,0%	4,0%	2,0%	7,4%	7,2%
Tienjaars geannualiseerd rendement	4,6%	5,0%	4,3%	7,8%	7,2%
Rendement beleggingen voor risico deelnemers					
Rendement vastgoed	8,2%	7,6%	-23,5%	30,3%	-14,6%
Rendement aandelen	23,7%	15,8%	-10,3%	26,7%	5,1%
Rendement vastrentende waarden	5,7%	7,4%	-12,2%	2,5%	3,5%
Totaalrendement	12,8%	10,8%	-16,0%	11,7%	3,0%
Kostenratio's					
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (bedragen in euro's)	438	396	306	281	262
Kosten vermogensbeheer / gemiddeld belegd vermogen	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,5%
Transactiekosten / gemiddeld belegd vermogen	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%

Meer informatie?

Meer informatie over het pensioenfonds vindt u op www.klmgrondfonds.nl. Hier is ook een begrippenlijst opgenomen met een toelichting op technische termen uit dit jaarverslag.

Vragen over het pensioenfonds of het gevoerde beleid kunt u stellen aan het bestuur met een e-mail naar bestuursbureau@klmgrondfonds.nl.

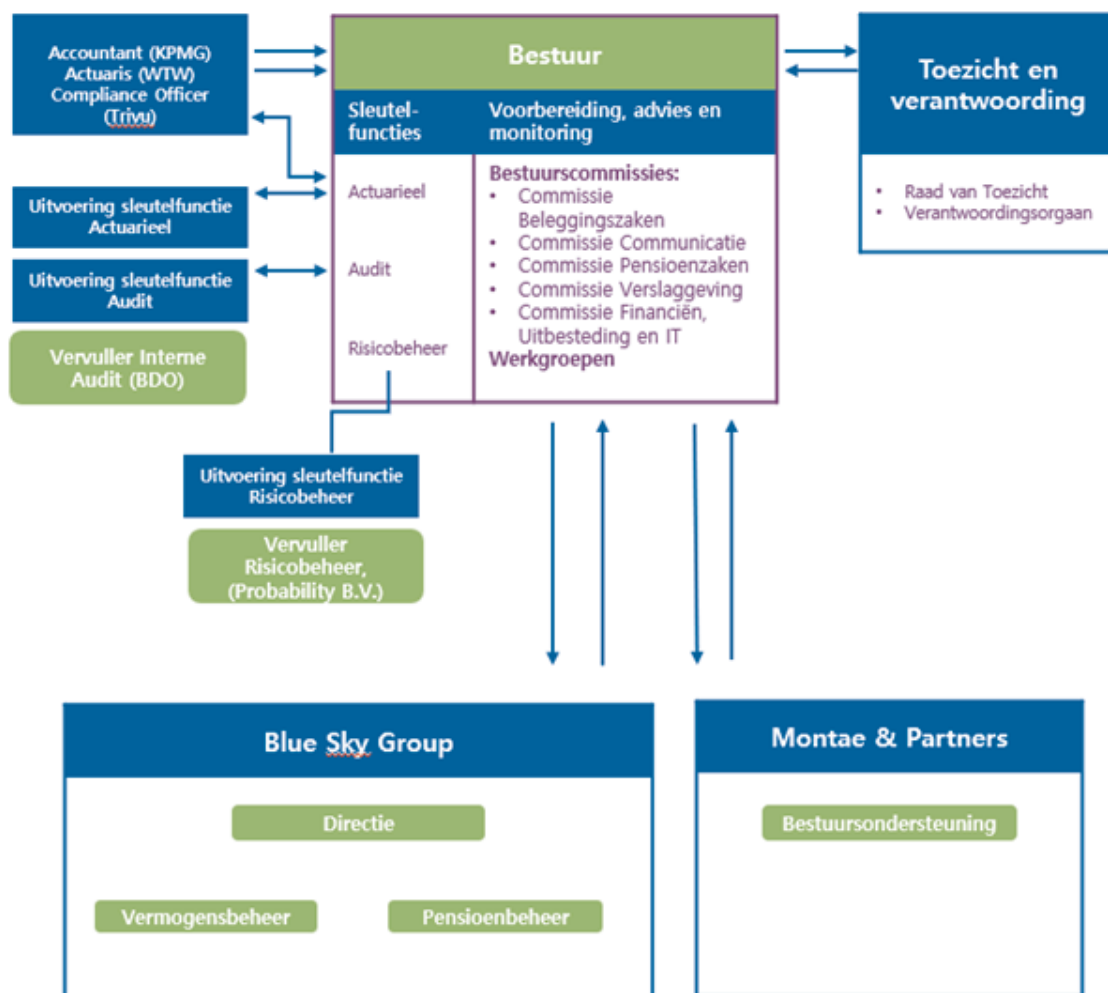
bestuursverslag

2024

Bestuursverslag

1 Profiel pensioenfonds

1.1 Organisatie (situatie per ultimo 2024)

1.2 Rechtsvorm en bestuursmodel

Juridische vorm

De Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM is een onafhankelijke rechtspersoon die los staat van KLM N.V.. Voor de bescherming van de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden is het wettelijk verplicht dat het pensioenfonds het pensioenvermogen afgescheiden van de verbonden onderneming beheert. Het pensioenfonds is een ondernemingspensioenfonds en is opgericht in 1932.

Bestuursmodel

Het pensioenfonds kent een zogeheten paritair plus bestuursmodel. Het bestuur van het pensioenfonds bestaat uit leden die zijn voorgedragen vanuit de geledingen van werknemers, de pensioengerechtigden en de werkgever. Daarnaast zijn twee bestuursleden met specifieke expertise aan het bestuur toegevoegd. Deze bestuursleden zijn niet voorgedragen door de belanghebbenden. Een technisch voorzitter zonder stemrecht leidt de bestuursvergaderingen. Het pensioenfonds kent drie sleutelfuncties: actuariel,

risicobeheer en audit. De sleutelfuncties hebben een controlerende en in voorkomende gevallen adviserende rol. De verantwoordelijkheid (het houderschap) voor de risicobeheerfunctie is belegd bij een bestuurslid, evenals de auditfunctie. Het houderschap van de actuariële sleutelfunctie wordt uitgevoerd door de certificerend actuaris.

Het bestuur legt verantwoording af over het gevoerde beleid aan het Verantwoordingsorgaan. Dit orgaan bestaat uit twaalf vertegenwoordigers van werknemers, pensioengerechtigden en de werkgever. Het interne toezicht wordt uitgeoefend door de Raad van Toezicht, die bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen.

Het pensioenfonds heeft het pensioen- en vermogensbeheer (vermogensbeheer tot 1 januari 2025) uitbesteed aan uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group. De bestuursondersteuning is ondergebracht bij Montae & Partners. Een actuaris van Blue Sky Group is adviserend actuaris van het pensioenfonds. De sleutelfunctievervuller risicobeheer is extern belegd bij Probability B.V.. De vervuller van de sleutelfunctie audit is belegd bij BDO en die van sleutelfunctie actuariael bij Towers Watson Netherlands B.V.

Blue Sky Group heeft haar vermogensbeheerbedrijf vanaf 1 januari 2025 verkocht aan Achmea Investment Management. De continuïteit van de dienstverlening aan het pensioenfonds is geborgd. Het pensioenfonds had zijn vermogensbeheeractiviteiten reeds volledig uitbesteed en dit blijft ook vanaf 1 januari 2025 zo.

Het bestuur heeft KPMG Accountants N.V. aangesteld als accountant van het pensioenfonds en Willis Towers Watson Netherlands B.V. als certificerend actuaris. De compliance functie was tot 1 november 2024 belegd bij Holland van Gijzen Law LLP en is per 1 november 2024 belegd bij Trivu.

In de bijlage Personalia is de personele samenstelling van de organen van het pensioenfonds opgenomen.

1.3 Missie, visie en strategie

De missie, visie en strategie zijn in 2023 herijkt. In 2024 is visie van het pensioenfonds aangescherpt vanwege de Code Pensioenfondsen 2024.

Missie

De missie van het pensioenfonds luidt:

Het KLM Algemeen Pensioenfonds voert op professionele en deelnemer dienende wijze de pensioenregelingen uit die zijn overeengekomen tussen KLM en de werknemersorganisaties voor KLM-grondpersoneel, waarbij het pensioenfonds oog heeft voor een leefbare wereld. Hierin streven we naar zo veel mogelijk koopkrachtbehoud, een goede kwaliteit/kostenverhouding en een evenwichtige afweging van de belangen van alle bij de pensioenregelingen betrokkenen.

Visie

De toekomstvisie luidt:

Het KLM Algemeen Pensioenfonds doorloopt, vanuit een solide positie in termen van uitvoering, kosten en klanttevredenheid, een ordentelijke transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. In die nieuwe pensioenwereld is het pensioenfonds een solide en moderne aanbieder, met een solidair en hoogwaardig pensioenproduct voor KLM-grondpersoneel. Samen met de andere KLM-pensioenfondsen realiseren we synergie in de uitvoering van onze pensioenregelingen, met behoud van ieders eigenheid.

In onze deelnemerbediening sluiten we aan op de wensen van onze deelnemers en helpen we ze bij het bereiken van een passend pensioen, door ze te informeren en ondersteunen bij het maken van keuzes. Hierbij betrekken we de voorkeuren en belangen van de deelnemers en de risicohouding van het pensioenfonds. We zorgen dat deelnemers dusdanig inzicht hebben in hun te bereiken pensioeninkomen

dat ze handelingsperspectief hebben en zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen voor aanvullende maatregelen indien nodig.

Niet alleen is onze pensioenregeling toekomstbestendig qua serviceniveau, kostenniveau en beleggingsresultaten, maar ook zijn wij zijn als pensioenfonds herkenbaar vooruitstrevend in de bijdrage aan een leefbare wereld en nemen wij onze maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Een hoge tevredenheid van onze klanten is het logische gevolg.

Doelstelling en ambities

De statutaire doelstelling van het pensioenfonds is het zeker stellen van ouderdoms-, nabestaanden- en invaliditeitspensioen voor het grondpersoneel van KLM. Het pensioenfonds heeft dit uitgewerkt in ambities voor onder meer koopkrachtbehoud, acceptabele risico's en aanvaardbare kosten.

Strategie

Het bestuur ziet voor de komende jaren de volgende strategische thema's. De thema's zijn uitgewerkt in strategische speerpunten die periodiek in het bestuur besproken worden.

Strategische thema's:

- klaar zijn voor het nieuwe pensioenstelsel;
- deelnemerbediening prominent;
- bestuur in regie;
- ESG als leidend motief;
- veranderkracht tonen / wendbaarheid.

1.4 Doelgroep jaarverslag

Met dit jaarverslag informeert het pensioenfonds de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden en hun nabestaanden, KLM N.V., de interne en externe toezichthouders en andere belanghebbenden van het pensioenfonds over het gevoerde beleid en de financiële resultaten. Dit verslag betreft de formele, wettelijk vereiste verantwoording. Het pensioenfonds informeert deelnemers en pensioengerechtigden ook via andere communicatiemiddelen over het gevoerde beleid en de gerealiseerde resultaten.

1.5 Pensioenregelingen

Het pensioenfonds voert de pensioenregeling voor het (grond)personeel van KLM en KLM Flight Academy en een aparte regeling voor medewerkers van KLM Health Services.

Naast de basispensioenregeling voert het pensioenfonds een netto pensioenregeling uit voor medewerkers met een salaris boven de aftoppingsgrens van EUR 137.800 (2024).

Basispensioenregeling

Sinds 1 januari 2021 is de basispensioenregeling een uitkeringsovereenkomst met een collectieve toegezegde bijdrageregeling (CDC-regeling). Dit houdt in dat er pensioenopbouw wordt nagestreefd met een vaste premie voor de werkgever. Indien de premie in een jaar ontoereikend is, wordt de opbouw zodanig verlaagd dat de premie weer toereikend is.

De basispensioenregeling geldt voor een pensioengevend loon tot €137.800 (2024). Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedraagt (behoudens in geval van een ontoereikende premie) 1,875%. Het nabestaandenpensioen op opbouwbasis bedraagt 70% van het ouderdomspensioen. Daarnaast is er een facultatief nabestaandenpensioen (op risicobasis) over toekomstige diensttijd. Dit bedraagt 70 % van de toekomstige opbouw van het ouderdomspensioen bedraagt.

Verder voorziet de basispensioenregeling in een:

- wezenpensioen;

- Anw-hiaatverzekering;
- arbeidsongeschiktheidspensioen en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid.

Netto pensioenregeling

Deelnemers met een pensioengevend loon boven EUR 137.800 (2024) kunnen vrijwillig sparen voor een aanvullend pensioenkapitaal middels de Netto pensioenregeling.

Het pensioenfonds belegt de leeftijdsafhankelijke premies volgens het 'life cycle'-principe, waarbij het risicoprofiel afneemt naarmate de pensioendatum nadert. Op de pensioendatum wordt het opgebouwde netto pensioenkapitaal gebruikt om een netto pensioenuitkering bij een verzekeraar aankopen.

Daarnaast is een netto nabestaanden- en wezenpensioen verzekerd, waarvoor een overlijdensrisicopremie wordt ingehouden op de premie-inleg.

1.6 Risicohouding

Op grond van het financieel toetsingskader (FTK) moet ieder pensioenfonds zijn risicohouding bepalen en vastleggen. Daarmee geven het pensioenfonds en zijn belanghebbenden aan in hoeverre ze risico's willen lopen bij de pensioenuitvoering. In 2022 heeft het Pensioenfonds het risicopreferentieonderzoek uitgevoerd.

Het bestuur heeft de risicohouding van het pensioenfonds bepaald na overleg met de arbeidsvoorwaardelijke partijen, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht. Allereerst gaat het om de kwalitatieve risicohouding. De belanghebbenden van het pensioenfonds delen de langetermijndoelstelling van het pensioenfonds. Voor de kortere termijn hebben de premiebetalers (werkgever en werknemers) voorkeur voor een stabiele pensioenpremie, passend bij de pensioenambitie. De deelnemers (actieven, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige aanspraakgerechtigden) willen graag een waardevast pensioen. Daarnaast is er een kwantitatieve lange- en kortetermijnrisicohouding.

De risicohouding voor de korte termijn komt tot uitdrukking in het vereist eigen vermogen (VEV) inclusief bandbreedte. De bandbreedte is eind 2023 vastgesteld op +/- 3,5%-punt van het strategisch VEV van 26,7%. Eind 2024 was het strategische VEV van 22,6% lager dan de ondergrens van 23,2%. Het feitelijk VEV van 23,9% is wel hoger dan de ondergrens.

Voor de lange termijn hangt de kwantitatieve risicohouding samen met de door het bestuur vastgestelde ondergrenzen van de haalbaarheidstoets. In verband met de eind 2022 gewijzigde indexatieambitie voor actieve deelnemers is begin 2023 een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Op grond hiervan is geconcludeerd dat de eerder gedefinieerde ondergrens niet meer voldeed. Deze ondergrens is daarom aangepast en sociale partners zijn hierover geïnformeerd. Deze ondergrenzen voor het pensioenresultaat zijn:

- mediaan scenario: 90%;
- relatieve maximale afwijking in slechtweersscenario: 35%;
- mediaan scenario vanuit dekkinggraad die voldoet aan VEV: 92%.

Voor de netto pensioenregeling heeft het bestuur de risicohouding tijdens de opbouwfase vastgesteld op de maximaal aanvaardbare afwijking van het pensioen in een pessimistisch scenario (5% percentiel) ten opzichte van een mediaan scenario.

De risicohouding is daarbij getoetst aan de regeling tot vaststelling van de rekenmethodieken voor weergave van het ouderdomspensioen in scenario's (Uniforme Rekenmethodiek) en de uniforme set die DNB beschikbaar stelt.

Het nemen van risico is in de visie van het pensioenfonds inherent aan het behalen van voldoende rendement. Voldoende rendement is een voorwaarde voor het realiseren van de ambitie om de pensioenen en opgebouwde aanspraken te kunnen indexeren. Over het algemeen heeft het pensioenfonds

daarom een licht offensieve 'risk appetite'. Dit is de mate van risico die het pensioenfonds bereid is te accepteren zonder dat de realisatie van de fondsdoelstellingen in gevaar komt.

2 Externe ontwikkelingen

2.1 Financiële markten in 2024

Het jaar 2024 was een turbulent maar positief beleggingsjaar waarin aandelen flink in waarde zijn gestegen. Ook de meeste obligaties stegen in waarde, waarbij de wat meer risicovolle obligaties de grootste stijging lieten zien. Het jaar stond in het teken van drie thema's: inflatie, stabiliteit en groei. Onderstaande figuur geeft een aantal risico's weer, gekoppeld aan deze kernthema's.

Figuur: Inflatie, stabiliteit en groei zijn de drijfveren voor de ontwikkelingen op de financiële markten

Inflatie

De inflatiepiek in het eurogebied werd bereikt in oktober 2022 met 10,3%. Sindsdien is de inflatie gestaag afgenomen en lag deze in september 2024 op 1,7%, onder de doelstelling van de ECB. Ook de kerninflatie (exclusief energie en voedsel) is gedaald, maar blijft met bijna 3% net binnen de risicogrens. Werknemers eisen compensatie voor de gestegen prijzen van de afgelopen jaren, wat de loondruk verhoogt en het risico op een loon-prijsspiraal in stand houdt, zij het minder sterk dan vorig jaar. In reactie hierop is de ECB begonnen met het verlagen van de beleidsrente. Opvallend is dat de inflatie in Nederland ruim 3,5% hoger ligt dan het gemiddelde. Dit komt mede door de krappe arbeidsmarkt en het relatief grote aandeel van arbeidsintensieve diensten in de economie.

Stabiliteit

De stijgende rente heeft extra druk gezet op bedrijven en instellingen met hoge schulden. In 2023 leidde dit al tot problemen bij enkele regionale banken in de VS. In 2024 verschoof de aandacht naar de houdbaarheid van staatsschulden, met name in Frankrijk, waar een politieke impasse na de verkiezingen hervormingen bemoeilijkt. Dit onderstreept de noodzaak van structurele economische aanpassingen. Naast rentebeleid zorgen geopolitieke spanningen voor onzekerheid. De aanhoudende oorlog tussen Rusland en Oekraïne en de escalatie in het Midden-Oosten tussen Israël, Hamas, Hezbollah en Iran vergroten het risico op een groter regionaal conflict. Ondertussen reageerden de financiële markten positief op de verkiezingswinst van Trump, mede door de verwachting van nieuwe stimuleringsmaatregelen voor de Amerikaanse economie. Desondanks bleef er gedurende het jaar marktnervositeit, wat leidde tot correcties in augustus en eind december.

Economische groei

Economische groei vormt de schakel tussen rente en inflatie. In zekere zin is goed nieuws slecht nieuws: een sterkere economie verhoogt de loondruk en daarmee de inflatie. Volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) groeit de Amerikaanse economie in 2024 met 2,8%, maar zal deze in 2025 naar verwachting afzakken tot 2,2%. Dit gaf de Amerikaanse centrale bank in september 2024 aanleiding om de rente met 50 basispunten te verlagen. In het eurogebied bleef de groei met 0,8% in 2024 aanzienlijk lager, waardoor de ECB afgelopen jaar de rente al vier keer verlaagde. De markt verwacht verdere renteverlagingen in 2025 om de economie te ondersteunen. Het IMF voorspelt een groei van

1,2% voor de eurozone in 2025. Ook China zal naar verwachting te maken krijgen met een lichte groeivertraging (4,5% in 2025 versus 4,8% in 2024), mede door vergrijzing, de vastgoedcrisis en hoge schulden bij lokale overheden.

Ondanks deze macro-economische uitdagingen stegen de wereldwijde aandelenmarkten met bijna 20% in 2024, opnieuw aangedreven door de "Magnificent Seven" (Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon, Nvidia, Meta en Tesla). Deze bedrijven maakten een groot deel uit van de SGP 500 en bepaalden grotendeels de stijging van de internationale aandelenmarkten.

Niet alleen de westerse markten worden gedomineerd door een klein aantal grote bedrijven. Ook in opkomende markten is de concentratie hoog. Bedrijven als TSMC, Samsung Electronics, Alibaba en Tencent vertegenwoordigen samen ongeveer 20% van deze markten. Al deze bedrijven zijn actief in de technologiesector, de snelst groeiende sector wereldwijd. Dit wijst op een concentratierisico, zowel op sectorniveau als op regioniveau, met een sterke focus op de Verenigde Staten en Zuidoost-Azië.

2.2 Wetgeving en overheidsbeleid

Nieuw pensioenstelsel

Wet toekomst pensioenen

De Wet toekomst pensioenen (Wtp) is op 1 juli 2023 in werking getreden. Deze wet introduceert belangrijke wijzigingen in het Nederlandse pensioenstelsel. In 2024 zijn regelmatig aanvullende regels gepubliceerd door de regering en toezichthouders. In april 2024 hebben de sociale partners arbeidsvoorwaardelijke afspraken en verwerkt in het transitieplan. Het bestuur heeft de afspraken van KLM en de vakbonden over de nieuwe pensioenregeling zorgvuldig beoordeeld en heeft in December 2024 de opdracht aanvaard.

Ook is het bestuur akkoord met de afspraak om alle opgebouwde pensioenen en pensioenuitkeringen via een collectieve waardeoverdracht over te zetten naar de nieuwe pensioenregeling (invaren). Het pensioenfonds wil per 1 januari 2026 overgaan. De tot die datum opgebouwde pensioenen worden op die datum omgezet in individuele pensioenvermogens. Eind december 2024 zijn het invaarbesluit en de bijbehorende fondsdocumenten, zoals het implementatieplan, ingediend bij De Nederlandsche Bank.

Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel

Per 1 juli 2023 is de Wet toekomst pensioenen (Wtp) in werking getreden. Uiterlijk 1 januari 2028 moeten sociale partners en pensioenfondsen de pensioenregeling hebben aangepast aan de nieuwe wettelijke eisen. Het pensioenfonds KLM Algemeen is, in samenspraak met werkgever en werknemers organisaties (het arbeidsvoorwaardelijk overleg, kortweg AVO), voornemens om per 1 januari 2026 over te gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Voor de nieuwe regeling was er de keuze uit twee nieuwe pensioencontracten: een meer collectieve variant (solidaire premieregeling) en een meer individuele variant (flexibele premieregeling). In beide contracten is de hoogte van de premie het uitgangspunt en niet de hoogte van de pensioenuitkering (toezegging).

Het AVO en het pensioenfonds bereiden zich al vanaf eind 2020 voor op het nieuwe pensioenstelsel en voeren daarvoor structureel gezamenlijk overleg. Dit heeft in april 2024 geresulteerd in een, mede door het pensioenfonds gedragen, transitieplan van het AVO voor de deelnemers van KLM Grondpersoneel, KLM Flight Academy en KLM Health Services. Het AVO, heeft ná raadpleging (via het hoorrecht) van de Vereniging Gepensioneerden KLM, gekozen voor de solidaire premieregeling.

Om de doelstellingen van het AVO te kunnen realiseren, heeft het pensioenfonds, in samenwerking met het Verantwoordingsorgaan, de Raad van Toezicht, de sleutelfunctiehouders, de uitvoeringsorganisatie en het AVO, voorafgaande en aansluitend op het transitieplan belangrijke keuzes gemaakt. Het belangrijkste doel was een zorgvuldige en evenwichtige belangenafweging voor de deelnemers. Hiervoor zijn onder andere onderstaande acties uitgevoerd en besluiten genomen:

Gedurende de jaren 2022 en 2023:

- uitgebreid risicopreferentieonderzoek
- opdracht aanvaardingskader en evenwichtigheidskader voorlopig vastgesteld
- beoordeling divers concepten transitieplan
- voorbereiding beleidskeuzes fondsbeleid nieuw regeling. Voorbereiding implementatieplan en transitiecommunicatieplan
- diverse overleg met VO en RvT onder andere over evenwichtigheid, risicohouding, voortgang proces, beoordeling transitieplan
- overleg met BSG over de uitvoering

Met als mijlpalen:

- Juli 2023: voorlopige besluitvorming over het fondsbeleid. Deze voorgenomen besluitvorming had als doel vast te leggen welke uitgangspunten gehanteerd zouden worden voor de te maken analyses en berekeningen.
- September 2023: voorgenomen besluit over voorrangregels en het besluit om de minimale inwaardekkingsgraad gelijk te stellen aan een dekkingsgraad van 104%

Gedurende 2024:

- nadere beoordeling van de onderdelen van het fondsbeleid, te weten het beleggingsbeleid, solidariteitsbeleid, uitkeringsbeleid;
- nadere beoordeling voorrangregels, invaren, spreiding bij invaren en compensatie;
- beoordeling van wel/niet gebruikmaken van het transitie FTK;
- toetsing wet- en regelgeving en beoordeling van de risico's en beheersingsmaatregeling van de nieuwe pensioenregeling;
- beoordeling van uitvoerbaarheid van de nieuwe regeling door BSG;
- beoordeling van de datakwaliteit;
- beoordeling transitiecommunicatieplan;
- organiseren goede betrokkenheid sleutelfunctiehouders bij het proces;
- beoordeling van de evenwichtigheid van het transitieplan;
- totaalbeoordeling opdracht aanvaarding;
- ALM-studie voor het beleggingsbeleid onder de nieuwe regeling.

Met als mijlpalen

- April 2024: toetsingskader opdracht aanvaarding definitief vastgesteld
- April 2024: definitief transitieplan van het AVO voor KLM Grondpersoneel, KLM Flight Academy en KLM Health Services ontvangen.
- April 2024: voorgenomen besluit over beleggingsbeleid onder voorbehoud van toetsing aan de risicohouding.
- Mei 2024: voorgenomen besluit spreiding bij invaren.
- Juni 2024: besluit gebruikmaken transitie-FTK en indiening overbruggingsplan.
- Juli 2024: voorgenomen besluit risicohouding en toetsing daarvan aan voorgenomen beleggingsbeleid.
- Juli 2024: voorgenomen besluit beleggingsbeleid in de solidaire regeling.
- September 2024: besluit over het fondsbeleid en risicohouding.
- September 2024: voorgenomen besluit transitie communicatieplan
- September 2024: positief advies VO over het transitie communicatieplan
- September 2024: besluit arbeidsongeschiktheids- en nabestaandenpensioen
- Oktober 2024: positief advies VO over het voornemen tot invaren
- November 2024: oordeel van de externe accountant in het kader van datakwaliteit dat de pensioenfondsddata van dusdanig goede kwaliteit zijn, dat op basis hiervan kan worden ingevaren.
- December 2024: addendum op het transitieplan waarin de bandbreedtes zijn opgenomen ontvangen van het AVO.
- December 2024: positief advies VO op het addendum.
- December 2024: goedkeuring RvT voor het voornemen tot invaren.
- December 2024: vaststelling implementatieplan.
- December 2024: besluit uitvoerbaarheid.

Dit alles heeft geleid tot het besluit van het bestuur op 12 december 2024 tot aanvaarding van de opdracht voor de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling van KLM Grondpersoneel, KLM Flight Academy en KLM Health services per 1 januari 2026 en de indiening daarvoor van het invaarsjabloon bij DNB op 23 december 2024.

Het jaar 2024 was voor wat betreft het Nieuw Pensioenstelsel-proces een intensief jaar en dat zal ook gelden voor 2025. De focus ligt enerzijds op de beoordeling door DNB van het invaarbesluit en de beoordeling door de AFM van het Communicatieplan en anderzijds op de uitvoering door Blue Sky Group met als doel de beoogde invaardatum van 1 januari 2026 te realiseren.

In januari 2025 heeft het pensioenfonds van DNB al een eerste reactie ontvangen op het invaardossier. Het bestuur behandelt de vragen en aandachtspunten van DNB hieruit in het eerste kwartaal, waarna een her-indiening volgt. Daarvoor is een aanvullend plan van aanpak opgesteld en ingediend bij DNB. Ook is er regelmatig overleg met DNB geweest en wordt er gezorgd voor tijdige aansluiting op het proces met het AVO, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht. Op 14 maart 2025 zijn de eerste vragen uit de brief van DNB beantwoord en op 18 april is een herindiening gedaan.

Van AFM is op 6 maart 2025 een reactie op het transitiecommunicatieplan ontvangen, waarin is vermeld dat het transitiecommunicatieplan voldoet aan de wettelijke vereisten. Communicatie over de transitie richting de deelnemers is een belangrijk onderwerp in 2025.

Blue Sky Group heeft een inrichtingsstappenplan opgesteld. Dit inrichtingsstappenplan beschrijft de projectmatige aanpak en de organisatie voor de implementatie van de nieuwe regeling in de systemen.

De Communicatie commissie heeft in 2025 verder uitvoering gegeven aan het transitiecommunicatieplan. Eind 2024 en begin 2025 zijn in dit kader onder andere video's van bestuursleden en specifieke nieuwsberichten op de website geplaatst. Ook worden er al vanaf begin 2025 informatiebijeenkomsten voor deelnemers georganiseerd, die gedurende het gehele jaar zullen worden gehouden.

Datakwaliteit

Het pensioenfonds heeft als één van de strategische thema's op de bestuurlijke jaarkalender: het tijdig klaar zijn voor het nieuwe pensioenstelsel. Een belangrijk onderdeel hiervan is het succesvol doorlopen van het Kader Datakwaliteit van de Pensioenfederatie om de datakwaliteit voor het invaren te kunnen vaststellen voor alle drie pensioenregelingen (de basisregeling, de KHS-regeling en de netto-regeling) die het pensioenfonds uitvoert. Het Kader Datakwaliteit bestaat in totaal uit zes fasen met per fase aparte processtappen die een pensioenfonds moet doorlopen voor de uiteindelijke besluitvorming over het niveau van de datakwaliteit.

Fase 1

In het jaarverslag over 2023 vermeldt het bestuur dat er stappen zijn gezet voor de implementatie van het datakwaliteitskader, met name in Fase 1 - Opzet datakwaliteit. Eind 2023 is in samenwerking met Blue Sky Group het datakwaliteitsbeleid aangescherpt en een correctie- en herzieningenbeleid opgesteld. Voor Fase 2 zijn de Kritieke Data Elementen (KDE) vastgelegd. De definitieve goedkeuring van Fase 1 vond plaats begin Q2 2024, waarbij de opinies van de sleutelfunctiehouders actuaariaat en risicobeheer zijn meegenomen.

Fase 2

Gelijktijdig met de goedkeuring van fase 1 is ook fase 2 afgerond. Dit had betrekking op de risico-inventarisatie en -beoordeling. De uitvoering van deze fase maakte de kwaliteit van de pensioenadministratie meetbaar en bracht mogelijke risico's in kaart. Het bestuur had in deze fase een monitorende rol en beoordeelde samen met sleutelfunctiehouders de methodologie en validiteit van de analyses. Op basis van de fondsanalyses is het voorlopige niveau van de datakwaliteit beoordeeld als toereikend en zijn er verder geen aanvullende activiteiten voor fase 3 geïdentificeerd.

Fase 3

Het pensioenfonds heeft door Willis Towers Watson en Blue Sky Group uitgebreide data-analyses laten uitvoeren om de kwaliteit van de pensioenadministratie te beoordelen. Deze analyses hadden betrekking op onder meer de KLM Grondregeling, KHS-regeling en de netto pensioenregeling. De werkzaamheden omvatten data profiling, data-analyse en specifieke deelwaarnemingen. Resultaten toonden aan dat een zeer hoog percentage van de data correct was. De resterende onverklaarde meldingen betroffen slechts een klein deel van de dataset en werden als insignificante verschillen gekwalificeerd. Willis Towers Watson heeft bevestigd dat deze meldingen uitzonderingen betreffen die niet generiek konden worden opgenomen in de DataValidator.

Op basis van deze bevindingen concludeerde het bestuur dat de datakwaliteit voldoet aan de eisen die gelden voor invaren. Bij de bestuurlijke beoordeling is zorgvuldig afgewogen of de resterende meldingen risico's opleverden voor de juiste uitvoering van de pensioenadministratie. Mede op grond van de aanvullende verklaringen en de gekozen onderzoeksaanpak is vastgesteld dat dit niet het geval is.

Het pensioenfonds heeft met deze aanpak niet alleen voldaan aan de vereisten van het Kader Datakwaliteit, maar ook aanvullende controles uitgevoerd die verder gaan dan de minimumeisen. Hiermee is een robuust en zorgvuldig besluitvormingsproces geborgd, in lijn met de Good Practice datakwaliteit van DNB. De kwaliteit van de pensioenadministratie is daarmee op een niveau gebracht dat het invaren verantwoord en goed onderbouwd mogelijk maakt.

Fase 4

Het pensioenfonds heeft in deze rapportage de doorlopen fases 1 tot en met 4 van het kader samengebracht en gedocumenteerd ten behoeve van de voorlopige besluitvorming. In fase 4 heeft het fonds de onderzoeksresultaten uit de eerdere fases geëvalueerd en geconsolideerd, met als doel een helder en onderbouwd oordeel te vormen over de datakwaliteit in relatie tot het invaren in de nieuwe pensioenregeling. Op basis van de uitgevoerde controles, validaties en aanvullend onderzoek heeft het fonds de voorlopige conclusie getrokken dat de datakwaliteit voldoende is om het invaren verantwoord te laten plaatsvinden. In deze fase is ook de SFH internal audit betrokken die een interne controle over de validiteit van het doorlopen besluitvormingsproces van fase 1 tot en met 4 heeft uitgevoerd. Hieruit kwamen geen bevindingen die positieve besluitvorming in het kader van invaren in de weg stonden.

Op basis van de fase 4-rapportage en de internal audit-rapportage is aan het bestuur een volledig overzicht geboden van de uitgevoerde onderzoeken, de onderliggende analyses en de daaruit voortvloeiende conclusies. Het pensioenfonds acht hiermee de datakwaliteitscontroles afgerond en stelt het bestuur in staat om een definitief besluit te nemen over de verdere voortgang in de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Fase 5

Het pensioenfonds heeft in deze fase, samen met externe accountant PricewaterhouseCoopers, alle uitgevoerde werkzaamheden in het kader van datakwaliteit doorlopen. Reeds na afronding van fase 2 was PricewaterhouseCoopers gestart met de eerste Agreed Upon Procedures (AUP) checks, waarmee de controleaanpak al vroeg in het proces werd geïmplementeerd. Het pensioenfonds heeft in overleg met PricewaterhouseCoopers afspraken gemaakt over de invulling van de overeengekomen specifieke werkzaamheden.

PricewaterhouseCoopers heeft geen inhoudelijke controles op de datakwaliteit zelf uitgevoerd, maar wel actieve procescontroles uitgevoerd met betrekking tot de besluitvorming en de betrokkenheid van de sleutelfunctiehouders.

De controles door PricewaterhouseCoopers zijn gestart op basis van de werkzaamheden en resultaten uit fase 1 en fase 2. Naar aanleiding van de bestuurlijke besluitvorming over fase 3 en fase 4 zijn ook voor deze fasen procescontroles uitgevoerd. Daarmee heeft het pensioenfonds niet alleen de operationele uitvoering van de datakwaliteitstoetsing onderbouwd, maar ook een onafhankelijke toetsing laten plaatsvinden op de inrichting en effectiviteit van het besluitvormingsproces. Voor de definitieve

besluitvorming is beoordeeld dat de uitgevoerde besluitvormingsprocessen en beheersmaatregelen in lijn waren met de vereisten van het Kader Datakwaliteit. Het bestuur acht de datakwaliteitscontroles als afgerond en is hiermee in staat gesteld om een definitief besluit te nemen over de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Fase 6

Het fondsbestuur heeft, na zorgvuldige beoordeling van de datakwaliteit en betrokkenheid van sleutelfunctiehouders, een definitief besluit genomen om over te gaan naar de nieuwe pensioenregeling. Het proces volgde good practice-principes en beoordeelde resterende risico's. Het fonds richt zich nu op operationele voorbereidingen, waarbij de vastgestelde datakwaliteit een solide basis biedt voor een zorgvuldige transitie. Door continue monitoring van beheersmaatregelen blijft het fonds eventuele afwijkingen tijdig corrigeren, wat een succesvolle invoering van het nieuwe pensioenstelsel waarborgt.

DORA

De Europese Commissie heeft richtlijnen geïntroduceerd die de digitale weerbaarheid van de (financiële) sector moet vergroten: de Digital Operational Resilience Act, ofwel DORA. DORA is op 28 november 2022 aangenomen door de Raad van Europa en op 16 januari 2023 van kracht geworden. DORA kent een implementatieperiode van twee jaar. Dit betekent dat het Pensioenfonds uiterlijk 17 januari 2025 compliant moet zijn met DORA.

Na de initiële DORA gap-analyse, is een twee sporenbeleid gelopen waarbij enerzijds de beleidsdocumenten waar nodig aangepast zijn en anderzijds de overeenkomsten met kritische uitbestedingspartijen gescreend zijn.

In de bestuursvergadering van 12 december 2024 zijn de volgende beleidsdocumenten aangepast;

- Business Continuity Plan.
- IT-beleid.
- Incidentenprocedure.
- Uitbestedingsbeleid.

Daarnaast zijn eind 2024 en begin 2025 met alle relevante uitbestedingspartijen addenda ondertekend.

Informatieregister

De focus van DNB zal in het eerste half jaar vooral liggen op het verzamelen en beoordelen van de informatieregisters. De Europese Commissie (EC) wenst deze eind april 2025 te hebben ontvangen. DNB heeft de uitvraag gedaan met een deadline van 23 april 2025. Het Pensioenfonds heeft het informatieregister op 22 april 2025 ingediend.

Wetsvoorstel Bedrag ineens

Op 8 oktober 2024 is de Wet herziening bedrag ineens aangenomen in de Tweede Kamer. De wet regelt dat elke deelnemer de keuze krijgt om op pensioeningangsdatum maximaal 10 procent van de waarde van het opgebouwde pensioen op te nemen als een bedrag ineens. Het wetsvoorstel moet nog door de Eerste Kamer worden behandeld en zal naar verwachting niet eerder dan 1 januari 2026 in werking treden.

2.3 Toezicht in 2024

Extern toezicht

Pensioenfondsen staan onder toezicht van verschillende toezichthoudende instanties. In de praktijk heeft het pensioenfonds vooral te maken met De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM).

DNB

Het toezicht van DNB is op basis van de Actualisatie Toezicht Methodologie (ATM) en is risico-gebaseerd. DNB kon daardoor de frequentie van de vaste overlegmomenten loslaten. DNB plant in ieder geval een keer per jaar een overlegmoment met het bestuur (of een delegatie) om de recente ontwikkelingen te bespreken. Een keer per twee jaar worden de risicoscores met het bestuur (of een delegatie) besproken. Zo nodig is er extra overleg met het bestuur.

De volgende contacten hebben in 2024 plaatsgevonden:

- uitvraag premies en indexatie 2025;
- terugkoppeling definitieve Rapportage onderzoek informatiebeveiliging 2024;
- overbruggingsplan;
- (voorgenomen) benoeming en herbenoemingen;
- definitieve terugkoppeling RIG Datakwaliteit;
- toezichtskalender;
- gesprekken met DNB over het nieuwe pensioenstelsel.

Verder participeerde het pensioenfonds in een aantal sectorbrede uitvragen:

- een uitvraag over niet-financiële risico's;
- de uitvraag integriteit als onderdeel van de uitvraag niet-financiële risico's;
- een periodieke uitvraag van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

AFM

De AFM heeft de wettelijke taak om toezicht te houden op alle informatie die pensioenfondsen beschikbaar stellen of verstrekken aan deelnemers, waaronder de informatie over tijdelijke toeslagverlening. De AFM heeft het pensioenfonds verzocht om informatie over de doelgroepen van toeslagverlening, inclusief voorbeelden. Het pensioenfonds heeft gehoor gegeven aan deze uitvraag.

De volgende contacten hebben in 2024 plaatsgevonden:

- toezichtbrief inzake SFDR;
- informatieverzoek Toezichtrapportage tweedepijlerpensioen 2023.

Toezichtbrief inzake SFDR

Het pensioenfonds heeft op 25 juli 2024 een brief van de AFM ontvangen inzake SFDR. De AFM constateert dat artikel 6, eerste lid, sub b SFDR is overtreden, omdat het pensioenfonds in de productinformatie voor de grootste pensioenregeling geen informatie heeft opgenomen over de mogelijke effecten van duurzaamheidsrisico's op het rendement in de productinformatie. Het betreft hier geen formele maatregel. Het pensioenfonds heeft opvolging gegeven aan de brief van de AFM.

Intern toezicht

Naast extern toezicht kent het pensioenfonds intern toezicht in de vorm van een Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht richt zich op de algemene gang van zaken, het beleid en de processen van het pensioenfonds, met bijzondere aandacht voor het risicobeheer en de evenwichtige belangenafweging. De Raad van Toezicht is een orgaan van het pensioenfonds en houdt continu toezicht. Daarnaast heeft de Raad van Toezicht bevoegdheden, zoals goedkeuring van een aantal wettelijk bepaalde bestuursbesluiten. Daarbij gaat het onder meer om het jaarverslag, de profielschets voor de bestuursleden, het beloningsbeleid en de collectieve waardeoverdracht, ook de interne collectieve waardeoverdracht bij de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

Ook heeft de Raad van Toezicht de bevoegdheid om het bestuur of bestuursleden te schorsen of te ontslaan, en kan de Raad van Toezicht de (her)benoeming van een bestuurder beletten indien deze naar het oordeel van de Raad van Toezicht niet aan de profielschets voldoet. Hoofdstuk 5 (Governance) gaat vanuit bestuursperspectief nader in op de werkzaamheden van de Raad van Toezicht. In dit verslag is voorts een samenvatting van de rapportage van de Raad van Toezicht over 2024 opgenomen.

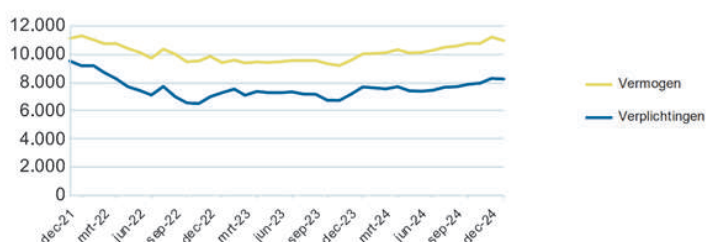
3 Interne ontwikkelingen

3.1 Financiële positie pensioenfonds

Vermogensontwikkeling

Net als 2023 was ook 2024 een goed beleggingsjaar. Het pensioenfonds behaalde in 2024 een totaalrendement van 9,8%. Het totaal belegd vermogen groeide van 10,03 miljard euro aan het begin van het jaar naar 10,97 miljard euro aan het eind van het jaar. De marktwaarde van de verplichtingen is gestegen van EUR 7,7 miljard naar EUR 8,2 miljard als gevolg van de licht gedaalde rente over het jaar.

Figuur: ontwikkeling vermogen en verplichtingen van het pensioenfonds (2021-2023), (x € mln)

De grootste bijdrage aan het totaalrendement werd geleverd door aandelen met 21,1%. Belangrijkste oorzaken voor de positieve aandelenrendementen van het afgelopen jaar waren de renteverlagingen in de VS, een sterker dan verwachte Amerikaanse economie (met name door robuuste consumentenbestedingen) en de hoger dan verwachte winstgroei van Amerikaanse bedrijven. Net als in 2023, was het rendement van de “Magnificent Seven” in 2024 opnieuw een belangrijk thema op de wereldwijde aandelenmarkten.

Het rendement op vastrentende waarden bedroeg 5,4%. De eerste vijf maanden van 2024 lieten een slecht rendement zien doordat de langlopende rente opliep. Het uiteindelijk positieve jaarrendement op vastrentende waarden werd met name behaald door de wat meer risicovollere obligaties. Vastgoed kende een positief rendement van 5,1%. De figuur hieronder laat zien hoe de twintigjaars swaprente zich in 2024 ontwikkelde. Deze rente is maatgevend voor de ontwikkeling van de verplichtingen op de pensioenbalans.

Figuur: renteontwikkeling over 2024

(Beleids)dekkingsgraad

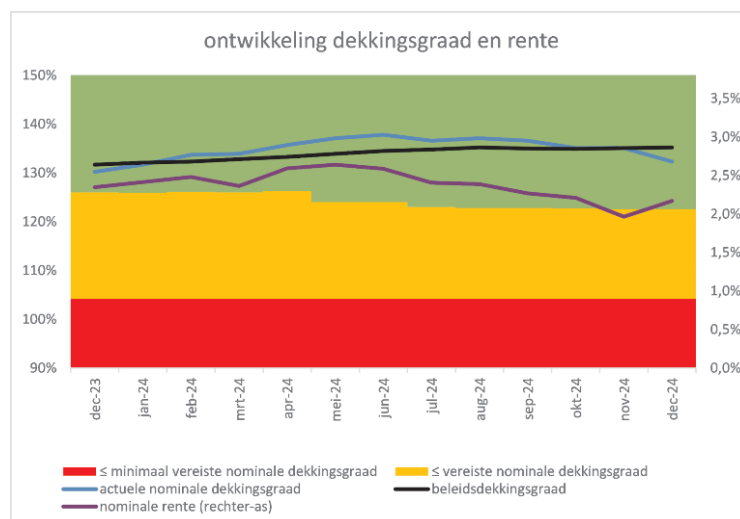
De dekkingsgraad geeft de financiële gezondheid van een pensioenfonds weer.

De nominale dekkingsgraad laat de verhouding zien tussen het vermogen van het pensioenfonds aan de ene kant en de waarde van alle toegezegde pensioenen exclusief toekomstige indexatie (de verplichtingen) aan de andere kant.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12-maandelijkse nominale dekkingsgraden en moet worden gebruikt voor beleidsbeslissingen.

Het pensioenfonds stelt de waarde van de verplichtingen vast met de door DNB gepubliceerde rente. De vereiste dekkingsgraad geeft aan hoe hoog de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds wettelijk moet zijn. De vereiste buffer vangt de schommelingen in de waarde van de beleggingen en de verplichtingen op. De hoogte van de vereiste dekkingsgraad verschilt per pensioenfonds en is onder andere afhankelijk van het beleggingsbeleid. Als de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad komt, heeft het pensioenfonds onvoldoende reserves in kas. Er is dan sprake van een reservetekort. Onderstaande figuur vertoont het verloop van de dekkingsgraad afgezet tegen de vereiste dekkingsgraad. De rechter as toont de rente waartegen de verplichtingen worden gewaardeerd.

Figuur: ontwikkeling dekkingsgraad en rente

De beleidsdekkingsgraad eind 2024 was 135,2%. Dit is hoger dan de wettelijk vereiste dekkingsgraad voor het pensioenfonds van 122,6%. Er is dan sprake van een reserveoverschot. Het pensioenfonds hoefde daarom geen herstelplan op te stellen en in te dienen bij DNB.

Premiedekkingsgraad

De premiedekkingsgraad geeft aan hoeveel premie wordt betaald voor de nieuwe pensioenopbouw. In 2024 was de premiedekkingsgraad 114%, door de van toepassing zijnde methodiek voor de premiereserve (2023: 109%).

Indexatie 2024 en 2025

Indexatie per 1 januari 2024

De afgeleide consumenten prijsindex voor alle huishoudens gemeten over oktober 2022 tot oktober 2023 was -2,0%. Op grond van de Pensioenwet mag een negatieve ontwikkeling van de prijsindex niet leiden tot verlaging van de pensioenen. Daarom is de negatieve prijsindex op nul gesteld en kon er op 1 januari 2024 geen toeslag worden verleend.

Indexatie per 1 januari 2025

Het pensioenfonds mag gedeeltelijk indexeren als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% en mag volledig indexeren vanaf een beleidsdekkingsgraad van ongeveer 135% (eind 2024). De

beleidsdekkingsgraad per 30 november 2024 bedroeg 135,1%. Daardoor kon het pensioenfonds de pensioenen volledig indexeren aan de hand van de afgeleide consumenten prijsindex voor alle huishoudens gemeten over oktober 2023 tot oktober 2024 van 2,6%, op grond van het regulier indexatiebeleid. Na toekenning van de volledige indexatie was er geen financiële ruimte meer voor het verlenen van een extra indexatie om de in eerdere jaren opgelopen indexatie-achterstand te verkleinen.

Versoepelde regels

Halverwege 2024 heeft het pensioenfonds een overbruggingsplan ingediend bij DNB. Hiermee kan het pensioenfonds in aanloop naar de transitie naar de Wtp-regeling afwijken van het reguliere indexatiebeleid en bij een lagere dekkingsgraad een volledige indexatie verlenen. Bij het indexatiebesluit in december hoefde het pensioenfonds hiervan geen gebruik te maken omdat er reeds een volledige indexatie verleend kon worden op grond van het reguliere indexatiebeleid.

Haalbaarheidstoets

Het bestuur en de partijen van het arbeidsvoorwaardelijk overleg beoordelen met deze toets hoe de gemaakte beleidskeuzes en gekozen ondergrenzen (zie paragraaf 1.6 Risicohouding) zich verhouden tot de geformuleerde pensioenambitie. Er wordt uitgegaan van een horizon van 60 jaar en van ongewijzigd pensioenbeleid. Een pensioenfonds is wettelijk verplicht jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te voeren. Bij een significante wijziging is een aanvangshaalbaarheidstoets verplicht.

De haalbaarheidstoets maakt de afweging expliciet tussen het streven naar beleggingsrendement en de daarbij horende risico's enerzijds en het pensioenresultaat anderzijds. Het resultaat van de toets kan ertoe leiden dat het pensioenfonds met KLM en de werknemersverenigingen gaat overleggen over aanpassing van de pensioenambities.

In 2024 was een ministeriële regeling van kracht op grond waarvan pensioenfondsen in dat jaar konden afzien van het indienen van een jaarlijkse haalbaarheidstoets in 2024 als het pensioenfonds naar verwachting volledig zou invaren. De verwachting is dat fondsen die voornemens zijn om in te varen, ook in 2025 geen jaarlijkse haalbaarheidstoets hoeven in te dienen.

3.2 Pensioenregeling en uitvoering

Ontwikkelingen AVO en uitvoeringsovereenkomst

In 2024 heeft het AVO (arbeidsvoorwaardelijk overleg tussen sociale partners) de uitgangspunten voor de nieuwe pensioenregeling vastgesteld. Deze zijn opgenomen in het transitieplan dat in april 2024 aan het pensioenfonds ter beschikking is gesteld.

Geschillen en klachten

De geschillen- en klachtenregeling beschrijft de procedure voor het indienen en behandelen van klachten door belanghebbenden over de uitvoering van het pensioenreglement of de behandeling door het pensioenfonds. Een klacht is iedere uiting van ongenoegen door een belanghebbende over de wijze waarop de belanghebbende door het pensioenfonds behandeld is of zich behandeld voelt.

Geschillen of klachten worden eerst behandeld door de uitvoeringsorganisatie, Blue Sky Group. Indien een belanghebbende het niet eens is met de afhandeling van het geschil of klacht, dan kan de belanghebbende zich richten tot het bestuur.

Indien een belanghebbende het niet eens is met het oordeel van het bestuur over de uitleg van het pensioenreglement kan hij zich sinds 1 januari 2024 wenden tot de onafhankelijke Geschilleninstantie Pensioenfondsen. De Ombudsman Pensioenen maakt onderdeel uit van deze onafhankelijke geschilleninstantie. Daarnaast staat de gang naar de burgerlijke rechter open.

Hierna volgt een overzicht van in 2024 behandelde eerste fase klachten, behandeld door Blue Sky Group, naar aard van de klacht:

Aard van de klacht	Aantal behandelde klachten
Service en klantgerichtheid	27
Behandelingsduur	23
Informatieverstrekking	15
Deelnemersportaal	35
Keuzebegeleiding	0
Pensioenberekening en -betaling	28
Registratie werknemersgegevens/datakwaliteit	1
Toepassing wet- en regelgeving: algemeen	8
Toepassing wet- en regelgeving: invaren, transitie	0
Financiële situatie	20
Duurzaamheid	0
Overig	14
Totaal	171
<i>Geëscaleerde klachten</i>	
Financiële situatie	16
Informatiestrekking	1
Pensioenberekening en -betaling	1
Toepassing wet- en regelgeving	2
Totaal	20

Onder “Overig” vallen de behandelde klachten die niet in andere categorieën passen. Deze klachten gingen over onderwerpen als indexatie, storing in het deelnemersportaal en incompleet ontvangen van opgevraagde documentatie.

In 2024 behandelde het bestuur 20 klachten (2023: 7 klachten). Van deze klachten hadden er 15 betrekking op het bestuursbesluit om de opgebouwde en ingegane pensioenen per 1 januari 2024 niet te indexeren. Het bestuur heeft aan betrokkenen uitvoerig toegelicht dat op basis van het pensioenreglement toekenning van indexatie per 1 januari 2024 niet mogelijk was. Waar nodig is ook gemotiveerd waarom het niet inhalen van vóór 2024 opgelopen indexatieachterstanden niet mogelijk was.

De overige klachten gingen over de hoogte van het bij einde dienstverband vastgestelde partnerpensioen, de premie-inleg voor de netto pensioenregeling en de verrekening van buitenlandse sociale uitkeringen met het ouderdomspensioen. Het bestuur heeft deze klachten gegrond verklaard. In één geval was dit met toepassing van de hardheidsbepaling.

In 2024 zijn er geen geschillen in behandeling genomen door de Geschilleninstantie Pensioenfondsen of de burgerlijke rechter.

Ontwikkeling aantal deelnemers

De ontwikkeling van het deelnemersbestand van het pensioenfonds is als volgt.

	2024	2023
In dienst	1.274	1.518
Uit dienst	381	333
Met pensioen ¹	698	528

¹ Het aantal van regel "Met pensioen" betreft zowel actieve deelnemers als gewezen deelnemers van het pensioenfonds die met pensioen zijn gegaan

4 Beleid

4.1 Ontwikkeling beleggingsbeleid

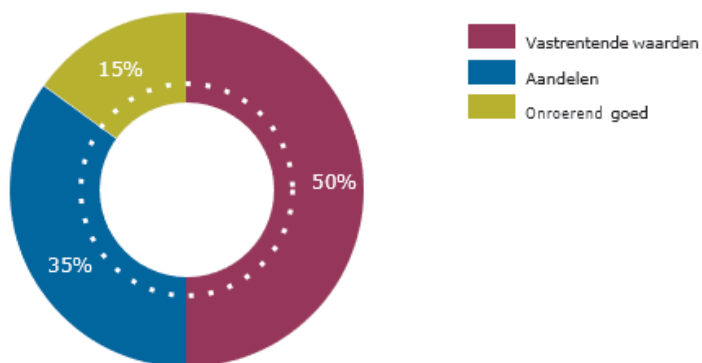
Algemeen

Het pensioenfonds belegt vermogen om zijn langetermijndoelstellingen op lange termijn te kunnen halen. Met beleggingsrendementen kan het pensioenfonds de pensioenafspraken nakomen, de premies betaalbaar houden en, wanneer de dekkingsgraad het toestaat, pensioenen te indexeren.

Jaarlijks maakt het pensioenfonds een beleggingsplan. Daarbij kijkt het naar de risicohouding van het pensioenfonds, de economische omstandigheden, de financiële markten en de wettelijke kaders waarbinnen het moet opereren.

Het pensioenfonds spreidt de beleggingen over drie hoofdbeleggingscategorieën: aandelen, vastrentende waarden en real assets. De verdeling daarvan in 2024 is te zien in onderstaande figuur. Deze categorieën zijn vervolgens weer onderverdeeld in regio's, beleggingsstijlen en/of subcategorieën. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om aandelen wereldwijd large & midcap, aandelen opkomende markten en staats- en bedrijfsobligaties. Bij het beleggingsbeleid houdt het pensioenfonds rekening met onder andere het valutarisico, het renterisico en het vastgoed- en aandelenrisico (zie ook het hoofdstuk over risicomanagement verderop in dit jaarverslag).

Figuur: strategische mix hoofdcategorieën 2024

Strategisch beleid: beleggingsbeginselen

Het pensioenfonds hanteert sinds 2023 de volgende beleggingsbeginselen (investment beliefs):

1. Beleggingsrisico wordt (op lange termijn) beloond.
2. De strategische allocatie bepaalt grotendeels het risico-rendementsprofiel van de beleggingsportefeuille.
3. Diversificatie loont.
4. Niet alle risico's worden beloond.
5. Passief tenzij ...
6. Het pensioenfonds gelooft in een illiquideitspremie.

- 7. Het pensioenfonds heeft invloed op de maatschappij en het milieu en vindt dat het de verantwoordelijkheid draagt om bij te dragen aan een duurzame, leefbare wereld.
- 8. Risico-rendementsverhoudingen verbeteren door het toepassen van ESG-criteria in het beleggingsproces.
- 9. Het verwachte nettorendement en risicoverbetering zijn belangrijker dan alleen de kosten van een beleggingskeuze.
- 10. De bestuurlijke inrichting van het vermogensbeheer van het pensioenfonds dient aan te sluiten bij de complexiteit van de beleggingsportefeuille.

Beleggingsrendementen 2024

2024 was een positief jaar voor de financiële markten. Het pensioenfonds behaalde een totaalrendement van 9,8%. Dit was inclusief het resultaat op derivaten ter afdekking van valuta- en renterisico's.

Vooraf aandelen lieten een sterk positief resultaat zien (+21,1% van het totaalrendement). Ook obligaties lieten positieve resultaten zien als gevolg van dalende spreads binnen rendementsproducten. Vastgoed rendeerd ook positief (5,1% van het totaalrendement).

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de rendementen.

	Pensioenfonds	Benchmark
Vastgoed	5,1%	5,2%
Aandelen	21,1%	20,2%
Vastrentende waarden	5,4%	5,4%
1		
Totaal	9,8%	9,7%

1 Het getoonde resultaat voor de overlays betreft de bijdrage van de categorie aan het totaalresultaat.

In 2024 presteerde het pensioenfonds met de beleggingen beter dan de benchmark. Dit was met name te danken aan dat gedeelte van de aandelenportefeuille waarmee we op zoek gaan naar extra rendement boven een benchmark (actief beheer). Binnen aandelen presteerden met name wereldwijd small cap en opkomende markten beter dan de benchmark dankzij aandelenselectie binnen het actieve mandaat van deze vermogensbeheerders.

Het rendement van de beleggingen is een netto rendement, na aftrek van kosten. Om een hoger nettorendement te behalen dan de benchmark moeten de externe vermogensbeheerders dus in eerste instantie altijd de kosten goed maken.

De tabel hieronder geeft de waarde en de feitelijke verdeling van de beleggingen per categorie weer.

De wegen per beleggingscategorie in de feitelijke portefeuille wijken gedurende het jaar iets af van de strategische mix als gevolg van ontwikkelingen van de markten en valuta's.

Tabel beleggingsportefeuille naar categorie 2024

(Bedragen in € mio)	EUR	Percentage
Vastgoed	1.405,2	12,4%
Aandelen	4.093,7	36,2%
Vastrentende waarden	5.767,4	50,9%
Overige beleggingen	161,7	1,4%
Derivaten	-104,0	-0,9%
Totaal	11.324,0	100,0%

Beleggingsonderwerpen in 2024

Het pensioenfonds heeft in 2024 diverse beleggingsonderwerpen behandeld en beleid over vastgesteld. Dit betroffen zowel onderwerpen uit de meerjarenplanning als onderwerpen die binnen het jaar additioneel waren ingepland. Ook hebben er diverse wijzigingen in de portefeuille plaatsgevonden als gevolg van vastgesteld beleid in 2023 en 2024. Zo heeft het pensioenfonds in 2024:

- wereldwijde bedrijfsobligaties omgezet naar Europese groene bedrijfsobligaties en is het begonnen met private debt beleggingen, in lijn met de investment case vastrentende waarden van 2023;
- het belang in private infrastructuur is verder uitgebreid door beleggingen in bestaande commitments;
- klimaat Transitie benchmarks zijn volledig geïmplementeerd voor alle aandelen categorieën en high yield obligaties (hiermee concrete invulling gevend aan de net zero-doelstelling in het Parijse klimaatakkoord waaraan we ons committeren);
- eind juni is besloten om de renteafdekking te verhogen van 60% van de verplichtingen naar 75% van de verplichtingen. Dit is gedaan om de kans dat invaren in het nieuwe pensioenstelsel in gevaar komt verder te beperken;
- het valutabeleid aangepast en geïmplementeerd;
- de investment case real asset (vastgoed, infrastructuur) vastgesteld;
- een groot aantal stappen gemaakt ter voorbereiding van de implementatie van het nieuwe pensioencontract;
- impact-beleid (onderdeel maatschappelijk verantwoord beleggen) vastgesteld en het uitsluitingen- en landenbeleid aangescherpt.

Hieronder lichten we een aantal besproken onderwerpen toe.

Aanpassing valutabeleid

Ter voorbereiding van de overgang naar het nieuwe pensioencontract, waar er geen sprake meer is van dekkingsgraden, heeft het pensioenfonds besloten het valuta-afdekkingsbeleid niet langer afhankelijk te maken van de dekkingsgraad en marktpomstandigheden, maar een vast afdekkingspercentage te hanteren voor zakelijke waarden (50% afdekking) en vastrentende waarden (100%). Dit beleid is in mei 2024 geïmplementeerd.

Investment case real Assets

Eind 2024 is de investment case real assets behandeld en vastgesteld in de beleggingscommissie. Dit betreft het bepalen van de beleggingsstrategie in vastgoed en infrastructuur. Ook is onderzocht of het opportuun is om andere alternatieve beleggingen zoals bosbouw en landbouw op korte termijn toe te voegen aan het strategisch beleggingsbeleid. Besloten is om vooralsnog niet in deze categorieën te beleggen, mede gegeven de bestuurlijke complexiteit en de aankomende stelseltransitie. Wel is besloten om het belang in infrastructuur uit te breiden van 2% naar 5% van de portefeuille, ten kostte van publiek vastgoed. De implementatie hiervan zal naar verwachting in 2025 plaatsvinden.

Vorbereiding beleggingsbeleid in het nieuwe pensioenstelsel

Met de overgang naar de nieuwe pensioenregeling wordt het beleggingsbeleid aangepast, om aan te sluiten op de ambities van de nieuwe regeling. Daartoe is afgelopen jaar gestart met de ontwikkeling van beleggingsbeleid voor de nieuwe situatie. Daarvoor is in de eerste helft van 2024 een ALM-

studie uitgevoerd. Een belangrijke verandering die de Wtp brengt is de overstap naar lifecycle beleggen. Daarmee vervalt een collectief beleggingsbeleid dat gelijk is voor alle deelnemers. In plaats daarvan is het beleggingsbeleid voortaan leeftijdsafhankelijk. Voor jonge deelnemers beleggen we relatief meer in de zogeheten rendementsportefeuille: met meer risico en meer rendement. Oudere deelnemers beleggen in het nieuwe beleid veiliger doordat ze ook een allocatie hebben naar de zogeheten beschermingsportefeuille.

Om dit te kunnen implementeren wordt de bestaande portefeuille opgesplitst in een rendements- en een beschermingsportefeuille. Het doel van de rendementsportefeuille is het behalen van extra rendement zodat het pensioen niet alleen behouden blijft, maar ook mee kan groeien met de inflatie. De beschermingsportefeuille is met name bedoeld voor het beschermen van het opgebouwde vermogen van de oudere leeftijdscohorten. Met behulp van een risicopreferentie-onderzoek (RPO) heeft het pensioenfonds in het afgelopen jaar per leeftijdscohort vastgelegd wat de meest passende mix is van rendement en bescherming. Verder heeft het pensioenfonds geanalyseerd hoe de samenstelling van deze twee portefeuilles het best ingericht kan worden.

Zo zijn er voor de inrichting van de beschermingsportefeuille analyses uitgevoerd naar het rentebeleid. In 2025 wordt het aanpalend beleggingsbeleid verder uitgewerkt, inclusief een zo efficiënt mogelijke implementatie[Bt1]. Daarnaast passen we de systemen en administratie aan de nieuwe situatie aan. Het tweede deel van het jaar wordt de implementatie en uitvoering van het nieuwe beleid zorgvuldig voorbereid, zodat het pensioenfonds naar verwachting op 1 januari 2026 kan invaren.

Beleid maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB)

MVB-visie

Het beleggingsbeleid sluit aan bij de doelstelling van het pensioenfonds: het verzekeren van ouderdoms-, nabestaanden- en invaliditeitspensioen voor het grondpersoneel van KLM. Het pensioenfonds wil bijdragen aan een duurzame, leefbare wereld en vult dit in met verantwoorde lange termijn waardecreatie. Dit betekent dat maatschappelijk verantwoord beleggen in belangrijke mate moet zijn geïntegreerd in beleggingsprocessen en beleggingsbeslissingen.

De MVB-visie van het pensioenfonds komt terug op de volgende plekken in de beleggingsprincipes, de investment beliefs:

1. Het pensioenfonds heeft invloed op de maatschappij en het milieu en vindt dat het de verantwoordelijkheid draagt om bij te dragen aan een duurzame, leefbare wereld.
2. Risico-rendementsverhoudingen verbeteren door het toepassen van ESG-criteria in het beleggingsproces.

Uitwerking MVB-beleid in 2024

In 2024 hebben het bestuur en de commissie beleggingszaken op verschillende momenten over het MVB-beleid en de uitvoering daarvan gesproken. De belangrijkste onderwerpen waren het opstellen van een beleid voor impact-beleggen, de implementatie van klimaatbenchmarks voor verschillende aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles, en het project ESG-risicomanagement. In november vond een rondetafelgesprek plaats met een aantal deelnemers van YoungKLM en enkele bestuursleden van het pensioenfonds over maatschappelijk verantwoord beleggen.

In 2024 heeft het pensioenfonds voor het derde opeenvolgende jaar een MVB-jaarverslag gepubliceerd. Ook staan de niet-vertrouwelijke stem- en engagementrapportages en de investerings- en uitsluitingenlijst op de website van het pensioenfonds

Leidende principes

Het pensioenfonds hanteert de volgende standaarden, principes en guidelines om invulling te geven aan zijn MVB-beleid:

- UN Global Compact;
- UN Principles for Responsible Investment (PRI);
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPR);

- OECD Guidelines for Multinational Enterprises (OESO-richtlijnen);
- International Corporate Governance Network (ICGN) Global Stewardship Principles en Global Governance Principles.
- Lokale best-practices richtlijnen en codes zoals de Nederlandse Stewardship Code;
- Impact op Sustainable Development Goals (SDG's, de duurzame ontwikkelingsdoelen) van de VN wordt meegewogen waar mogelijk.

Thema's

Het pensioenfonds gebruikt de SDG's om ESG-risico's en -kansen te signaleren. Het pensioenfonds hecht extra belang aan de volgende thema's:

- klimaat en schone energie (SDG 13 en 7);
- waardig werk en economische groei (SDG 8);
- verantwoorde consumptie en productie (SDG 12);
- industrialisatie, innovatie en infrastructuur (SDG 9);

Deze selectie is mede bepaald aan de hand van een deelnemersonderzoek uit 2022. Het pensioenfonds betreft deze SDG's waar mogelijk in de implementatie van haar beleggingsstrategie.

Klimaat als speerpunt

Het pensioenfonds heeft het thema klimaat als speerpunt benoemd, vanuit de overtuiging dat klimaatrisico's van belang zijn voor beheersing van het risico-rendementsprofiel van de portefeuille. Daarnaast zijn concrete impact en reputatiemanagement in dit kader belangrijk.

Het pensioenfonds hecht eraan om aan te sluiten bij het klimaatakkoord van Parijs. Daarom heeft het pensioenfonds de volgende klimaatambitie en -doelstelling vastgesteld:

- Onze klimaatambitie is een CO₂-neutrale beleggingsportefeuille in 2050.
- Onze klimaatdoelstelling is het verminderen van de CO₂-uitstoot van de gehele beleggingsportefeuille conform de doelstelling van de EU Climate Transition Benchmark (scope 1, 2 en op termijn ook scope 3) ten opzichte van eind 2019.

In de beleidsuitvoering wil het pensioenfonds liever extra CO₂-reducties realiseren, dan extra restricties voor andere ESG-thema's toevoegen. Het in 2024 implementeren van de klimaatbenchmarks in de beleggingsportefeuille levert aantoonbare extra CO₂-reductie op. Diversificatie is belangrijk en het pensioenfonds sluit op voorhand geen sectoren uit, met uitzondering van de sectoren tabak en controversiële wapens. Zo kan het pensioenfonds juist bedrijven in CO₂-intensievere sectoren stimuleren om te verduurzamen, zolang deze verbetering laten zien. Het pensioenfonds hanteert de volgorde van maatregelen:

1. uitsluitingsbeleid;
2. CO₂-reductie door over/onderwegingen;
3. verbetering SDG-scores door positieve selectie en betrokken aandeelhouderschap;
4. verbetering ESG-ratings door betrokken aandeelhouderschap.

Naar aanleiding van nieuwe inzichten kunnen de klimaat- en ESG-ambitie en -doelstellingen in de toekomst worden aangepast.

Betrokken aandeelhouderschap

Het pensioenfonds is direct of indirect aandeelhouder van circa 3.500 bedrijven wereldwijd. Als mede-eigenaar heeft het pensioenfonds invloed op het handelen van deze bedrijven.

Het pensioenfonds geeft invulling aan betrokken aandeelhouderschap door:

- de dialoog aan te gaan met bedrijven (engagement);
- het voeren van een uitsluitingenbeleid;
- te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
- transparant te zijn over beleggingen en betrokkenheidsactiviteiten;
- toe te treden tot samenwerkingsverbanden zoals de PRI.

Engagement

Het pensioenfonds heeft de overtuiging dat met engagement, de dialoog aangaan, betere resultaten behaald kunnen worden dan met het uitsluiten van bedrijven. Door het aangaan van de dialoog moedigt het pensioenfonds een selectie van bedrijven waarin het belegt, aan om beter te presteren op thema's die het pensioenfonds belangrijk vindt. Engagement wordt ook ingezet om doelstellingen te realiseren die gelinkt zijn aan de gekozen thema's en SDG's. Denk bijvoorbeeld aan mensen- en arbeidsrechten, schone energie en beloningsbeleid. De bedrijveselectie voor dit type engagement gebeurt onder andere op basis van materiële ESG-risico's en haalbaarheid.

In 2024 zijn er namens het pensioenfonds 1.121 gesprekken gevoerd met bedrijven over 3.837 milieu gerelateerde, sociale en bestuurlijke kwesties en doelstellingen. De meest voorkomende onderwerpen waren milieu en sociaal.

Stemmen

Het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen biedt het pensioenfonds de mogelijkheid om actief invloed uit te oefenen op de bedrijfsstrategie en de keuzes die bedrijven maken. Het uitoefenen van het stemrecht draagt bij aan de financiële belangen van het pensioenfonds en zijn deelnemers. In 2024 heeft het pensioenfonds veelvuldig gebruik gemaakt van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. In totaal stemde het pensioenfonds op 2.904 vergaderingen over 33.539 voorstellen. Hierbij stelt het pensioenfonds zich op als een positief-kritische betrokken aandeelhouder. In 34% van de gevallen stemde het pensioenfonds tegen het advies van het management op een voorstel. Dit waren meestal voorstellen over het benoemen van leden van de Raad van Bestuur, excessieve beloningen en audit- rapportage. Het pensioenfonds steunde 66% van de voorstellen van het management van de ondernemingen. 1.968 voorstellen gingen over aandeelhoudersrechten en 425 voorstellen waren gerelateerd aan duurzaamheid.

Uitsluitingen

Het pensioenfonds heeft ervoor gekozen om niet te beleggen in bedrijven of landen die op grond van nationale of internationale wetgeving verboden zijn, volgens het pensioenfonds maatschappelijk onwenselijk gedrag vertonen of maatschappelijk verwerpelijke producten produceren.

Het pensioenfonds sloot per 31 december 2024 in totaal 215 bedrijven uit van beleggingen. De lijst met uitgesloten bedrijven staat op de website van het pensioenfonds. Van bedrijven die zijn uitgesloten houdt het pensioenfonds geen aandelen of bedrijfsobligatie in de portefeuille.

Daarnaast kiest het pensioenfonds ervoor om in 56 overheden niet te beleggen. Hiervoor hanteert het pensioenfonds EU- en VN-sancties en een drietal MVB-indices (de Freedom House Index, de Global Rights Index en de Corruption Perception Index) als criteria. Uitsluitingen gelden automatisch ook voor bijbehorende lagere overheden. Staatsbedrijven die actief zijn in gebieden van uitgesloten overheden worden ook uitgesloten door het pensioenfonds. Dit betreft 1.919 staatsbedrijven.

Naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne heeft het bestuur van het pensioenfonds besloten alle beleggingen in Rusland uit te sluiten, dus ook bedrijven. Russische staatsobligaties stonden al op de uitsluitingenlijst,

4.2 Financieel beleid

Algemeen

Sinds 1 januari 2021 is de pensioenregeling van het pensioenfonds een CDC-regeling.

Premiebeleid en uitgevoerde analyse op het premiebeleid

De pensioenpremie wordt grotendeels betaald door KLM en voor een kleiner deel door de werknemers. De vaste premie is bedoeld voor pensioenopbouw in het kalenderjaar. De vaste premie is inclusief kosten- en risico-opslagen.

De arbeidsvoorwaardelijke partijen hebben het premiepercentage vastgesteld. Jaarlijks voert het pensioenfonds een wettelijke toets uit op de mate waarin deze premie toereikend is.

Als de door de werkgever betaalde vaste premie, exclusief termijnopslag en verhoogd met de deelnemersbijdrage, hoger is dan de kostendekkende premie, dan zal het pensioenfonds het verschil tussen de betaalde premies en de vastgestelde kostendekkende premies toevoegen aan de premiereserve.

De door het pensioenfonds gestelde ondergrens aan de premiedekkingsgraad is 69%. Als de ex-ante vastgestelde premiedekkingsgraad lager is dan deze gestelde ondergrens, zal het pensioenfonds middelen uit de premiereserve aanwenden om deze ondergrens te bereiken, totdat de premiereserve is uitgeput.

Feitelijke premie

Voor de financiering van de pensioenen wordt uitgegaan van een vaste premie van 25,0% van de premiegrondslag (exclusief opslag termijnbetaling).

De feitelijke premie bevat opslagen voor arbeidsongeschiktheid, wezenpensioen, uitzending en administratiekosten. Deze opslagen zijn in totaal 2,1%. Het pensioenfonds verhoogt de premie met een deelnemersbijdrage van 1% van de bijdragegrondslag bij verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen. De premie wordt ook verhoogd als de deelnemer ervoor kiest het Anw-hiaat mee te verzekeren.

De premie voor de pensioenregeling van de KHS-medewerkers is 20,6% van het jaarsalaris (exclusief opslag termijnbetaling). Het pensioenfonds verhoogt deze premie met een deelnemersbijdrage van 1,4% van de bijdragegrondslag bij verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen.

Het volgende overzicht toont de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de verschillende premiecomponenten.

(Bedragen in € mio)	Regeling KLM		Regeling KHS		Totaal bedrag
	%	bedrag	%	bedrag	
Premiecomponenten Ouderdoms- en nabestaandenpensioen	22,9	191,5	18,1	1,9	193,4
Arbeitsongeschiktheidsrisico	1,3	10,9	1,2	0,1	11
Uitzending buitenland	0,1	0,8			0,8
Wezenpensioen	0,1	0,8	0,1	0	0,8
Administratiekosten	0,6	5	1,2	0,1	5,1
Risicopremie overlijden		7,5		0,1	7,6
Totaal voor risico pensioenfonds	25,0	216,5	20,6	2,2	218,7
Premie voor risico deelnemers		0,4			0,4
Totaal		216,9		2,2	219,1

Feitelijke en (gedempte) kostendekkende premie

In 2024 bedroeg de kostendekkende premie volgens de Pensioenwet EUR 239,7 miljoen. Bij de vaststelling van deze kostendekkende premie is rekening gehouden met de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2023. De gedempte kostendekkende premie op basis van de Pensioenwet was EUR 216,3 miljoen. Volgens het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen is het mogelijk jaarlijkse schommelingen in de kostendekkende premie, veroorzaakt door fluctuerende marktrenten, te dempen. Het pensioenfonds stelt deze zogeheten gedempte kostendekkende premie vast op basis van een verwacht rendement. Eind 2020 is de nieuwe rendementscurve voor een

periode van 5 jaar vastgesteld. Bij het vaststellen van de rendementscurve is rekening gehouden met de rentetermijnstructuur per 30 september 2020 en met het ingroeipad voor prijsinflatie zoals dat op 1 oktober 2020 gold. De prijsinflatie is bepaald op de door de commissie parameters 2022 bepaalde prijsindex die in werking is getreden vanaf 1 juli 2023. Het verschil tussen de kostendekkende en de gedempte kostendekkende premies wordt voornamelijk veroorzaakt door het verschil in gehanteerde rente.

De premiebedragen in 2024 waren als volgt:

in € mln

Premie	Kostendekkend	Gedempt kostendekkend
Pensioenopbouw voor risico pensioenfonds	171,3	115,6
Premie voor risico deelnemers	0,4	0,5
Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	15,8	15,1
Opslag voor pensioenuitvoeringskosten	3,5	3,5
Solvabiliteitsopslag	48,7	34
Voorwaardelijke toekomstige indexering	-	47,7
Totaal	239,7	216,4

Indexatie

Het pensioenfonds kent indexatieachterstanden. De tabel hieronder geeft een overzicht van de beoogde indexatie, de feitelijk toegekende indexatie en de cumulatieve indexatieachterstand. Sinds 1 januari 2018 worden de indexcijfers op 2 decimalen afgerond. Vanaf 1 januari 2023 hanteert het pensioenfonds de afgeleide consumenten prijsindex voor alle huishoudens voor de indexatie-ambitie van zowel pensioengerechtigden als slapers en actieve deelnemers.

Indexatieachterstand:

	Actieve deelnemers	Actieve deelnemers	Actieve Premievrije en pensioen-gerechtigde deelnemers	Premievrije en pensioen-gerechtigde deelnemers	Premievrije en pensioen-gerechtigde deelnemers	Premievrije en pensioen-gerechtigde deelnemers
	Beoogde	Feitelijk toegekende	Cumulatieve achterstand	Beoogde	Feitelijk toegekende	Cumulatieve achterstand
1 januari	index	index	index	index	index	index
2012	3,0	1,5	1,5	2,3	1,2	1,1
2013	0,0	0,0	1,5	2,0	1,0	2,1
2014	0,0	0,0	1,5	0,9	0,5	2,5
2015	0,0	0,0	1,5	0,7	0,4	2,8
2016	0,0	0,0	1,5	0,4	0,0	3,2
2017	0,0	0,0	1,5	0,4	0,0	3,6
2018	1,0	0,4	2,2	1,3	0,5	4,5
2019	1,5	0,8	2,9	1,7	0,9	5,3
2020	4,6	0,0	7,6	1,7	0,0	7,1
2021	0,0	0,0	7,6	1,1	0,0	8,3
2022	0,0	0,0	7,6	3,3	3,3	8,3
2023	16,9	11,4	12,9	16,9	11,4	13,6
2024	0,0	0,0	12,9	0,0	0,0	13,6
2025	2,6	2,6	12,9	2,6	2,6	13,6

Solvabiliteitstoets

Met de solvabiliteitstoets bepaalt het pensioenfonds of het voldoende eigen vermogen heeft om risico's te kunnen opvangen. De maatstaf is: het pensioenfonds moet voldoende (eigen) vermogen hebben om de kans op onderdekking binnen een jaar kleiner of gelijk te laten zijn aan 2,5%. Naast het vereist eigen vermogen (VEV) geldt ook een minimaal vereist eigen vermogen (MVEV). Voor het vaststellen van het VEV gebruikt het pensioenfonds de door het bestuur als toereikend vastgestelde standaardtoets. Uit deze toets bleek ultimo 2024 dat de vereiste solvabiliteit op basis van de strategische beleggingsportefeuille EUR 1.875,5 miljoen bedroeg. Het feitelijke eigen vermogen van het pensioenfonds exclusief de bestemmingsreserves eind 2024 was EUR 2.665,2 miljoen. Het feitelijk eigen vermogen lag daarmee boven de grens van zowel het VEV als van het MVEV van EUR 345,1 miljoen.

4.3 Communicatiebeleid

In 2024 heeft het bestuur verder uitvoering gegeven aan het strategisch communicatiebeleidskader 2022 – 2024. De communicatie van het pensioenfonds helpt deelnemers om bewuste keuzes te maken en regie te pakken op het eigen pensioen. Dit doen wij door aan te sluiten bij de belevingswereld van de deelnemers en het bieden van goede (online) tools en ondersteuning. We zorgen voor eenvoud en gemak met veel persoonlijke begeleiding helpen we ze de regie te pakken over hun eigen pensioen. Onze ondersteuning voor de deelnemers heeft drie bouwstenen:

- de deelnemer (online) als klant bedienen met eenvoudige communicatie;
- activatie en empowerment van de deelnemer;
- zichtbaar & in contact zijn met de deelnemer.

Klantbediening

Keuzebegeleiding: pilot advies binnen de regeling

In 2023 is het pensioenfonds gestart met een pilot om deelnemers die hun pensioendatum naderen, advies te geven over hun pensioenkeuzes. In september 2024 heeft het bestuur de pilot tussentijds geëvalueerd en besloten deze te verlengen tot begin 2025. Hierdoor kreeg het pensioenfonds de

gelegenheid om meer adviesgesprekken te voeren voor de eindevaluatie. Naast de adviesgesprekken biedt het pensioenfonds op verschillende manieren ondersteuning aan deelnemers bij het maken van keuzes rondom hun pensioen. Het pensioenfonds meet de tevredenheid van deelnemers over de keuzebegeleiding en onderzoekt op welke manieren de ondersteuning nog beter kan. Ook monitort het pensioenfonds welke keuzes deelnemers daadwerkelijk maken. Dit betreft niet alleen keuzes rondom pensioneren, maar bijvoorbeeld ook waardeoverdracht en partnerverzekeringen.

Vernieuwd MijnKLMPensioen

Eind 2024 heeft het pensioenfonds de persoonlijke pensioenomgeving MijnKLMPensioen vernieuwd. Met het vernieuwde MijnKLMPensioen spelen we in op de komst van de nieuwe pensioenregeling. Naast vertrouwde functionaliteiten zoals Mijn planner en Mijn documenten wordt nu in één oogopslag inzichtelijk welk pensioen de deelnemer kan verwachten of al ontvangt.

In 2025 wordt MijnKLMPensioen verder doorontwikkeld om ook ingezet te kunnen worden voor de communicatie over de transitie. Vanaf 2026 kunnen deelnemers via het vernieuwde MijnKLMPensioen meer pensioenzaken online regelen, zoals het aanvragen van pensioen of het afsluiten van een aanvullende partnerverzekering.

Activatie en empowerment

Onderweg naar een nieuwe pensioenregeling

In 2024 heeft het pensioenfonds het transitiecommunicatieplan opgesteld. Daarin staat hoe en wanneer de deelnemers worden geïnformeerd over de nieuwe pensioenregeling. Dit plan vervangt het reguliere jaarplan voor de tweede helft van 2024, 2025 en de eerste helft van 2026. Gedurende het jaar heeft het pensioenfonds via de reguliere communicatiemiddelen veelvuldig aandacht besteed aan de nieuwe pensioenregeling. Naast aandacht voor het proces rondom de totstandkoming van het transitieplan en de beoordeling daarvan door het pensioenfonds, is er ook gecommuniceerd over de inhoud van de regeling. Van het transitieplan zijn begrijpelijke samenvattingen gemaakt voor actieven, slapers en pensioengerechtigden en in de NWSflits is veelvuldig aandacht besteed aan de nieuwe regeling.

Gesprekken op de werkvloer, webinars en bijeenkomsten

In 2024 hebben we, naast de reguliere bijeenkomsten op kantoor of online, ook bijeenkomsten op locatie bij KLM verzorgd. Dit jaar is een speciale bijeenkomst georganiseerd voor HR-medewerkers over de pensioenregeling en de manieren waarop het pensioenfonds kan helpen de gevolgen van bepaalde keuzes op het pensioen inzichtelijk te maken.

Zichtbaar en in contact

Inzet video's voor zichtbaarheid bestuur

In 2024 heeft het pensioenfonds op verschillende onderwerpen video's ingezet. Zo zijn er video's gemaakt over enkele hardnekkige misverstanden rond de nieuwe pensioenregeling. In deze video's gaat een bestuurslid van het pensioenfonds in op de misverstanden en ontkracht deze. Daarnaast heeft een bestuurslid meegewerkt aan een video over het jaarverslag over Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

Verantwoord beleggen: masterclass met jonge deelnemers

In november 2024 is het pensioenfonds in gesprek gegaan met een aantal enthousiaste jonge deelnemers over duurzaam beleggen. Samen met enkele bestuursleden wisselden zij tijdens een interactieve bijeenkomst ideeën uit over de duurzame keuzes van het pensioenfonds. Ook bespraken ze hoe onze duurzaamheidsthema's invloed hebben op onze beleggingen en de wereld waarin wij leven.

5 Governance

5.1 Inrichting van de governance

Het pensioenfonds voert de door de arbeidsvoorwaardelijke partijen overeengekomen pensioenafspraken uit, na toetsing op uitvoerbaarheid, evenwichtige belangenafweging en wettelijke voorschriften.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het prudent beleggen van de pensioengelden, het voeren van een solide financieel beleid, een juiste administratieve uitvoering van de pensioenregeling en effectieve communicatie met belanghebbenden.

Het pensioenfonds heeft een paritair plus bestuursmodel, waarbij werkgever, actieve deelnemers en gepensioneerden samen het bestuur vormen. Daarbij heeft het pensioenfonds gebruik gemaakt van de mogelijkheid om buiten de pariteit maximaal twee bestuurders met specifieke expertise aan te stellen: één op het gebied van het vermogensbeheer en één op het gebied van het risicomanagement. Daarnaast heeft het pensioenfonds een technisch voorzitter aangesteld.

Het bestuur bepaalt de strategie van het pensioenfonds en het te voeren beleid, geeft leiding aan de organisatie (inclusief de uitbestede activiteiten) en houdt toezicht op de uitvoering. Risicomanagement is een essentieel onderdeel van de bestuursfunctie. Het bestuur legt verantwoording af aan belanghebbenden via het Verantwoordingsorgaan, in het jaarverslag en in afgeleide vorm via andere communicatiemiddelen. Het bestuur communiceert periodiek over de financiële positie van het pensioenfonds, het gevoerde beleid en de resultaten van dat beleid.

De werkzaamheden van het bestuur vinden voor een belangrijk deel plaats in vergaderingen van het bestuur en van commissies of werkgroepen. De commissies en werkgroepen bestaan uit bestuursleden. Daarnaast heeft in zowel de Commissie Beleggingszaken als de Communicatiecommissie een externe adviseur zitting.

Het pensioenfonds kent drie sleutelfunctiehouders. De sleutelfunctiehouders nemen geen deel aan beleidsvoorbereiding op het terrein van pensioen- en vermogensbeheer. Op deze wijze kunnen zij hun rol onafhankelijk uitvoeren. Sleutelfunctiehouders kunnen functioneel aanwezig zijn als toehoorder, maar leveren geen actieve bijdrage aan de oordeelsvorming. Wel kunnen zij in commissievergaderingen inbreng hebben vanuit hun eigen aandachtsgebied.

Het Risicobeheer-overleg is de periodieke overlegvorm van de risicobeheerfunctie. In het Risicobeheer-overleg worden de tweedelijns risicomanagementactiviteiten voorbereid op basis van een beoordeling van het risicoprofiel van het pensioenfonds en de jaarplanning. Al naar gelang de onderwerpen die spelen kan het overleg worden uitgebreid met een of meer (externe) materiedeskundigen en/of toehoorder(s) vanuit het bestuur. De Risicobeheer-overleggen zijn rondom de bestuursvergaderingen georganiseerd. Indien nodig vindt er tussentijds (informele) afstemming plaats tussen betrokkenen.

Aandachtsgebiedhouders

Het bestuur heeft aandachtsgebieden vastgesteld en deze onder de bestuursleden verdeeld. Doel is om expliciet te maken waar welke rollen en verantwoordelijkheden liggen.

Wijzigingen in het bestuur

Per 11 juli 2024 eindigde de zittingstermijn van Paul Jansen. Het bestuur bedankt hem voor zijn jarenlange inspanning voor het pensioenfonds.

KLM heeft Barbara van Koppen voordragen als bestuurder namens de werkgever. Het bestuur heeft besloten haar te benoemen als kandidaat bestuurder. Het bestuur heeft een voorgenomen besluit genomen om haar te benoemen als bestuurder. De Raad van Toezicht heeft vervolgens de voorgenomen benoeming goedgekeurd. DNB heeft op 1 augustus 2024 ingestemd met de voorgenomen benoeming. Het bestuur heeft op 12 september 2024 Barbara van Koppen benoemd als vicevoorzitter, voorgedragen vanuit de werkgeversgeleding.

KLM heeft Gerda van der Landen voordragen als bestuurder namens de werkgever. Het bestuur heeft het voorgenomen besluit genomen om haar te benoemen als lid van het bestuur met zitting in de Commissie Beleggingszaken, onder voorbehoud van goedkeuring door de Raad van Toezicht en DNB. De Raad van Toezicht heeft de voorgenomen benoeming goedgekeurd. Op 20 december 2024 heeft DNB de benoeming goedgekeurd.

Daarnaast zijn Kirsten Pronk (per 3 november 2024) en Erik Zwart (per 2 december 2024) herbenoemd.

Wijzigingen in de Raad van Toezicht

In 2024 hebben geen wijzigingen in de Raad van Toezicht plaatsgevonden.

Sleutelfuncties

Het pensioenfonds heeft op basis van IORP II de sleutelfuncties geïmplementeerd in de governancestructuur en deze conform het ‘three lines’ model ingericht. Deze sleutelfuncties betreffen de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie, met voor alle functies een sleutelfunctiehouder en -vervuller. De houders van de sleutelfuncties zijn getoetst en goedgekeurd door DNB. Onderstaand een samenvatting van de belangrijkste activiteiten van de sleutelfunctiehouders en -vervullers in 2024.

De risicobeheerfunctie: de sleutelfunctiehouder risicobeheer (SFH RB) is als toehoorder aanwezig geweest bij vergaderingen van de Commissies Beleggingszaken, Pensioenzaken, Verslaggeving en Financiën, Uitbesteding en IT en de werkgroep nieuw pensioenstelsel.

De SFH RB rapporteert op kwartaalbasis over de stand van zaken ten aanzien van de door het pensioenfonds gedefinieerde risicobereidheid voor de strategische, financiële en niet-financiële risico's van het pensioenfonds. De stand van zaken wordt mede gebaseerd op de risicokaarten die door de aandachtsgebiedhouders periodiek worden behandeld en wordt afgezet tegen de sectortrends en de macro-economische risico's.

Bij bestuursbesluiten met een (mogelijke) substantiële impact op het risicoprofiel van het pensioenfonds schrijft de sleutelfunctiehouder risicobeheer een risico-opinie. In 2024 heeft de SFH RB een belangrijke rol vervuld in het kader van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Hiervoor heeft de SFH RB bij diverse deelonderwerpen opinies geschreven en heeft zij het aanbevelingenregister Wtp gemonitord. Ook heeft de SFH RB een extra ERB uitgevoerd, gericht op de risico's richting de transitie.

Onderstaand een overzicht van de in 2024 afgegeven risico-opinies van de SFH RB.

In het kader van de Wtp zijn opinies afgegeven voor:

- invaardekkingsgraad;
- beschermingsconstructie renteafdekking;
- transitie FTK en overbruggingsplan;
- spreidingsmethode bij invaren;
- fondsbeleid (waaronder separate opinies voor uitkeringsbeleid, solidariteitsbeleid, beleggingsbeleid, operationele reserve, arbeidsongeschiktheids- en nabestaandenpensioen);
- risicoanalyses Wtp;
- risicohouding;
- implementatieplan;
- invaarbe besluit, opdrachtaanvaarding;
- datakwaliteit: separate opinies bij de fases 1 t/m 6.

Overige opinies:

- negatieve indexatie;
- valutabeleid;
- beleggingsbeleid fossiele bedrijven en wapenindustrie;
- communicatieplan;
- overgang vermogensbeheer van BSG naar AIM;
- DORA.

De actuariële functie: de sleutelfunctiehouder actuariel (SFH Ac) rapporteert op kwartaalbasis over zijn bevindingen. In het kader van deze rol vindt periodiek een beoordeling plaats van de betrouwbaarheid

en adequaatheid van de berekening van de Technische Voorziening (TV) en de bijbehorende dekkingsgraad. In de kwartaalrapportage informeert de SFH ac het pensioenfonds ook over van toepassing zijnde algemene ontwikkelingen op het gebied van relevante wet- en regelgeving.

De SFH ac geeft opinies af bij belangrijke bestuursbesluiten. In 2024 betrof dit voor een belangrijk deel opinies in het kader van de Wtp. Onderstaand een overzicht van de opinies van de SFH ac voor 2024:

In het kader van de Wtp zijn door de SFH ac opinies afgegeven op:

- transitieplan;
- transitie FTK / Overbruggingsplan;
- integraal fondsbeleid nieuwe pensioenregeling (met separate opinies voor onder andere solidariteitsbeleid, uitkeringsbeleid, spreiding en bandbreedtes);
- risicohouding, beleggingsbeleid en passendheidstoets nieuwe pensioenregeling;
- invaarbepsluit, implementatieplan, plausibiliteitscontroles;
- datakwaliteit met separate opinies bij de fases 1 t/m 4.

Overige opinies niet Wtp:

- grondslagen (Prognosetafel AG2024, ervaringssterfte, partnerfrequentie en leeftijdsverschil);
- kostenvoorziening;
- toeslagverlening per 1 januari 2025.

De auditfunctie: de ambitie van de sleutelfunctiehouder interne audit (SFH IA) is om jaarlijks ten minste twee audits uit te voeren, mede gebaseerd op de risico-inventarisatie van het pensioenfonds en de toezichtagenda van DNB. Hiervoor wordt een internal auditjaarplan opgesteld. Dit auditjaarplan kan gedurende het jaar worden aangepast aan de actualiteit of aan de wensen van het bestuur. In 2024 stonden de audits met name in het teken van de Wtp. Onderstaande audits hebben in 2024 plaatsgevonden.

- **IA opdrachtaanvaarding/communicatieplan/implementatieplan Wtp**
Deze audit is vroeg in het jaar gestart en in delen uitgevoerd, zodat tijdig aanbevelingen op onderdelen meegenomen konden worden in het proces naar opdrachtaanvaarding en invaarbepsluit. De SFH IA heeft geconcludeerd dat in het opdrachtaanvaardingsproces alle elementen, die terug moeten komen in dit proces, zijn beschreven en er goede aandacht is besteed aan het communicatie- en implementatieplan.
- **IA programmamanagement**
Deze audit was gericht op de vraag of het pensioenfonds een gedegen programma heeft opgesteld en ingericht zodat op een effectieve en efficiënte manier invulling gegeven wordt aan de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. De SFH IA heeft vastgesteld dat de programmastructuur op pragmatische en proportionele wijze is vormgegeven, waarbij op adequate wijze de risico's ten aanzien van het programma naar het nieuwe pensioenstelsel worden beheerst.
- **IA datakwaliteit fase 1,2,3 en 4**
De interne audit datakwaliteit is, conform het proces dat hiervoor was vastgesteld, ook in fases uitgevoerd. Het doel van deze interne audit was een oordeel geven over de beheersing van de transitierisico's in relatie tot datakwaliteit, een oordeel geven over de werkzaamheden in het kader van 'get clean' en een oordeel geven over de effectiviteit van het datakwaliteitsbeheersingsraamwerk om schone data te waarborgen in het kader van 'stay clean'. De SFH IA heeft geconcludeerd dat het pensioenfonds de belangrijkste transitierisico's op het gebied van datakwaliteit aantoonbaar beheerst en beschikt over een gedegen datakwaliteitbeheersingsraamwerk met het oog op de stay-clean fase.
- **Audit Keuzebegeleiding**
Deze audit is eind 2024 opgestart en is begin 2025 afgerond. Deze audit beoogt een oordeel te geven over de inrichting van de keuzebegeleiding door het pensioenfonds. De focus voor deze audit ligt op de vraag of de keuzebegeleiding passend is voor de deelnemers, de onderbouwing van de keuzebegeleiding en de monitoring van de uitkomsten van de keuzes van deelnemers. De SFH IA heeft

geconcludeerd dat het proces rondom keuzebegeleiding voldoet aan de wet- en regelgeving en de AFM Leidraad keuzebegeleiding

Voor alle audits geldt dat de aanbevelingen daaruit worden opgenomen in het aanbevelingen-register en dat de SFH de afwikkeling daarvan monitort.

Verantwoordingsorgaan

Het pensioenfonds heeft een Verantwoordingsorgaan met 12 leden.

Het Verantwoordingsorgaan heeft als wettelijke taak om desgevraagd of uit eigen beweging het bestuur te adviseren over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen. Naast het geven van advies heeft het verantwoordingsorgaan de taak om een oordeel te vormen over het gevoerde beleid, het handelen van het bestuur en de beleidskeuzes voor de toekomst. Dit gebeurt onder andere aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht.

Dit oordeel wordt jaarlijks schriftelijk vastgelegd en opgenomen in het jaarverslag, inclusief een reactie van het bestuur.

Het bestuur bespreekt actuele ontwikkelingen, het beleid en de uitvoering daarvan in gezamenlijke vergaderingen en dialoogbijeenkomsten met het Verantwoordingsorgaan en licht desgevraagd onderwerpen toe in autonome vergaderingen van het Verantwoordingsorgaan. In 2024 heeft het bestuur met het Verantwoordingsorgaan gesproken over:

- het Nieuwe pensioenstelsel;
- verkoop BSG vermogensbeheer;
- beloningsbeleid;
- indexatie;
- planning jaarwerk;
- opleidingen VO;
- opvolging aanbevelingen 2023 vanuit het Verantwoordingsorgaan.

Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgeoefend door de Raad van Toezicht, bestaande uit drie onafhankelijke deskundigen. Op grond van wetgeving legt het bestuur bepaalde voorgenomen besluiten ter goedkeuring voor aan de Raad van Toezicht. Maar ook in andere gevallen kan het bestuur de Raad van Toezicht raadplegen of om commentaar vragen.

De Raad van Toezicht heeft, mede op basis van de integrale risico-inventarisatie en de toezichtagenda van DNB, aangegeven het toezicht in 2024 toegespitst op de volgende onderwerpen:

- nieuw pensioenstelsel;
- uitbestedingsrisico;
- consequente doorvertaling van strategie naar uitvoering;
- functioneren bestuur / bestuurs-effectiviteit;
- IT-beleid (inclusief DORA).

Het bestuur heeft aangegeven met de Raad van Toezicht te willen sparren, uitgedaagd te worden en de blik van buiten te krijgen op de volgende onderwerpen:

- missie, visie en strategie;
- versterking relatie bestuur / Raad van toezicht en relatie bestuur / Verantwoordingsorgaan.

Het toezicht heeft plaatsgevonden op basis van verstrekte documentatie, via overleggen met het voltallige bestuur en via gesprekken in kleiner verband. Na iedere bestuursvergadering geeft het bestuur een terugkoppeling aan de Raad van Toezicht. In 2024 hebben (delegaties van) het bestuur en de Raad van Toezicht diverse keren overlegd over onder andere:

- toezichtplan 2024;

- toezichtrapportage 2023;
- nieuw pensioenstelsel;
- beloningsbeleid;
- reglement Raad van Toezicht;
- verkoop Vermogensbeheer Blue Sky Group;
- zelfevaluatie Raad van Toezicht;
- (her)benoemingen;
- opvolging aanbevelingen Raad van Toezicht;
- DORA.

Leden van de Raad van Toezicht hebben bestuurs-, commissie- en werkgroepvergaderingen bijgewoond, zoals vergaderingen van de commissie verslaggeving waarin de jaarstukken en rapportages van accountant en certificerend actuaris werden behandeld. Het bestuur heeft de inzichten van de Raad van Toezicht, de gegeven feedback en de gesprekken als zeer constructief ervaren.

De Raad van Toezicht heeft verder overleg gevoerd met het Verantwoordingsorgaan. In 2024 heeft de Raad van Toezicht met het Verantwoordingsorgaan gesproken over:

- toezichtsrapportage 2023;
- toezichtsplanning 2024;
- nieuw pensioenstelsel;
- indexaties;
- voortgang op speerpunten Verantwoordingsorgaan en toezichtsthema's Raad van Toezicht.

Bestuurlijke en operationele continuïteit

In 2024 is één bestuurslid langdurig uitgevallen. Dit heeft de continuïteit niet in gevaar gebracht. Alle overige bestuursleden hebben aan de bestuurlijke activiteiten kunnen deelnemen. Hierdoor was het niet nodig om een beroep te doen op de noodprocedure die voorziet in het aanwijzen van personen die tijdelijk het bestuur van het pensioenfonds kunnen vormen.

5.2 Geschiktheid en evaluatie

Op grond van de wet moet een bestuur geschikt zijn voor de "uitoefening van het bedrijf van pensioenfonds". Op basis daarvan moeten de individuele bestuurders voldoende kennis hebben, over de juiste vaardigheden en competenties beschikken en blij geven van professioneel gedrag. Voorafgaande aan hun benoeming toetst DNB bestuursleden hierop. Het pensioenfonds heeft met het geschiktheidsplan en verschillende profielschetsen invulling gegeven aan het geschiktheidsvereiste.

De profielschetsen voor bestuursfuncties bevatten de vereiste kennis en ervaring en de verlangde competenties. Daarnaast beschrijft het geschiktheidsplan op welke wijze de geschiktheid verder wordt ontwikkeld en geborgd. Onderdeel van het geschiktheidsplan is een matrix die per bestuurder het geschiktheidsniveau per beleidsterrein aangeeft. Tevens bevat het geschiktheidsplan de opzet van de bestuurlijke evaluatie.

Bestuurlijke zelfevaluatie

Op 19 januari 2025 heeft de jaarlijkse bestuurlijke zelfevaluatie plaatsgevonden. In de zelfevaluatie stond het functioneren van het bestuur als collectief centraal. Het bestuur heeft na de zelfevaluatie besloten de 'working principles' aan te scherpen.

Het bestuur is voornemens in 2025 een uitgebreide zelfevaluatie uit te voeren, gelijktijdig met de andere fondsorganen.

5.3 Uitvoering en uitbesteding

Het pensioenfonds heeft de pensioenuitvoering, het (fiduciaire) vermogensbeheer (tot 1 januari 2025), de communicatie met (gewezen) deelnemers en gepensioneerden, een gedeelte van de bestuurlijke ondersteuning (beleidsvoorbereiding en advies op het juridisch gebied en actuariaat) uitbesteed aan Blue Sky Group. De integrale uitbesteding aan deze partij is de uitkomst van een zakelijke afweging, maar

heeft tevens een historische context. In 1999 werd de uitbestedingspartij, die tot dat moment deel uitmaakte van KLM N.V., omgevormd tot de zelfstandige onderneming Blue Sky Group. Het pensioenfonds is, samen met het Pensioenfonds KLM Cabinepersoneel en Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM aandeelhouder van Blue Sky Group. Het pensioenfonds houdt 1/3 deel van de aandelen van Blue Sky Group.

In het gekozen uitvoeringsmodel heeft het pensioenfonds een vertrouwde uitbestedingspartij onder handbereik. Het pensioenfonds kwalificeert de relatie met Blue Sky Group als een strategisch partnerschap. De keuze voor een strategische partnerrelatie betekent dat het pensioenfonds werkzaamheden, in beginsel voor langere termijn, uitbesteedt aan de partnerorganisatie. Hierbij moet de uitvoeringsorganisatie vanzelfsprekend voldoen aan de gestelde uitgangspunten en selectiecriteria in het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds. De uitbesteding vindt plaats op basis van overeenkomsten die marktconform zijn qua diensten, service en tarieven.

De langetermijnrelatie laat onverlet dat het bestuur bij nieuwe of gewijzigde uitbesteding steeds afweegt in hoeverre Blue Sky Group de voor de hand liggende uitvoerder is en dat het bestuur de relatie periodiek evalueert. Het strategisch partnerschap vormt voorts onderdeel van de strategiecycclus van het pensioenfonds en wordt in dat kader eveneens periodiek heroverwogen.

Bestuursondersteuning

De bestuursondersteuning is uitbesteed aan Montae & Partners.

Onderuitbesteding Blue Sky Group

Blue Sky Group besteedt, binnen de kaders van de dienstverleningsovereenkomst, bepaalde activiteiten of processen uit, zoals de 'verloning' van de pensioenuitkeringen, het beheer van de pensioenplanner, de website, de productie van het UPO en de IT-operaties. Op grond van de dienstverleningsovereenkomst geldt het volgende:

- Voor uitbesteding van de basis pensioenadministratie en de basis financiële administratie is expliciete toestemming van het bestuur vereist.
- Blue Sky Group moet overige uitbestedingen en onderuitbestedingen vooraf gemotiveerd melden, en daarbij ook aangeven of het een materiële uitbesteding betreft die aan DNB gemeld moet worden. Deze verplichting vloeit voort uit IORP II-wetgeving.

Onder andere door middel van de ISAE 3402-rapportage beoordeelt het bestuur of Blue Sky Group voldoende in control is ten aanzien van de uitbestede werkzaamheden.

Evaluaties

Het pensioenfonds heeft in 2024 de volgende uitbestedingspartijen geëvalueerd;

- de sleutelfunctiehouder Actuarieel;
- de accountant;
- de Certificerend actuaaris;
- het bestuursbureau.

Van alle evaluaties zijn verslagen gemaakt. De evaluaties hebben niet geleid tot een wijziging van de betreffende uitbestedingspartij.

Strategie Blue Sky Group

In 2023 heeft Blue Sky Group haar strategie herijkt. Op 7 maart 2024 maakte Blue Sky Group het voornemen bekend om het vermogensbeheer onder te brengen bij een andere partij. Blue Sky Group gaat zich volledig richten op pensioenbeheer. Met deze nieuwe strategie wil Blue Sky Group haar sterke positie in de Nederlandse pensioenmarkt behouden en verder uitbouwen. Op 1 april 2025 heeft de juridische fusie plaatsgevonden. De continuïteit van de dienstverlening aan het pensioenfonds is geborgd..

5.4 Externe relaties

Het pensioenfonds is lid van de Pensioenfederatie. Functionarissen van de uitvoeringsorganisatie zijn namens het pensioenfonds lid van verschillende commissies van de Pensioenfederatie.

5.5 Gedragsregelingen

Code Pensioenfondsen

Voor het pensioenfonds geldt de Code Pensioenfondsen (Code), die nadere invulling geeft aan de wetgeving voor de besturing van pensioenfondsen. Op grond van de Pensioenwet beschrijft de Code de principes voor goed pensioenfondsbestuur. Hieruit volgt dat pensioenfondsen de Code moeten uitvoeren.

De Code gaat uit van het zogenoemde ‘pas toe of leg uit’-beginsel. Dat betekent dat het pensioenfonds kan afwijken van de normen in de Code, maar deze afwijking dan moet motiveren en toelichten. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen (Monitoringscommissie), aangesteld door de sector, beoordeelt de naleving van de Code door de pensioenfondsen en rapporteert daarover.

De Code is opgezet aan de hand van de volgende thema's:

- 1 goed zorgen voor het pensioen van belanghebbenden;;
- 2 goed besturen;
- 3 effectief intern toezichthouden en controle uitoefenen;
- 4 verantwoording en inspraak organiseren;
- 5 effectief functioneren van fondsorganen.

Code Pensioenfondsen 2024

Eind november 2023 heeft de Pensioenfederatie de Code Pensioenfondsen 2024 uitgebracht. De Code is in werking getreden op 1 januari 2024. Pensioenfondsen worden geacht deze Code na te leven als zij de normen uit deze code uiterlijk op 31 december 2024 hebben geïmplementeerd. Hieronder wordt weergegeven welke acties het pensioenfonds heeft verricht om compliant te worden.

Norm 1: Het pensioenfonds heeft een missie, visie en strategie. Daarin beschrijft het pensioenfonds wat het pensioenfonds wil betekenen en bereiken voor zijn belanghebbenden, rekening houdend met hun voorkeuren en belangen. Het pensioenfonds heeft de missie, visie en strategie aangescherpt.

Norm 4: Het pensioenfonds verdiept zich in de voorkeuren van de bij het pensioenfonds betrokken belanghebbenden en betreft deze voorkeuren bij het bepalen van zijn strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten en gaat daarover met de belanghebbenden in gesprek. Het pensioenfonds rapporteert hierover in het bestuursverslag.

- Het pensioenfonds heeft een risicopreferentieonderzoek onder de deelnemers uitgevoerd.
- Het pensioenfonds heeft een Verantwoordingsorgaan dat dicht op de belanghebbenden zit en daar ook gesprekken mee voert
- Bestuursleden en leden van het VO namens de werkgevers hebben direct contact met actieve deelnemers via KLM.
- Het pensioenfonds heeft periodiek overleg met de AVO-partijen (arbeidsvoorwaardelijk overleg tussen sociale partners).

Norm 17: Het intern toezicht legt een toezichtvisie ten grondslag aan zijn toezicht. De Raad van Toezicht heeft de toezichtvisie ten grondslag gelegd aan zijn toezicht.

Norm 18: Het intern toezicht legt vast hoe het intern toezicht het functioneren van het bestuur toetst, wat daarbij het normenkader is, wat het intern toezicht daarvoor nodig heeft, over welke onderwerpen het intern toezicht zich in een specifieke periode een oordeel wenst te vormen en waarover het in gesprek wil het bestuur en verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan. Het pensioenfonds heeft de Code Pensioenfondsen 2024 gedeeld met de Raad van Toezicht.

Norm 35: Ten aanzien van leeftijdsdiversiteit geldt als minimum dat er tenminste een persoon jonger dan 40 jaar zitting heeft in het bestuur en het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan. Ten aanzien van genderdiversiteit geldt als minimum dat er in de organen variatie is in geslacht of genderidentiteit. Het pensioenfonds heeft het diversiteitsbeleid ten aanzien van normen en genderdiversiteit aangepast.

Norm 36: Het bestuur, het intern toezicht en het Verantwoordingsorgaan houden rekening met het diversiteit- en inclusiebeleid bij het opstellen van de eisen waaraan nieuwe leden van het orgaan dienen te voldoen. Het pensioenfonds heeft een profielschets opgesteld.

Norm 37: De eerste zittingstermijn van een lid van het bestuur, de Raad van Toezicht of Verantwoordingsorgaan is maximaal vier jaar. Deze leden kunnen voor een tweede termijn van maximaal vier jaar worden benoemd. Een bestuurslid en een lid van het Verantwoordingsorgaan kunnen als daarvoor aanleiding bestaat voor een derde termijn van maximaal vier jaar worden benoemd. In dat geval onderbouwt het bestuur de aanleiding voor een derde benoeming en deelt het bestuur dit met de overige organen. Het pensioenfonds heeft de statuten, reglement Verantwoordingsorgaan en rooster van aftreden aangepast.

Norm 49: Het eigen functioneren is voor het bestuur, het intern toezicht, het Verantwoordingsorgaan een continu aandachtspunt. Deze organen evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken zij één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij. De organen besteden daarbij in elk geval periodiek aandacht aan bestuursmodel, integriteit, geschiktheid, continuïteit, diversiteit en inclusie, de wijze van opereren en de mate waarin de individuele leden zich voldoende onafhankelijk en kritisch kunnen opstellen. Het pensioenfonds heeft het geschiktheidsplan en het reglement Verantwoordingsorgaan aangepast.

Toelichting verplichte normen

Ondanks het pas-toe-of-leg-uit karakter van de Code Pensioenfondsen zijn er normen in de Code die altijd dienen te worden toegelicht in het bestuursverslag. Het gaat om de normen 1, 4 en 34 en 35. Deze normen zijn hieronder opgenomen met een verwijzing naar de toelichting in het jaarverslag.

Rapportagenorm	Voldoen aan de norm?	Toelichting
Norm 1 Het pensioenfonds heeft een missie, visie en strategie. Daarin beschrijft het pensioenfonds wat het pensioenfonds wil betekenen en bereiken voor zijn belanghebbenden, rekening houdend met hun voorkeuren en belangen. Op deze wijze bepaalt het pensioenfonds wat zijn strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, zijn. Het pensioenfonds evalueert zijn missie, visie en strategie periodiek en rapporteert hierover in zijn bestuursverslag.	Ja	Het bestuur heeft een missie, visie en strategie opgesteld. Periodiek wordt de missie, visie en strategie geactualiseerd. In het bestuursverslag wordt ingegaan op de missie, visie en strategie.
Norm 4 Het pensioenfonds verdiept zich in de voorkeuren van de bij het pensioenfonds betrokken belanghebbenden en betreft deze voorkeuren bij het bepalen van zijn strategische doelstellingen en beleidsuitgangspunten en gaat daarover met de belanghebbenden in gesprek. Het pensioenfonds rapporteert hierover jaarlijks in het bestuursverslag.	Ja	Het pensioenfonds heeft een risicopreferentieonderzoek onder alle soorten deelnemers uitgevoerd.
Norm 34 Het pensioenfonds heeft een schriftelijk beleid vastgesteld om de diversiteit en inclusie in zijn fondsorganen te vergroten of in stand te houden. Dit beleid stelt passende doelen op ten aanzien van de mate van diversiteit op alle voor het pensioenfonds relevante maatschappelijke aspecten, waaronder tenminste geslacht of genderidentiteit, leeftijd en sociaal-culturele achtergrond. Op basis van dit beleid heeft het pensioenfonds een planmatige aanpak gericht op het bereiken van deze doelen. Het bestuur herijkt dit beleid periodiek en rapporteert jaarlijks in het bestuursverslag over de resultaten van dit beleid.	Ja	Het pensioenfonds heeft een diversiteitsbeleid opgesteld met doelen van het pensioenfonds. Bij elke vacature binnen de fondsorganen wordt het diversiteitsbeleid betrokken en onder de aandacht gebracht bij de voordragende partijen.
Norm 35 Ten aanzien van leeftijdsdiversiteit geldt als minimum dat er tenminste één persoon zitting heeft in het bestuur en het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan die jonger is dan 40 jaar. Ten aanzien van genderdiversiteit geldt als minimum dat er in de genoemde organen variatie is in geslacht of genderidentiteit.	Deels	In het bestuur en VO zitten geen leden die jonger zijn dan 40 jaar. Op het punt van diversiteit in geslacht of genderidentiteit voldoet het pensioenfonds.

Gemotiveerde afwijkingen

Diversiteit (norm 35)

Het bestuur en het Verantwoordingsorgaan voldoen niet aan de norm dat er ten minste één persoon jonger dan 40 jaar zitting heeft. Wel wordt voldaan aan de norm diversiteit naar geslacht: minstens één man en minstens één vrouw. Het bestuur telt 6 mannen en 6 vrouwen. De intentie van het

bestuur is om de huidige vacature in het bestuur in te laten vullen door een vrouw. De leden van het bestuur worden voorgedragen door KLM, de deelnemers en de pensioengerechtigden. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden benoemd door de verenigingen van deelnemers en pensioengerechtigden en door KLM. Deze partijen selecteren de kandidaten op basis van functie-informatie van het pensioenfonds. Bij het vervullen van een vacature wordt aandacht besteed aan diversiteit.

Zittingsduur bestuurders (norm 37)

In de Code Pensioenfondsen 2024 is opgenomen dat de zittingsduur van een lid van het bestuur en Verantwoordingsorgaan maximaal vier jaar is. Een bestuurslid en een lid van het Verantwoordingsorgaan kan maximaal één keer worden herbenoemd. In de statuten van het pensioenfonds is opgenomen dat hiervan kan worden afgeweken indien dat naar het oordeel van het bestuur in het belang is van het pensioenfonds. In 2024 heeft het pensioenfonds hiervan gebruik gemaakt. Het bestuur is van mening dat afgeweken kan worden van de Code Pensioenfondsen omdat het pensioenfonds momenteel in een cruciale periode zit met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel. De kennis en competenties van de bestuurder zijn in deze fase een toegevoegde waarde aan het bestuur.

Zelfevaluatie (norm 49)

In de Code Pensioenfondsen 2024 is opgenomen dat de fondsorganen in elke geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden evalueren en hierbij minstens eens per drie jaar een onafhankelijke derde partij betrekken. Voor 2024 heeft de Raad van Toezicht weloverwogen besloten om de zelfevaluatie met externe begeleiding over 2024 uit te stellen tot eind 2025. De belangrijkste reden daarvoor is dat de Raad van Toezicht de voorkeur geeft aan een uitgebreide zelfevaluatie met externe begeleiding, waaraan ook het bestuur en Verantwoordingsorgaan deelnemen (via wederzijdse feedback) vanwege de toegevoegde waarde daarvan. De planning is afgestemd met de andere fondsorganen. Aanvullend heeft de Raad van Toezicht begin 2025 een eigen interne zelfevaluatie uitgevoerd.

Gedragscode

Voor de leden van het Bestuur, de technisch voorzitter, het Verantwoordingsorgaan, de Raad van Toezicht, het bestuursbureau en enkele aangewezen personen geldt een gedragscode, die belangenverstrengeling - inclusief de schijn daarvan - en ongeoorloofde handelingen moet voorkomen. Door de uitbesteding aan uitbestedingspartijen hebben de leden van Bestuur, Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht geen directe betrokkenheid bij het aangaan van zakelijke relaties of (voorgenomen) beleggingstransacties. Ook beschikken zij hierdoor niet over vertrouwelijke marktinformatie.

Het pensioenfonds ad tot 1 november 2024 Holland Van Gijzen aangesteld als externe compliance officer, om toe te zien op de naleving van wet- en regelgeving binnen de organisatie. Vanaf 1 november 2024 is Trivu de compliance officer van het pensioenfonds.

In 2024 waren er geen situaties die aanleiding gaven tot acties van de compliance officer. Alle verbonden personen hebben de jaarlijkse verklaring over de naleving van de gedragscode ondertekend en hun eventuele nevenactiviteiten gemeld. Deze zijn opgenomen in de bijlage Functies en nevenfuncties.

Mede vanuit de Wet op het financieel toezicht (Wft) geldt voor de medewerkers van Blue Sky Group een eigen gedragscode. De code omvat ook een insiderregeling voor het voorkomen van (de schijn van) handel met voorwetenschap. Naast de algemene gedragscode heeft de uitvoeringsorganisatie een code voor internetgebruik en e-mail, een klokkenluidersregeling en een incidentenregeling. De bij het pensioenfonds betrokken medewerkers van Blue Sky Group hebben de naleving van de gedragscode ondertekend.

5.6 Melding onregelmatigheden

In 2024 zijn er 28 incidenten aan het bestuur gerapporteerd op grond van de incidentenprocedure van Blue Sky Group, elk met een eigen impactclassificatie. De impactclassificatie is bepalend voor de wijze van afhandeling, de communicatie over en rapportage van het incident en de bepaling of een incident meldingswaardig is richting de toezichthouder. De 28 incidenten zijn onder te verdelen in 2 incidenten met de classificatie 'zeer hoog', 2 incidenten met de classificatie 'midden' en 24 incidenten met de

classificatie 'laag'. Het gaat hierbij om incidenten bij de uitvoeringsorganisatie inzake de dienstverlening aan het pensioenfonds en de deelnemers. De 28 incidenten zijn onder te verdelen in algemeen (13), Informatiebeveiliging (14) en privacy (1). Naar aanleiding van de gemelde incidenten is zo nodig de bedrijfsvoering van de uitvoeringsorganisatie aangescherpt.

Er waren in het verslagjaar geen meldingen op basis van de klokkenluidersregeling van het pensioenfonds.

5.7 Privacybeleid

Basis voor het privacybeleid en bijbehorende procedures is de in 2018 in werking getreden Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het bestuur heeft mevrouw Grace Somaroo, werkzaam bij Blue Sky Group, benoemd tot privacy officer van het pensioenfonds.

In zijn privacybeleid omschrijft het pensioenfonds aan welke principes het zich houdt, hoe het pensioenfonds omgaat met persoonsgegevens en op welke wijze het voldoet aan de wet- en regelgeving op het gebied van privacy. Het privacybeleid is nader uitgewerkt in een aantal documenten om de bescherming van persoonsgegevens binnen het pensioenfonds te waarborgen. Begin 2024 vond de periodieke actualisering plaats van het privacybeleid van het pensioenfonds voor de periode 2024. Hierbij zijn de beleidsstukken van het pensioenfonds over privacy getoetst aan de geldende privacy wet- en regelgeving, waaronder de AVG en de geldende privacywet.

Ieder jaar stelt het bestuur van het pensioenfonds aan de hand van de jaarlijkse rapportage van de privacy officer vast of het privacybeleid en de AVG zijn nageleefd. De privacy officer toetst door middel van zelf assessments, steekproeven en/of audits of de privacy doelstellingen zijn gehaald en/of de benodigde beheersmaatregelen zijn getroffen en/of effectief zijn. In 2024 is het privacybeleid en de AVG nageleefd.

Het pensioenfonds voldoet hiermee aan de verplichting om een interne controle uit te voeren op de naleving van de Gedragslijn. De privacyrapportage over 2024 is eind Q1 2025 door de privacy officer aan het pensioenfonds verstrekt.

Er zijn in 2024 geen datalekken bij de privacy officer gemeld.

5.8 Beheerst beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een beheerst beloningsbeleid uit. Het pensioenfonds heeft daarbij een afweging gemaakt op basis van de (langetermijn) doelstellingen van het pensioenfonds, de verantwoordelijkheid en de aan de functies gestelde eisen en het tijdsbeslag. Het beloningsbeleid is van toepassing op de bestuursleden, de technisch voorzitter, de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan.

De beloning bestaat uit een vaste vergoeding per jaar en een onkostenvergoeding voor reiskosten, gebruik privéapparatuur en bureau- en communicatiekosten.

Beloningsbeleid 2024

Het bestuur heeft in 2023 besloten het beloningsbeleid per 1 januari 2024 te herzien, zonder dat dit leidt tot aanzienlijke materiële wijzigingen.

- De vergoedingen worden vanaf 2024 gekoppeld aan algemene Wet normering van topinkomens (WNT-norm). Deze wijziging heeft niet geleid tot hogere of lagere beloningen.
- Door de beloning aan de WNT-norm te koppelen (als % van), vindt automatisch jaarlijkse indexatie plaats. Een jaarlijks besluit over de indexering van beloningen is niet meer nodig.
- De vergoeding voor kandidaat-bestuurders is 50% van de vergoeding van bestuursleden.

De aanpassingen zijn ter advisering voorgelegd aan het Verantwoordingsorgaan en ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht. Het Verantwoordingsorgaan heeft een positief advies gegeven op het gewijzigde beloningsbeleid en de Raad van Toezicht heeft het beloningsbeleid voor het jaar 2024 goedgekeurd.

Over 2024 heeft het pensioenfonds de volgende beloningen verstrekt:

- (Kandidaat) Bestuur en technisch voorzitter EUR 515.300 (2023: EUR 490.000)
- Raad van Toezicht EUR 62.200 (2023: EUR 60.000)
- Verantwoordingsorgaan EUR 65.400 (2023: EUR 28.000).

In 2024 heeft het Verantwoordingsorgaan een extra beloning ontvangen voor het extra werk in het kader van het nieuwe pensioenstelsel. Het betreft hier 50% van de beloning van het Verantwoordingsorgaan over de periode van 1 oktober 2023 tot en met 31 december 2024.

Beloningsbeleid 2025

Eind 2024 heeft het bestuur een voorgenomen besluit genomen tot aanpassing van het beloningsbeleid. Het bestuur heeft de tijdsbesteding in het beloningsbeleid 2025 verwerkt, zodat de evenwichtigheid van het beloningsgebouw beter kan worden bepaald. Daarnaast zijn de beloningen van de leden en (vice) voorzitter van het Verantwoordingsorgaan verhoogd. Het beloningsbeleid is ter advisering voorgelegd aan het Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan heeft een positief advies gegeven op het gewijzigde beloningsbeleid. Het gewijzigde beloningsbeleid is ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

5.9 Sancties

In 2024 kreeg het pensioenfonds geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin was sprake van andere maatregelen, zoals een aanwijzing van de toezichthouder of het aanstellen van een bewindvoerder of curator.

6 Kosten

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de kosten van het pensioenfonds. Hiervoor hanteert het pensioenfonds de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. De kosten van het pensioenfonds bestaan uit de kosten voor de pensioenuitvoering, de kosten voor het vermogensbeheer en de transactiekosten van het vermogensbeheer. De kosten van bestuur en financieel beheer worden voor 60% toegerekend aan pensioenuitvoering (kosten per deelnemer) en voor 40% aan vermogensbeheer.

6.1 Kosten pensioenuitvoering

De uitvoeringskosten worden betaald door het pensioenfonds. Een deel van de uitvoeringskosten heeft te maken met zichtbare activiteiten zoals het administreren en uitkeren van de pensioenen, de communicatie met deelnemers, het voorbereiden van vergaderingen en het maken van het jaarverslag. Op deze kosten heeft het bestuur invloed. Daarnaast zijn er kosten die niet beïnvloedbaar zijn. Voorbeelden hiervan zijn de kosten van het externe toezicht: de jaarlijkse heffingen, de informatievoorziening aan toezichthouders en de medewerking aan toezichtonderzoeken.

De algehele kosten voor pensioenuitvoering zijn in 2024 onder andere beïnvloed door kostenindexaties van alle toeleveranciers.

Verder leiden nieuwe wetgeving en keuzes vanuit KLM en sociale partners regelmatig tot wijziging van de pensioenregeling of aanpassingen van processen of procedures. De kosten daarvan kan het pensioenfonds maar beperkt beïnvloeden. De kosten voor de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel (project NPS) zijn substantieel maar tijdelijk en projectgebonden en deze zijn daarom apart inzichtelijk gemaakt in de tabel met de kosten van de pensioenuitvoering, vertaald naar de kosten per deelnemer.

De volgende tabel geeft de uitvoeringskosten weer, uitgesplitst naar de verschillende functies in het pensioenfonds (bedragen in miljoenen euro's):

in € mln	2024	2023
Pensioenadministratie	7,0	6,3
Communicatie en bestuursondersteuning	2,1	1,8
Bestuur en beheer pensioenfonds	0,5	0,5
Extern advies	0,7	0,4
Extern toezicht	0,5	0,4
Overig	0,3	0,2
Totaal	11,1	9,6

De volgende tabel geeft een overzicht van de kosten van de pensioenuitvoering en de kosten per deelnemer. Het pensioenfonds past de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie toe op de wijze van bepalen van het aantal deelnemers.

in € mln	2024	2023
Kosten pensioenuitvoering (in miljoenen euro's)	11,1	9,6
Gemiddeld aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden	25.348	24.299
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (in euro's)	438	396
Pensioenuitvoeringskosten NPS per deelnemers (in euro's)	103	51
Reguliere pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (in euro's)	335	345

De cijfers kosten per deelnemer geeft de weergave van kosten per deelnemer incl. btw.

Toelichting kostenontwikkeling pensioenuitvoering

De totale kosten stijgen van EUR 9,6 miljoen naar EUR 11,1 miljoen, een stijging met EUR 1,5 miljoen. Hiervan is 1,4 miljoen gerelateerd aan hogere kosten nieuw pensioenstelsel vanwege de voorbereiding van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling.

De kosten per deelnemer exclusief kosten gerelateerd aan NPS dalen met 10 euro van 345 euro naar 335 euro (-3%). Het aantal deelnemers is gestegen met 4%. De kosten gerelateerd aan NPS laten een sterke stijging zien van 51 euro naar 103 euro per deelnemer.

Toelichting btw-procedure

Sinds 1 januari 2017 brengt Blue Sky Group btw in rekening over verschillende uitbestede diensten. Dit leidt tot structureel hogere uitvoeringskosten.

Het pensioenfonds is in 2017 een bezwaar- beroepsprocedure gestart tegen het in rekening brengen van de btw over uitvoeringskosten. Het geschil is op 11 april 2022 in eerste aanleg door de Rechtbank afgewezen. Het pensioenfonds heeft de procedure in hoger beroep voortgezet. Daarnaast heeft uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group in 2022 een bezwaarprocedure bij de Belastingdienst gestart om een btw-vrijstelling te mogen toepassen op de dienstverlening aan het pensioenfonds.

Indien het pensioenfonds in het gelijk wordt gesteld, dan heeft dit een beperkt kostenverlagend effect.

6.2 Kosten vermogensbeheer exclusief transactiekosten

De volgende factoren bepalen in belangrijke mate de hoogte van de vermogensbeheerkosten:

- beleggingsmix
- schaalgrootte

- mate van actief of passief beheer
- mate van directe of indirecte beleggingen

Bij de besluitvorming over de beleggingsmix houdt het pensioenfonds wel rekening met de kosten, maar deze zijn daarvoor niet doorslaggevend. Het pensioenfonds kan schaalvoordelen realiseren door de beleggingsportefeuille met die van Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM, Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel en een aantal andere, kleinere partijen, samen te voegen in beleggingsfondsen (pools). Binnen de beleggingsportefeuille is sprake van zowel actief als passief beheer. De mate van actief beheer of passief beheer is stuurbaar. Verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit directe beleggingen, vooral beursgenoteerde aandelen en beursgenoteerde obligaties. De portefeuilles niet-beursgenoteerd vastgoed, niet-beursgenoteerde aandelen (private equity) en hypothecaire leningen betreffen indirecte beleggingen (fund-of-fundstructuren). Een klein deel van de portefeuilles beursgenoteerd vastgoed en beursgenoteerde aandelen bestaat eveneens uit indirecte beleggingen.

De kosten van vermogensbeheer worden berekend op basis van het zogenoemde look-through-principe. Dit wil zeggen dat de vermogensbeheerkosten van alle onderliggende structuren inzichtelijk worden gemaakt. Naast de aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten wordt dus ook het aandeel in de onderliggende vermogensbeheerkosten van beleggingsfondsen in aanmerking genomen.

De door de operationele managers in rekening gebrachte beheervergoedingen vormen de belangrijkste kostencategorie. Verreweg het grootste deel hiervan betreft een vaste fee op basis van het beheerde vermogen en is dus onafhankelijk van de prestatie van de vermogensbeheerder. Een klein deel van de beheervergoeding is wel prestatieafhankelijk. Andere vermogensbeheerkosten zijn onder meer kosten van fiduciair beheer, bewaarloon van de custodian, advieskosten, controlekosten, toezichtkosten, kosten van securities lending en (toegerekende) kosten van bestuur en financieel beheer.

De kosten voor vermogensbeheer bedroegen in 2024 in totaal EUR 57,4 miljoen (2023: EUR 48,2 miljoen).

in € mln	2024	2023
Vergoeding operationeel vermogensbeheer	40,7	34,1
Vergoeding fiduciair vermogensbeheer (Blue Sky Group)	9,3	8,8
Overig	7,4	5,3
Totaal	57,4	48,2

In het volgende overzicht zijn de kosten vermogensbeheer per beleggingscategorie en gerelateerd aan het gemiddeld belegd vermogen weergegeven (bedragen in miljoenen euro's).

in € mln	Gemiddeld belegd vermogen	Beheer-vergoeding	Prestatie-afhan-kelijk	Overig	Totaal kosten	Relatief (%)
2024						
Vastgoed						
- Beursgenoteerd	435,0	0,1	-	0,8	0,9	0,2
- Niet-beursgenoteerd	1.069,0	10,4	-1,4	1,6	10,6	1,0
Totaal Vastgoed	1.504,0	10,5	-1,4	2,4	11,5	0,8
Aandelen						
- Beursgenoteerd	3.070,0	4,5	10,8	5,6	20,9	0,7
- Niet-beursgenoteerd	701,0	5,2	3,5	1,2	9,9	1,4
Totaal Aandelen	3.771,0	9,7	14,3	6,8	30,8	0,8
Vastrentende waarden						
- Beursgenoteerd	3.580,0	2,2	-	5,2	7,4	0,2
- Onderhands	1.564,0	5,4	-	2,3	7,7	0,5
Totaal Vastrentende waarden	5.144,0	7,6	-	7,5	15,1	0,3
Totaal beleggingen	10.419,0	27,8	12,9	16,7	57,4	1,8
2023						
Vastgoed						
- Beursgenoteerd	368,0	0,1	-	0,5	0,6	0,2
- Niet-beursgenoteerd	1.051,0	10,2	-1,0	1,7	10,9	1,0
Totaal Vastgoed	1.419,0	10,3	-1,0	2,2	11,5	0,8
Aandelen						
- Beursgenoteerd	2.759,0	3,9	1,6	4,6	10,1	0,4
- Niet-beursgenoteerd	703,0	7,9	4,5	1	13,4	1,9
Totaal Aandelen	3.462,0	11,8	6,1	5,6	23,5	0,7
Vastrentende waarden						
- Beursgenoteerd	3.036,0	1,8	-	4,1	5,9	0,2
- Onderhands	1.485,0	5,1	-	2,2	7,3	0,5
Totaal Vastrentende waarden	4.521,0	6,9	-	6,3	13,2	0,3
Totaal beleggingen	9.402	29,0	5,1	14,1	48,2	0,5

In 2024 waren de vermogensbeheerkosten 9,2 miljoen euro hoger dan in 2023. Een groot deel van de kosten wordt gerelateerd aan het belegd vermogen. Omdat het beheerd vermogen steeg met 11%, steeg een deel van de beursgenoteerde beheervergoeding mee met ruim 1 miljoen euro. De beheervergoeding voor Niet-beursgenoteerde beleggingen daalde juist met 2,2 miljoen. Deze kosten worden niet direct in rekening gebracht, maar verdisconteerd met de waarde van de belegging. De externe vermogensbeheerders hadden voor 2024 minder hogere kosten doorgegeven. De prestatievergoedingen bij vooral Beursgenoteerd Aandelen stegen door uitmuntende resultaten bij enkele vermogensbeheerders. De prestatievergoeding werd in 2024 afgerekend en resulteerde in een stijging van de beheervergoeding met 9 miljoen euro. De Niet-beursgenoteerde producten presteerde minder waardoor gereserveerde prestatievergoedingen in die categorieën werden afgeboekt voor 1,2 miljoen euro. De overige kosten zijn gestegen met 2,6 miljoen euro. Naast indexatie kwam dit onder andere door de kosten voor de afwikkeling van rentederivaten en eenmalige extra uitvoeringskosten.

6.3 Transactiekosten

De transactiekosten worden eveneens berekend op basis van het look-through-principe. Dit wil zeggen dat in geval van beleggingsfondsen, behalve de in- en uitstapvergoedingen, ook het aandeel in de door

de beleggingsfondsen gemaakte aan- en verkoopkosten in aanmerking wordt genomen. Bij fund-of-fundstructuren worden de in- en uitstapvergoedingen hierin begrepen. De berekende kosten worden verlaagd met het aandeel in de in- en uitstapvergoedingen van de beleggingsfondsen, die voor het beleggingsfonds immers opbrengsten vormen.

De transactiekosten bedroegen in totaal EUR 9,8 miljoen (2023: EUR 11,5 miljoen).

	bedragen in € mln			2024			2023
	Gemiddeld belegd vermogen	Kosten	Relatief %	Gemiddeld belegd vermogen	Kosten	Relatief %	
Vastgoed	1.503,0	0,2	0,0	1.419,0	0,4	0,0	
Aandelen	3.771,0	2,3	0,1	3.462,0	2,0	0,1	
Vastrentende waarden	5.145,0	6,3	0,1	4.521,0	8,1	0,2	
Totaal excl. derivaten		8,8	0,1	9.402,0	10,5	0,1	
Derivaten	10.419,0	1,0	0,0		1,0	0,0	
Totaal	10.419,0	9,8	0,1	9.402,0	11,5	0,1	

De transactiekosten daalden ten opzichte van 2023. Het pensioenfonds was begonnen in 2023 met de aanscherping van haar uitsluitingenbeleid. Deze transitie liep in 2024 nog door, maar met minder grote volumes. Hierdoor daalden de transactiekosten, van vooral Vastrentende waarden met 1,7 miljoen.

6.4 Verhouding rendement en kosten

Het volgende overzicht geeft een indicatie van de verhouding tussen het totaalrendement en zowel de vermogensbeheerkosten als de transactiekosten:

	2024	2023
Bruto totaalrendement	10,3%	8,8%
Kosten vermogensbeheer	-0,4%	-0,4%
- Vergoeding operationeel vermogensbeheer	-0,3%	-0,3%
- Vergoeding fiduciair vermogensbeheer	-0,1%	-0,1%
Transactiekosten	-0,1%	-0,1%
Netto totaalrendement	9,8%	8,3%
Vergoeding fiduciair vermogensbeheer	0,1%	0,1%
Netto totaalrendement exclusief vergoeding fiduciair vermogensbeheer	9,9%	8,4%

In het vorige overzicht zijn de kosten voor vermogensbeheer opgesplitst in een vergoeding voor operationeel beheer en een vergoeding voor fiduciair beheer. Laatstgenoemde vergoeding wordt bij het nettorendement opgeteld om aan te sluiten bij de kerncijfers van het pensioenfonds, zoals weergegeven in het begin van dit jaarverslag.

6.5 Vergelijking kosten pensioenuitvoering en vermogensbeheer met andere pensioenfondsen

Maatschappelijke betekenis

Kosten van pensioenfondsen zijn van grote maatschappelijke betekenis: een lager kostenniveau leidt tot een hoger collectief pensioenvermogen bij een gelijkblijvend rendements- en risicoprofiel. Het is dus van belang dat de kosten voor een pensioenfonds inzichtelijk zijn, bijvoorbeeld door deze te vergelijken met de kosten van andere, vergelijkbare, pensioenfondsen.

Vergelijking kosten met andere pensioenfondsen: benchmarking

Jaarlijks wordt door Bell pensioen consultants & actuaris een rapport gemaakt met een overzicht van de door Nederlandse pensioenfondsen gemaakte pensioenbeheerkosten, vermogensbeheerkosten en transactiekosten. Het laatst gepubliceerde rapport ‘Werk in uitvoering bij pensioenfondsen 2024’ (hierna: Bell-benchmark) is gebaseerd op de gepubliceerde jaarrekening 2023 van bijna alle Nederlandse pensioenfondsen. In het Bell-benchmark onderzoek worden de pensioenfondsen ingedeeld in verschillende categorieën op basis soort pensioenfonds, aantal deelnemers en omvang pensioenvermogen.

Een vergelijking van de kosten van het pensioenfonds met een benchmark dient met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Specifieke kenmerken van het pensioenfonds en het beleggingsbeleid komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de indeling die is gemaakt in de benchmark studie.

Resultaten van de vergelijking

In de volgende tabel staan de uitkomsten van de vergelijking. De pensioenkosten 2023 van het pensioenfonds zijn vergeleken met de Bell-benchmark omdat die ook betrekking heeft op gerapporteerde 2023 kosten. Het gemiddeld aantal deelnemers (waarbij alleen actieven en pensioengerechtigden worden meegenomen) eind 2023 bedraagt 24.299. Hiermee kwalificeert het pensioenfonds als middelgroot (10.000 - 100.000). Met een gemiddeld belegd vermogen van EUR 9,4 miljard kwalificeert het pensioenfonds op de grens van middelgroot (EUR 1 miljard - 10 miljard) en groot (EUR 10 miljard - EUR 200 miljard).

De pensioenuitvoeringskosten worden aangegeven in euro’s per deelnemer. De vermogensbeheerkosten en transactiekosten worden aangegeven als percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

Kosten	Pensioen- fonds 2023	Bell-benchmark 2023		
		klein	middel groot	groot
Pensioenuitvoeringskosten	396	435	205	
Vermogensbeheerkosten	0,51%		0,39%	0,38%
Transactiekosten	0,12%		0,09%	0,09%

Gezien de spreiding van zowel de categorieën als de uitkomsten worden de pensioenuitvoeringskosten vergeleken met de categorie middelgroot en de categorie daaronder (tussen 1.000 en 10.000 deelnemers). In 2023 bedroegen de kosten per deelnemer, inclusief eenmalige activiteiten EUR 396. Exclusief kosten NPS bedroegen de kosten EUR 345 per deelnemer. Iets boven de gemiddelde kosten van de categorieën klein en middelgroot. Het is niet bekend wat de gemiddelde kosten voor NPS zijn in de Bell-benchmark.

De vermogensbeheerkosten en de transactiekosten zijn iets hoger dan het gemiddelde voor de categorie middelgroot en groot.

7 Risicomanagement

7.1 Strategie en beleid

Inleiding

Het bestuur is verantwoordelijk voor de risicomanagementorganisatie en de beheersing van de risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld. Het pensioenfonds gaat op een integrale wijze om met risicomanagement.

Integraal risicomanagement (IRM) betekent voor het pensioenfonds dat het risicomanagement direct verband houdt met de missie, visie en strategie van het pensioenfonds en dat risico's in onderlinge samenhang worden beschouwd en beheerst.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vier stappen in de risicobeheercyclus:

- stap 1: opstellen strategie en beleid van de risicobeheercyclus;
- stap 2: risico-identificatie en risicobeheersing;
- stap 3: monitoren en rapporteren;
- stap 4: evalueren en bijsturen.

In deze paragraaf (7.1) wordt stil gestaan bij de eerste stap, die betrekking heeft op de belangrijkste aspecten van de inrichting van het integraal risicomanagementbeleid, zoals de risicostrategie, de risicotaxonomie, de risicobereidheid en de risico-governance van het pensioenfonds.

Paragraaf 7.2 behandelt achtereenvolgens de volgende drie stappen uit de risicobeheercyclus.

Paragraaf 7.3 gaat in op de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar op het gebied van risicomanagement en de speerpunten voor 2025.

Risicostrategie

De missie, visie en strategie en de hiermee verband houdende doelstellingen van het pensioenfonds bepalen op een hoger niveau zowel kwalitatief als kwantitatief, al dan niet aan de hand van (groepen van) doelstellingen de risicobereidheid van het pensioenfonds. De risicobereidheid op pensioenfondsniveau is richtinggevend voor het risicobeleid en de risicobereidheid per geïdentificeerd risico van het pensioenfonds.

Het pensioenfonds leidt uit zijn missie en visie de strategische doelstellingen af. Het bereiken van deze doelstellingen betekent enerzijds het nemen van risico's om kansen te benutten. En anderzijds vormen risico's bedreigingen voor strategische doelstellingen. Deze risico's moeten worden geïdentificeerd, beoordeeld en door het treffen van beheersmaatregelen geheel of gedeeltelijk worden gemitigeerd.

Het pensioenfonds heeft het integraal risicomanagement ingericht volgens de richtlijnen van toezichthouder DNB en artikel 143 Pensioenwet ('een pensioenfonds richt zijn organisatie zodanig in dat deze een beheerste en integere bedrijfsvoering waarborgt'). Daarnaast gaat het pensioenfonds uit van de beginselen van het COSO ERM-raamwerk (ERM: Enterprise Risk Management) voor het beoordelen en inrichten van risicomanagement, ISO-kwaliteitseisen en best practices.

Risicotaxonomie

Voor de integrale beheersing van de voor het pensioenfonds relevante risico's worden deze risico's ieder kwartaal integraal gerapporteerd aan en besproken door het bestuur. Deze rapportage is gebaseerd op de risicodomeinen (strategisch, financieel en niet-financieel) die het pensioenfonds heeft geïdentificeerd, met de eraan gelieerde onderliggende risico's. Deze indeling wordt aangeduid als de risicotaxonomie en het pensioenfonds hanteert deze set van risico's als basis voor het vaststellen van zijn risicoprofiel.

De risicodomeinen zijn als volgt ingedeeld:

- De strategische risico's hebben betrekking op de strategie van het pensioenfonds en zijn directe omgeving.
- De financiële risico's zijn de risico's die van invloed zijn op de financiële situatie. Financiële risico's zijn te kwantificeren op basis van eigen normen en FTK-eisen.
- Niet-financiële risico's zijn de risico's die de operationele bedrijfsvoering in gevaar brengen.

Niet-financiële risico's zijn deels te kwantificeren en deels kwalitatief te normeren. Binnen de categorie niet-financiële risico's is er speciale aandacht voor subrisico's die te maken hebben met integriteit.

Het gaat daarbij om risico's die impact kunnen hebben op de financiële situatie en de reputatie en die daarmee het voortbestaan van het pensioenfonds in gevaar kunnen brengen. Integriteitsrisico's zijn kwalitatief te normeren.

Hierna worden de risico's nader toegelicht.

Strategische risico's

Voor strategische risico's hanteert het pensioenfonds de volgende indeling:

1. **Afhankelijkheidsrisico:** het risico dat de ontwikkelingen bij en de invloed van bij het pensioenfonds betrokken partijen resulteren in conflicterende belangen met het pensioenfonds en/of beïnvloeding van de financiële positie van het pensioenfonds. Het risico kan bijvoorbeeld optreden als het pensioenfonds bij nieuwe ontwikkelingen onvoldoende implementatietijd krijgt als gevolg van langdurige besluitvorming van het AVO, als leden van pensioenfondsgremia zich meer/te veel laten leiden door de belangen van de eigen achterban of als het pensioenfonds beschikt over onvoldoende expertise waardoor het te afhankelijk wordt van de uitvoeringsorganisatie of adviseurs.
2. **Politiek/omgevingsrisico:** het risico van veranderingen van buiten het pensioenfonds (zoals economie, beursklimaat, loon- en koopkrachtontwikkeling, maatschappij, politiek en/of technologie) die van negatieve invloed zijn op het pensioenfonds. Het risico hierbij is dat de basis en het draagvlak van het pensioenfonds daardoor bedreigd wordt door groei-ambities van andere partijen. Het pensioenfonds ziet daarnaast ook materiële impact van ESG-risicofactoren op het reputatierisico. Dit komt voornamelijk voort uit een verhoogde kans op ingrijpen door de politiek met verscherpte wetgeving en veranderingen in maatschappelijke belangen.
3. **Strategisch implementatierisico:** het risico dat het pensioenfonds niet snel genoeg kan inspelen op veranderingen in de omgeving en/of veranderende eisen door de toezichthouders en wetgeving. Dit kan ontstaan door beperkte verandercapaciteit bij (onder)uitbestedingspartijen, onvoldoende capaciteit bij bestuursleden en beperkte mogelijkheden voor kostenbeheersing.
4. **Reputatierisico:** het risico dat de marktpositie van het pensioenfonds verslechtert als gevolg van een negatief imago van het pensioenfonds bij belanghebbenden, tegenpartijen en/of regelgevende instanties. Ook kan de reputatie van het pensioenfonds of het vertrouwen van (potentiële) deelnemers in het pensioenfonds geschaad worden door negatieve berichtgeving in de (sociale) media. Het pensioenfonds ziet daarnaast ook materiële impact van ESG-risicofactoren op het reputatierisico. Dit komt voornamelijk voort uit een verhoogde kans op ingrijpen door de politiek met verscherpte wetgeving en uit veranderingen in maatschappelijke belangen, in combinatie met mogelijke negatieve media-exposure.
5. **Governance-risico:** het risico dat zich voordoet bij ondoelmatige of falende processen bij besluitvorming door het bestuur. Een kwalitatief goed ingerichte governance is een mechanisme om risico's te verminderen en naleving te garanderen door validatie en beheer van informatie, informatiebronnen en de verwerking daarvan.
6. **ESG-risico:** het risico op negatieve gevolgen voor de reputatie van het pensioenfonds doordat het pensioenfonds niet (voldoende) in staat is zijn doelstellingen op gebied van ESG (de specifieke SDG's die het daarin heeft benoemd) te realiseren. Het risico kan optreden wanneer het beleggingsbeleid van het pensioenfonds negatieve gevolgen heeft voor mens, milieu of samenleving. Het financieel ESG-risico manifesteert zich – en vertaalt zich binnen het pensioenfonds – naar renterisico, inflatierisico, aandelen- en vastgoedrisico, kredietrisico, valutarisico en concentratierisico en is daarom niet als apart risico in de taxonomie van het pensioenfonds opgenomen.

Financiële risico's

Voor financiële risico's hanteert het pensioenfonds de volgende indeling:

1. Rente/matching risico: het risico dat rentebewegingen leiden tot ongewenste effecten op de financiële positie van het pensioenfonds, als gevolg van ontoereikende afstemming tussen de beleggingen en de verplichtingen op het gebied van rentelooptijden en rentevoet. Dit kan onder andere worden veroorzaakt door een niet-parallelle verschuiving van de rentecurve.
2. Inflatierisico: het risico dat de werkelijke inflatie (sterk) hoger uitvalt dan verwacht en/of dat de inflatieverwachting (sterk) stijgt, waardoor de ambitiedoelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt. Het streven naar een waardevast (reëel) pensioen geeft een risico dat de verandering van de pensioenvoorzieningen als gevolg van inflatie niet gecompenseerd wordt door een waardeverandering van de beleggingen. Het pensioenfonds ziet daarnaast ook materiële impact van ESG-risicofactoren op het inflatierisico als gevolg van de transitie naar een duurzamer economisch model. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan CO₂-belastingen en veranderende consumenten voorkeuren die kunnen leiden tot stijgende prijzen.
3. Aandelen- en vastgoedrisico (prijsvolatiliteit): het risico dat veranderingen in marktprijzen van beleggingen een negatieve invloed hebben op het rendement van de portefeuille van het pensioenfonds. Het pensioenfonds ziet daarnaast ook materiële impact van ESG-risicofactoren op het aandelen- en vastgoedrisico wat mogelijke gevolgen voor de waardering van de beleggingen.
4. Kredietrisico: het risico dat een belegging in waarde daalt doordat een tegenpartij de contractuele verplichtingen niet kan nakomen, kredietwaardigheid verliest of failliet gaat.
5. Valutarisico: Dit risico treedt op als de waarde van de beleggingen in vreemde valuta verslechtert als gevolg van veranderingen in valutakoersen. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor een pensioenfonds omdat de verplichtingen veelal in euro luiden en de bezittingen (deels) in vreemde valuta.
6. Actief beheer risico: dit betreft de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.
7. Liquiditeitsrisico: het risico dat het pensioenfonds onvoldoende liquide middelen heeft om op korte termijn aan zijn verplichtingen (het uitbetalen van pensioenuitkeringen en/of financieringsverplichtingen vanuit beleggingen) te voldoen. Dit kan gebeuren wanneer de vraag naar liquide middelen groter is dan de aanwezige allocatie naar liquide beleggingen. Het pensioenfonds kan in dit geval niet vrij over de middelen beschikken, of slechts door ze tegen een fors lagere prijs te verkopen dan waarvoor ze gewaardeerd worden.
8. Tegenpartijrisico: een specifieke vorm van kredietrisico waarbij het pensioenfonds verlies kan leiden doordat een tegenpartij niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.
9. Concentratierisico: het risico dat, als gevolg van ontoereikende diversificatie binnen de portefeuille, een bepaalde ontwikkeling of gebeurtenis een bovengemiddeld effect heeft op de waarde van de portefeuille.
10. Verzekeringstechnisch risico: het risico op een ongunstige verandering in de waarde van de technische voorziening door inadequate aannames over de vaststelling van de technische voorzieningen. Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer leven dan de verwachting op basis van de actuariële grondslagen.
11. Actuariële premie risico: het risico dat de dekkinggraad van het pensioenfonds wordt uitgehold, omdat de feitelijke premie in negatieve zin afwijkt van de zuivere kostendekkende premie met als gevolg een premiedekkingsgraad die lager is dan de actuele dekkinggraad, waardoor er aanspraken met verlies worden ingekocht.

Niet-financiële risico's

Bij deze risico's is er geen rechtstreekse relatie met de financiële positie van het pensioenfonds, maar het betekent niet dat deze risico's geen financiële schade kunnen veroorzaken bij het pensioenfonds. Het pensioenfonds onderscheidt de volgende niet-financiële risico's:

1. Uitbestedingsrisico: het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Het pensioenfonds besteedt de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uit aan Blue Sky Group. Het uitbestedingsrisico van het pensioenfonds is vooral het risico dat de uitvoeringsorganisatie niet handelt volgens het verstrekte mandaat.

2. IT-risico: het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, continu, wendbaar en/of beveiligd worden ondersteund door IT.
3. Datakwaliteitsrisico: het risico dat de kwaliteit van de data van het pensioenfonds, in termen van juistheid, volledigheid, tijdigheid en beschikbaarheid, onvoldoende is voor het uiteindelijke gebruiksdoel. Dit betekent dat data betrouwbaar genoeg moeten zijn om er conclusies aan te kunnen verbinden.
4. Juridisch risico: het risico dat (veranderingen in) wet- en regelgeving negatieve gevolgen hebben voor het pensioenfonds. Dit kan gebeuren wanneer interne en/of externe richtlijnen en regelgeving niet worden nageleefd, of wanneer contractuele bepalingen niet (correct) zijn vastgelegd of gedocumenteerd. Een belangrijk onderdeel van juridisch risico is het compliance risico. Dat is het risico dat het pensioenfonds zich niet aan wet- en regelgeving en of aan de eigen voorgeschreven regels en procedures van het pensioenfonds houdt, met materieel, financieel of reputatieverlies als gevolg.
5. Privacy risico: het risico op onvoldoende bescherming van persoonsgegevens van deelnemers en/of belanghebbenden waardoor het pensioenfonds niet voldoet aan de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Dit kan een negatieve impact hebben op de reputatie en leiden tot een aanwijzing of boete van de externe toezichthouder.
6. Integriteitsrisico: het risico dat het pensioenfonds niet integer handelt. Het integriteitsrisico kent een serie subrisico's die in het IRM-beleid nader worden toegelicht. Een van deze sub-risico's is het frauderisico. Het frauderisico wordt beschouwd als onderdeel van de SIRA, de Systematische Integriteits Risicoanalyse. De SIRA is in 2022 uitgevoerd. Als onderdeel van het frauderisico heeft het pensioenfonds een set van beheersmaatregelen vastgesteld die ten minste jaarlijks wordt getoetst.

Risicobereidheid

De risicobereidheid is de mate van risico die het pensioenfonds wenst te nemen om zijn doelstellingen te realiseren. De risicobereidheid wordt onder meer uitgedrukt in een zogenoemde 5-puntsschaal. Deze bepaalt wat het pensioenfonds op basis van zijn risicoperceptie al dan niet gaat doen (risk respons):

Figuur: 5-puntsschaal risicobereidheid

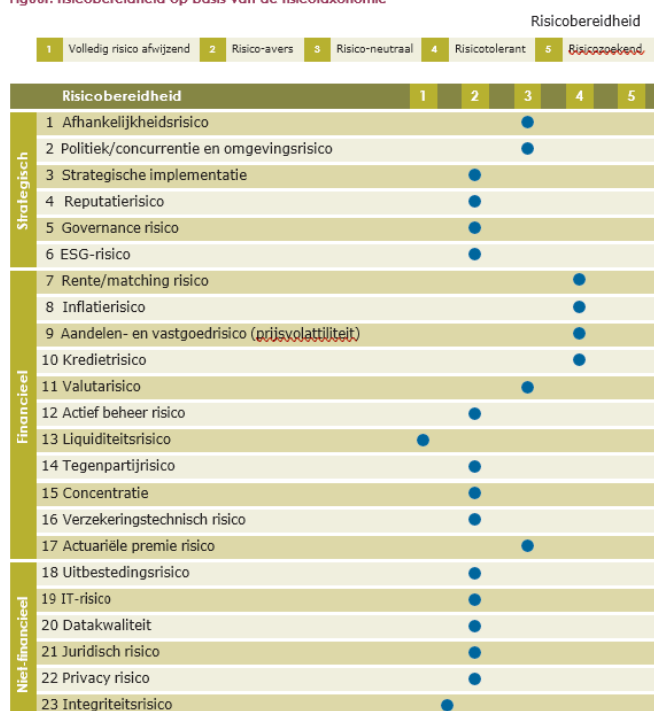

Risicobereidheid
1 Volledig risico afwijzend
2 Risico-avers
3 Risico-neutraal
4 Risicotolerant
5 Gemaximeerd

De hiernavolgende tabel toont de risicobereidheid per risicocategorie uit de risicotaxonomie, zoals het bestuur van het pensioenfonds die heeft vastgesteld. Vervolgens worden de risico's uit de risicotaxonomie nader toegelicht.

Risicobereidheid op basis van de risicotaxonomie (H5) van het pensioenfonds per januari 2024.

Figuur: risicobereidheid op basis van de risicotaxonomie

Risicogovernance

Om integraal risicomanagement (IRM) te laten slagen, moet ook de risicogovernance als een van de bouwstenen van risicomanagement in orde zijn. Bij IRM zijn het bestuur en bestuurscommissies, de sleutelfunctiehouder en vervuller risicobeheer, het Risicobeheer overleg en overige fondsorganen betrokken.

Daarnaast moet ook het systeem van ‘checks and balances’ kloppen. Voldoende functiescheiding (zie ook ‘Three lines model’) moet voorkomen dat een orgaan van het pensioenfonds zichzelf controleert. Aan de andere kant speelt proportionaliteit een rol. De werkverdeling binnen het pensioenfonds moet praktisch uitvoerbaar zijn, gelet op de omvang van het bestuur, de aanwezigheid van andere (al dan niet verplichte) fondsorganen en de vereiste tijdsbesteding die aan functies kan en mag worden gekoppeld.

De risicogovernance is als volgt ingericht:

- Het bestuur is eindverantwoordelijk en stelt de doelstellingen en de risicobereidheid vast. Op basis hiervan voert het pensioenfonds zijn risicomanagement uit. Voor de geïdentificeerde risico’s treft het bestuur beheersmaatregelen. Het bestuur is en blijft ‘eigenaar’ van en eindverantwoordelijk voor de (integrale) risicobeheersing.
- De bestuurscommissies zijn primair verantwoordelijk voor het risicobeheer en leggen daarover verantwoording af aan het bestuur. De SFH RB rapporteert periodiek aan het bestuur over de status van de risico’s en de werking van het risicobeheersysteem van het pensioenfonds. Op basis hiervan kan het bestuur het risicobeheer beoordelen en eventueel bijsturen. Ook rapporteert de SFH RB periodiek aan de Raad van Toezicht.
- Het pensioenfonds heeft een bestuurslid aangesteld voor het uitoefenen van de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer. De risicobeheerfunctie wordt gecomplementeerd met een sleutelfunctievervuller. De rol van sleutelfunctievervuller was tot eind 2022 uitbesteed aan Blue Sky Group. Met ingang van 2023 is deze uitbesteding extern ondergebracht, waarmee de onafhankelijkheid van de risicofunctie verder versterkt is. De risicobeheerfunctie heeft als taak het risicobeheersysteem onafhankelijk te beoordelen, te monitoren en hierover te rapporteren. Uiteindelijk doel is dat het pensioenfonds een totaalbeeld heeft van de verschillende risico’s waaraan het wordt blootgesteld, en de effectiviteit van het risicobeheer. Daarnaast heeft de risicobeheerfunctie een initiërende en

adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer. Een belangrijk instrument hiervoor is een onafhankelijke risico-opinie bij besluitvormingstrajecten. De SFH RB is bevoegd om in een uiterst geval te escaleren richting de Raad van Toezicht en DNB.

- Het Risicobeheer overleg is de periodieke overlegvorm van de risicobeheerfunctie. Aan het overleg nemen in elk geval de SFH RB en de SFV RB deel. Al naar gelang de onderwerpen die spelen kan het overleg worden uitgebreid met een of meer (externe) materiedeskundigen en/of toehoorder(s) vanuit het bestuur. De Risicobeheer overleggen zijn rondom de bestuursvergaderingen georganiseerd. Indien nodig vindt er tussentijds (informele) afstemming plaats tussen betrokkenen.

Het pensioenfonds hanteert binnen het risicobeheersysteem het zogenaamde ‘three lines’ model:

- Eerste lijn: het bestuur (c.q. de commissies), is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en beheersen van risico's (eerstelijns risicomanagement) van de eigen processen en ziet toe op de risico's ten aanzien van de uitbestede processen bij de uitvoeringsorganisaties ('risico-eigenaarschap'). De eerste lijn voert haar werkzaamheden uit conform vastgesteld beleid, jaarplannen en processen.
- Tweede lijn: bestaat uit de risicobeheerfunctie, de compliance officer, de privacy officer en de actuariële functie. De tweede lijn houdt onafhankelijk toezicht op de identificatie van risico's en de daarmee gemoeide inrichting ('opzet'), alsmede op het bestaan en de werking van beheersingskaders. De tweede lijn ondersteunt daarnaast de eerste lijn door te adviseren over de interpretatie van beleid of beheersingskaders en de hiervoor te gebruiken grondslagen en methodieken.
- Derde lijn: betreft de interne auditfunctie. Deze evalueert of de opzet, het bestaan en de effectieve werking van de interne beheersmaatregelen en andere procedures ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering, in voorkomend geval met inbegrip van de uitbestede werkzaamheden, adequaat en doeltreffend zijn ingericht en werken. De interne auditfunctie beoordeelt tevens of het risicobeheersysteem als onderdeel van het governancestelsel alle risico's in beeld heeft gebracht en of het beheersingssysteem alle risico's zowel individueel als integraal doeltreffend afdekt ('mate van zekerheid over de risicobeheersing').

7.2 Risicobeheercyclus

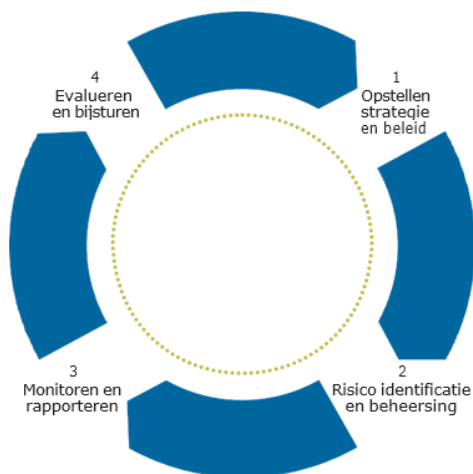
Inleiding

De voorgaande paragraaf beschreef de wijze waarop het integraal risicomanagement is ingericht (Stap 1: Opstellen strategie & beleid). In de vervolgstappen van de risicobeheercyclus draait het om de processtappen bij de uitvoering.

Het risicomanagementproces wordt continu doorlopen zodat het pensioenfonds:

- op het gebied van risicomanagement een zelflerende en zelfsturende organisatie blijft;
- zich bewust is van de impact van verschillende risico's en de onderlinge samenhang;
- zich bewust is van de verschillende opties voor beheersing, inclusief de consequenties;
- blijft anticiperen op veranderende omstandigheden.

De risicobeheercyclus van het pensioenfonds is weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur: risicobeheercyclus

Stap 2: Risico-identificatie en -beheersing

Voor de risico-identificatie worden risico's geïdentificeerd vanuit verschillende invalshoeken. Op basis van de geïdentificeerde risico's wordt het beheersingskader opgesteld. De invalshoeken zijn als volgt.

1. Uitvoeren risicobeheersing door de eerste lijn

Minimaal elk jaar voeren de verschillende aandachtsgebiedhouders een herijking uit van de zogenaamde risicokaart(en) waarvoor ze als risico-eigenaar verantwoordelijk worden gehouden. Hierbij gaat het om het identificeren en beoordelen van de desbetreffende risico's van het pensioenfonds en het eventueel treffen van aanvullende beheersmaatregelen. Deze risico-inschatting van de eerste lijn wordt gemonitord en beoordeeld door de tweede lijn en wordt op integrale wijze besproken in het bestuur via de risicorapportage van het pensioenfonds. Dit draagt bij aan:

- het vergroten van de bewustwording van integraal risicomangement;
- aandacht voor de risicocultuur.

2. Thematische beoordeling risico's

In het jaarplan is een aantal thema's opgenomen. Voor deze thema's wordt een risico-inschatting gemaakt en worden de opzet, het bestaan en de werking van het beheersingskader beoordeeld.

3. Risicoanalyse van incidenten

Met deze analyse wordt achteraf bepaald of beheersmaatregelen adequaat zijn ingeregeld of dat andere beleidskeuzes wellicht beter zijn om een herhaling van het incident te voorkomen.

4. Risicoanalyse beleidsvoorstellen

Bij ieder beleidsvoorstel dient een gedegen risicoanalyse gemaakt te worden in de vorm van een risicoparagraaf. Dit geldt in het bijzonder voor beleidsvoorstellen met een relatief kleine impact.

De risicoanalyse wordt aangevuld met een risico-opinie door de sleutelfunctiehouder risicobeheer aan het bestuur indien er sprake is van een mogelijk significant risico en/of een fondsbrede impact op meerdere risico's (integraliteit).

Stap 3: Monitoren en rapporteren

Dit betreft de reguliere uitvoering, monitoring en terugkoppeling over risico's en beheersmaatregelen zoals die in de risicotaxonomie (zie paragraaf 7.1) zijn beschreven of overige relevante onderwerpen die op de bestuurlijke agenda komen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van:

1. Periodieke risicorapportages

In de kwartaalrapportages risicobeheer wordt integraal gekeken naar de risicoposities. Deze worden afgezet tegen de risicobereidheid, de risicotoleranties en de maximale risicocapaciteit. Ook wordt er een vergelijking gemaakt met de periode ervoor en stilgestaan bij denkbare toekomstige trends en ontwikkelingen.

2. Ad hoc risicorapportages

Tussentijdse beoordelingen en toetsingen in de vorm van een risico-opinie of een specifieke risicoanalyse.

3. Compliance

Tweejaarlijkse compliance toets; de mate waarin het pensioenfonds voldoet aan wet- en regelgeving. Jaarlijkse rapportage privacy officer.

4. Risicoparagraaf en risico-opinie

Het werken met een risicoparagraaf en risico-opinie maakt risicomangement geïntegreerd en expliciet zichtbaar in de bestuurlijke besluitvorming. Doel van de risicoparagraaf en de risico-opinie is het zichtbaar én bespreekbaar maken van de risico's in het voorliggende voorstel vanuit een eerstelijns en tweedelijns perspectief. De tweedelijns risico-opinie wordt opgesteld vanuit de sleutelfunctie risicobeheer. De eerstelijns risicoparagraaf wordt opgesteld onder verantwoordelijkheid van de bestuurder c.q. de commissie met desbetreffend aandachtsgebied, in afstemming met de eerstelijns van Blue Sky Group.

Stap 4: Monitoren en rapporteren

De laatste stap van de risicobeheercyclus is de evaluatie van het risicoraamwerk zelf. Het regelmatig tegen het licht houden van de inrichting van dit raamwerk vormt een vast onderdeel van het risico jaarplan. Elementen van de evaluatie zijn:

1. risicostrategie en beleid, waaronder de risicobereidheid;
2. risicocultuur;
3. deskundigheid en countervailing power bestuur;
4. beheersingskader.

7.3 Ontwikkelingen risicomangement

Terugblik

In 2024 deden zich de volgende ontwikkelingen met betrekking tot risicomangement voor.

- Nieuw pensioenstelsel: De sleutelfunctie risicobeheer heeft de ontwikkelingen op dit gebied gedurende het jaar gemonitord via de werkgroep die hiervoor bij het pensioenfonds is ingesteld en via de informatievoorziening vanuit Blue Sky Group over het project Horizon, dat zich richt op de transitie naar het nieuwe stelsel. Hierbij heeft de sleutelfunctie risicobeheer op allerlei relevante besluitvorming van het bestuur met betrekking tot de Wtp opinies uitgebracht en de opvolging van aanbevelingen uit deze opinies opgevolgd en vastgesteld. Daarnaast heeft zij de periodieke Wtp-risicoanalyses beoordeeld en van opinies voorzien.
- Uitbesteding: De druk op uitbestedingspartij Blue Sky Group is om verschillende redenen verder toegenomen. Blue Sky Group is bezig met een omvangrijk strategisch project voor de transitie naar het nieuwe stelsel en werkt daarnaast aan de versterking van de operationele en IT risicobeheersing inclusief de implementatie van DORA (ingangsdatum 17 januari 2025). Ook heeft Blue Sky Group besloten om haar activiteiten op het gebied van vermogensbeheer te verkopen aan Achmea Investment Management (AIM). Het bestuur is, primair als aandeelhouder, bij dit proces betrokken. Hierbij heeft zij erop toegezien dat de continuïteit en kwaliteit van de VB-dienstverlening gedurende en na de transitie naar AIM is gewaarborgd. De sleutelfunctie risicobeheer heeft een opinie uitgebracht op de relevante besluitvorming en erop toegezien dat de hierin opgenomen aanbevelingen zijn opgevolgd. De verkoop is per 1 januari 2025 geëffectueerd; op 1 april 2025 heeft de juridische fusie plaatsgevonden.
- IT: Mede naar aanleiding van het ernstige datalek bij Blue Sky Group, eind juli 2021, zijn er diverse stappen gezet op het gebied van IT en de beheersing van het IT-risico. Blue Sky Group heeft in 2022 en 2023 gewerkt aan de inrichting en het testen van de beheersmaatregelen van het IT-risicoraamwerk.

Dit traject is in 2024 met externe ondersteuning voortgezet, waarbij de doelstellingen van DORA zijn betrokken in de 2de fase van het verbetertraject voor het IT-controleraamwerk. Doel is dat Blue Sky Group aantoonbaar in control is in opzet, bestaan en werking,, en voldoet aan de toezichtkaders van DNB met betrekking tot informatiebeveiliging. De sleutelfunctie risicobeheer monitort de vorderingen en uiteindelijk zal internal audit binnen Blue Sky Group een onafhankelijke toetsing doen.

- Datakwaliteit: Uit eerdere onderzoeken van interne audit en DNB bleek dat Blue Sky Group nog stappen moest zetten op de inrichting van een databeheercyclus. In 2024 heeft het pensioenfonds samen met Blue Sky Group het Kader Datakwaliteit in het geheel doorlopen en vastgesteld dat de datakwaliteit van voldoende niveau is voor invaren.
- ESG: Het pensioenfonds zet diverse stappen bij de integratie van ESG in het beleggingsbeleid. Vanuit de risicobeheerfunctie is in samenwerking met een extern adviesbureau eerder een ESG-risicoanalyse uitgevoerd. In 2023 heeft dit een vervolg gekregen met een project wat samen met Blue Sky Group wordt doorlopen om de volgende stappen te zetten bij de inrichting van een ESG risicoraamwerk. Hiervoor zijn onder meer extra data ingekocht, om meer aanvullende ESG-sturingsinformatie te verkrijgen over de beleggingen van het pensioenfonds. In 2025 streeft het pensioenfonds opnieuw naar het uitvoeren van een ESG-risicoanalyse op basis van de kaders die de toezichthouder hiervoor heeft gesteld.
- Risicokaarten: In 2023 zijn de risicokaarten geïntroduceerd en toebedeeld aan risico-eigenaren binnen het pensioenfonds. Dit betreft in veel gevallen een commissie of overlegorgaan van het pensioenfonds. Deze eerstelijns risico-eigenaren zijn verantwoordelijk voor het periodiek herijken van de risicobereidheid en de bruto en netto risico inschatting inclusief de beheersmaatregelen. De voorgestelde aanpassingen worden gedeeld met de sleutelfunctie risicobeheer en worden uiteindelijk op een integrale wijze als onderdeel van de risicorapportage besproken in het bestuur. In 2024 heeft dit proces een vervolg gekregen. Inmiddels zijn alle risicokaarten ten minste eenmaal in de commissies herijkt. De risicobeheerfunctie kijkt mee in dit proces, in een adviserende en controlerende rol.
- Risicorapportage: In 2024 zijn er diverse verbeteringen doorgevoerd in de risicorapportage van het pensioenfonds.
- Risico-opinies: In 2024 heeft de sleutelfunctiehouder risicobeheer verscheidene risico-opinies geschreven over materiële onderwerpen, ter ondersteuning van een weloverwogen en zorgvuldig besluitvormingsproces. Een groot deel van de opinies betreft deelonderwerpen die samenhangen met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.
- Eigenrisicobeoordeling: In 2024 heeft het pensioenfonds een tussentijdse eigenrisicobeoordeling (ERB) uitgevoerd naar aanleiding van bestuurlijke besluitvorming inzake de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. De acties die hieruit voortkomen krijgen in 2025 opvolging.

Vooruitblik

Het jaarplan risicobeheer voor 2025 staat in het teken van een serie wezenlijke onderwerpen die voor het overgrote deel ook in 2024 aandacht hebben gekregen:

- Nieuw pensioenstelsel: Voor de risicobeheerfunctie zijn de vorderingen van de werkgroep nieuw pensioenstelsel ook in 2025 een aandachtspunt. Hierbij wordt gekeken naar het proces van uitwerking, het keuzeproces, de beschikbare expertise en de toekomstige impact op het pensioenfonds (zowel voor deelnemers als voor de uitvoeringsorganisatie). Naast het belang van een goede communicatie speelt tevens de totstandkoming van de nieuwe IT-doelarchitectuur een rol. De risicobeheerfunctie zal een risico-opinie of risicoanalyse opstellen over verschillende deelonderwerpen die samenhangen met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.
- Uitbesteding: de risicobeheerfunctie schenkt in 2025 verhoogde aandacht aan alle initiatieven bij Blue Sky Group en het pensioenfonds zelf die een bijdrage moeten leveren aan de beheersing van de gehele uitbestedingsketen, onder andere in het kader van de DORA-wetgeving. Daarnaast zal er aandacht zijn voor de beheerste integratie van de vermogensbeheer-dienstverlening in de Achmea organisatie en het hierbij garanderen van de continuïteit bij de transitie naar het nieuwe stelsel.
- ESG-risico's: vanuit zowel wettelijke als maatschappelijke ontwikkelingen neemt de wens en noodzaak toe om ESG stevig te verankeren binnen het pensioenfonds. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de beleggingen, maar zeker ook naar de niet-financiële kant. In 2025 zullen volgende stappen worden gezet in de ontwikkelingen van het ESG-risicoraamwerk met als onderdeel daarvan een herijking van de ESG-risicoanalyse.

- IT en DORA: Het pensioenfonds zal vanuit zowel de eerste als de tweede lijn verhoogde aandacht blijven besteden aan de ontwikkelingen bij Blue Sky Group inzake het IT control raamwerk en het voldoen aan de DORA-wetgeving.
- SIRA: In 2025 zal het pensioenfonds weer een Systematische Integriteitsrisicoanalyse uitvoeren. Deze stond voor 2024 gepland, maar door een nieuwe consultatieronde die DNB uitvoert over de SIRA good practice heeft het pensioenfonds besloten de uitkomsten hiervan af te wachten zodat deze kunnen worden betrokken in de herijking van de SIRA.
- Datakwaliteit: datamanagement en datakwaliteit krijgen in 2025 opnieuw aandacht waarbij de focus verschuift naar datakwaliteit tijdens en na transitie, en de gevolgen die dit heeft voor het pensioenfonds.

8 Vooruitblik 2025

Geopolitieke onzekerheid

De onzekerheid in de wereld blijft groot. De conflicten in Oekraïne en het Midden-Oosten, gecombineerd met de verschuivende internationale (handels)relaties, zorgen onverminderd voor geopolitieke spanningen. Die kunnen gevolgen hebben voor aandelenmarkten, de inflatie, de energie- en grondstoffenprijzen, de leveringszekerheid en de algehele economische situatie. Het bestuur volgt de ontwikkelingen nauwlettend.

Nieuw pensioenstelsel

De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel per 1 januari 2026 staat in 2025, na de goedkeuring door DNB, in het teken van de implementatie van het daarvoor opgestelde implementatieplan. In dit plan heeft het bestuur vastgelegd hoe het de nieuwe regeling gaan uitvoeren. In 2025 zet het pensioenfonds met name in op het programmeren en testen van de processen en systemen, benodigd voor de uitvoering van de nieuwe regeling door Blue Sky Group. De datakwaliteit speelt daarbij een voorname rol.

In het aan het implementatieplan gekoppelde transitiecommunicatieplan (goedgekeurd door de AFM) staat hoe de deelnemers in het veranderingsproces worden meegenomen. In de loop van 2025, met de nadruk op het einde van het jaar, zal de communicatie steeds concreter worden, waardoor deelnemers weten wat de transitie betekent voor hun eigen pensioen, nu of in de toekomst.

9 Ontwikkelingen na balansdatum

Er zijn geen ontwikkelingen na balansdatum.

10 Rapportage Raad van Toezicht 2024

Voorwoord

De Wet toekomst pensioen (Wtp) en de daarmee gepaard gaande transitie plaatst de sector voor grote uitdagingen, zo ook het Algemeen Pensioenfonds KLM (het fonds). De complexiteit van de veranderingen, de scope en de omvang van het traject zijn enorm. Daarbij is het niet mogelijk te bogen op ervaringen elders: het is voor iedereen de eerste keer. De Raad heeft veel waardering voor iedereen die zich hiervoor het afgelopen jaar heeft ingezet bij het fonds en bij BSG. Al deze inspanningen waren boven op het draaiend houden van de reguliere werkzaamheden. We danken allen voor de buitengewone inspanningen die dit jaar zijn gedaan!

Algemene conclusie van de raad over 2024

Voor 2024 heeft de raad geconstateerd dat het bestuur van het fonds goed functioneert en zijn verantwoordelijkheid neemt.

Het proces naar het nieuwe pensioenstelsel (Wtp) drukte een belangrijke stempel op de werkzaamheden van het bestuur en daarmee ook op die van de raad. Het bestuur heeft zich, zowel inhoudelijk als organisatorisch goed voorbereid op de overgang naar een nieuwe pensioenregeling en nieuw

pensioenstelsel. Het bestuur heeft de raad en het verantwoordingsorgaan (VO) vanaf een vroeg stadium betrokken en het overleg met sociale partners (het AVO) is goed verlopen. De raad heeft steeds vanuit zowel de interne toezicht als raadgevende rol met een kritische blik het Wtp-proces gemonitord en de dialoog daarover gevoerd met het bestuur en het VO. De raad heeft kunnen concluderen dat in het proces sprake is geweest van een zorgvuldige en evenwichtige belangenafweging.

Naast de Wtp is er in 2024 van de raad specifieke aandacht geweest voor het uitbestedingsrisico, consequente doorvertaling van strategie naar uitvoering, functioneren bestuur/bestuurs-effectiviteit en IT-beleid/DORA. De raad heeft geconcludeerd dat op al deze gebieden door het bestuur goede stappen zijn gezet.

Het opvolgingsplan van het bestuur en kostenbeheersing zijn belangrijke onderwerpen voor de dialoog met het bestuur in 2025.

Werkwijze van de raad

Het intern toezicht bij het Algemeen Pensioenfonds KLM is ingevuld met een raad van toezicht (hierna ook: "de raad" genoemd). De raad bestond in 2024 uit Anneke van der Meer (voorzitter), Roeland van Vledder en Jan Nijland.

De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijk kader en de statuten en reglementen van het fonds. De raad stelt jaarlijks een toezichtplan met normenkader op. Met betrekking tot de Wtp heeft de raad bijzondere bevoegdheden en taken. Deze zijn uitgewerkt in een separaat plan van aanpak met toetsingskader.

De raad werkt vanuit de visie dat "goed besturen" het kernonderwerp van het toezicht vormt. De basis hiervan is een goed werkende governance en bedrijfsvoering, een goed functionerend pensioenfondsbestuur en een samenstelling van het bestuur waarin de benodigde kennis, competenties en diversiteit aanwezig zijn.

Voor een goede uitoefening van de taken en bevoegdheden, heeft de raad overleg met bestuur en VO en zijn leden van de raad regelmatig toehoorder bij commissie- of bestuursvergaderingen. Ook spreekt de raad met individuele bestuursleden, sleutelfunctiehouders en de compliance officer. In 2024 is in het kader van de Wtp diverse keren extra onderling overleg gevoerd als ook overleg met bestuur, VO, adviseurs en sleutelfunctiehouders.

De leden van de raad zorgen ervoor dat zij hun kennis en vaardigheden up to date houden. In 2024 heeft de raad een kennissessie georganiseerd in het kader van communicatie, keuzebegeleiding en de mogelijke rol van Artificial Intelligence (AI) hierin en een kennissessie in het kader van vermogensbeheer onder Wtp.

Eenmaal per jaar rapporteert de raad schriftelijk over zijn bevindingen van het afgelopen jaar, en geeft de daaraan verbonden aanbevelingen mee in de toezichtrapportage. Met deze rapportage beoogt de raad bij te dragen aan het goed functioneren van het bestuur en een goede vastlegging van het doorlopen proces en legt de raad ook verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordings-orgaan en de werkgever. In dit jaarverslag is een samenvatting opgenomen. In 2024 heeft de raad naast de reguliere toezichtrapportage een extra tussentijdse rapportage opgesteld gericht op de onderbouwing en verantwoording van de goedkeuring door de raad van het voorgenomen invaarbesluit.

Toezihtonderwerpen 2024

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

De raad heeft een formele rol in het Wtp-proces bij het vaststellen van de risicohouding (na overleg met fondsorganen), de opdrachtaanvaarding en invaarbesluit (goedkeuring) en het beleid aangaande de uitvoeringsovereenkomst. Voor de monitoring van het Wtp-proces stelde de raad een plan van aanpak met een toetsingskader op waarin uiteengezet hoe de raad de rol in dit proces ziet. In

het verantwoordingsdocument rapporteerde de raad, mede aan de hand van het toetsingskader, de bevindingen en conclusies. Onderstaand een samenvatting daarvan.

De opzet van de bestuurlijke organisatie van het Wtp-traject was weliswaar complex, maar heeft goed gefunctioneerd. Er is een grote inspanning verricht, en deze wordt nog steeds verricht, om alle puzzelstukjes te leggen om dit traject tot een goed einde te brengen. De raad heeft wel meermalen aandacht gevraagd voor de regiefunctie op het hele project, de regie blijft ook in 2025 onverminderd van belang.

Bij aanvang van het proces lag de verantwoordelijkheid voor het maken van keuzes voor een nieuwe regeling en (de wijze van) invaren primair bij het AVO. De raad heeft het bestuur in een vroegtijdig stadium aangemoedigd een actieve rol in deze fase te spelen. Het overleg met het AVO is goed verlopen en heeft er onder meer toe geleid dat de nodige versimpelingen in de regeling zijn doorgevoerd en nieuwe complexiteit is voorkomen. De raad beoordeelt dat als positief.

De raad heeft in een vroegtijdig stadium kennis kunnen nemen van onder meer het concept transitieplan en heeft naar aanleiding hiervan adviezen gegeven. Het bestuur heeft niet altijd voldoende aandacht gehad voor deze adviezen waardoor discussies over bepaalde onderwerpen ook in 2025 doorlopen. Een aandachtspunt daarbij is dat het voor de raad niet altijd zichtbaar was dat door het bestuur alternatieven tijdig zijn overwogen om te kunnen anticiperen op een plan B.

Gedurende het proces heeft de risicobeheersing een grote en duidelijke rol gespeeld. De raad heeft waardering voor de wijze waarop de sleutelfunctiehouders hun rol hebben vervuld.

Het bestuur heeft zich ingespannen de deelnemers goed op de hoogte te houden van de wijzigingen die de Wtp voor hen gaan betekenen. Het fonds zet, met een goede ondersteuning door BSG, hiervoor een gevarieerd aantal communicatiemiddelen in. Heldere communicatie blijft een belangrijk aandachtspunt voor de raad.

Het VO heeft een gemotiveerd positief advies gegeven op de adviesaanvraag met betrekking tot het voorgenomen invaarbesluit. De raad heeft met waardering kennisgenomen van de degelijke manier waarop het VO zijn verantwoordelijkheid heeft genomen en vroeg het bestuur aandacht te schenken aan de aanbevelingen van het VO.

Het bestuur heeft op 12 september 2024 het voorgenomen besluit tot opdrachtaanvaarding en invaren genomen en de raad om goedkeuring verzocht. Volgens de raad voldoet het voorgenomen besluit aan de drie punten waarop het bestuur toetst: "voldoet het aan de wettelijke eisen, is het evenwichtig en is het uitvoerbaar" en heeft op 11 december 2024 goedkeuring verleend. De door de raad uitgevoerde toetsingen, observaties, overwegingen en aanbevelingen zijn vastgelegd in een verantwoordingsdocument. De belangrijkste aanbevelingen betreffen de gekozen spreidingstermijn, de wijze van compensatie van inflatie vanuit de solidariteitsreserve en heldere go-no go momenten. Daarnaast is expliciet aandacht gevraagd voor de uitlegbaarheid van de keuzes en heldere communicatie aan de deelnemers. Het bestuur heeft de raad aangegeven of en op welke wijze zij de aanbevelingen heeft opgevolgd of in 2025 zal opvolgen.

Keuzebegeleiding

Sinds de inwerkingtreding van de Wtp op 1 juli 2023 rust op het fonds de verplichting haar deelnemers te begeleiden bij keuzes die zij in het kader van hun pensioen(regeling) kunnen of moeten maken. Het bestuur heeft een duidelijke keuze gemaakt over de ambitie om deze keuzebegeleiding in te voeren. Samen met BSG is het fonds op de goede weg deze ambitie geleidelijk in te vullen. De raad stelt vast dat het bestuur voldoende aandacht voor dit onderwerp heeft.

IT-beleid en DORA

Met het oog op de implementatie van de DORA wetgeving in 2025 heeft het fonds gedaan wat in eigen

beheer kan worden bereikt om DORA compliant te zijn. Ook heeft het fonds de aantoonbaarheid van de beheersing van de IT-risico's op het vereiste niveau.

De pensioenuitvoeringsorganisatie (BSG) was op de ingangsdatum van de DORA-wetgeving (17 januari 2025) nog niet volledig DORA-compliant. Op het gebied van beheersing van de IT-risico's is door BSG vooruitgang geboekt, maar de aantoonbaarheid van de beheersing blijft voor 2025 een aandachtspunt.

Uitbesteding en uitbestedingsrisico (strategisch en toezichtonderwerp)

Het uitbestedingsbeleid is in 2024 geactualiseerd met het oog op de DORA wetgeving.

In 2024 heeft BSG de vermogensbeheeractiviteiten verkocht aan AIM. De raad heeft gemonitord hoe het bestuur zijn verantwoordelijkheid nam zowel in de rol van aandeelhouder als in de rol van klant van BSG. De overgang naar AIM is beheerst verlopen en zorgt voor een meer toekomstbestendige borging van het vermogensbeheer. De raad vroeg aandacht voor het aantoonbaar maken van alle benodigde stappen die samenhangen met de wijziging van de uitbestedingsrelatie op het gebied van vermogensbeheer. Het bestuur gaf aan dit punt nader op te volgen.

De overall strategie van BSG (met name post Wtp) inclusief de strategische gevolgen die gepaard gaan met de uitbesteding aan AIM zijn onderwerp van gesprek tussen bestuur, medeaandeelhouders van BSG en BSG zelf. De raad observeert dat het bestuur dit goed op de radar heeft, waarbij de raad benadrukt dat aandacht voor risicomanagement en kostenbewustzijn relevante thema's zijn.

Vermogensbeheer; MVB-beleid en ESG

Het bestuur besteedde in 2024 opnieuw veel aandacht aan het MVB-beleid en de implementatie daarvan. Belangrijke stappen waren de implementatie van de klimaatbenchmarks van de liquide portefeuille, het integreren van het risicomanagement bij MVB-risico's en de eerste stappen met impactbeleggen. De raad heeft waardering voor de bewuste afwegingen die het bestuur maakt om tot een effectief beleid te komen en de consciëntieuze implementatie daarvan. In 2024 besteedde het bestuur ook aandacht aan de meerjarige kostenanalyse die goed inzicht verschaft in de ontwikkelingen. De raad observeerde dat het bestuur goede invulling geeft aan het monitoren (en bijsturen) van de uitbesteding en de portefeuille.

Consequente doorvertaling van strategie naar uitvoering

Het bestuur besteedde in 2024 goede aandacht aan de implementatie van de missie, visie en strategie van het fonds. De raad ervaart dat goede stappen zijn gezet in de vertaling van de strategie naar de uitvoering.

Functioneren bestuur/bestuurs-effectiviteit

Het bestuur heeft in 2024 working principles geïntroduceerd en begin 2025 verder aangescherpt om de effectiviteit te verhogen. De raad observeert dat dit vruchten afwerpt, al was het met de vele voorbereidingen op de Wtp soms uitdagend de vergaderingen en vergaderset compact te houden. De raad zal met interesse de werking hiervan blijven volgen.

De ondersteuning door het bestuursbureau is verder ontwikkeld in het afgelopen jaar. De raad signaleert dat het opdrachtgeverschap naar het bestuursbureau, met name voor wat betreft de Wtp, nog sterker kan worden ingevuld. In totaliteit ziet de raad dat de governance goed werkt.

Toekomstgericht ziet de raad de opvolging in het bestuur als aandachtspunt, mede omdat veel ervaren bestuurders gaan aftreden en het door de toenemende eisen, moeilijk wordt geschikte bestuurders uit de organisatie te werven. De raad adviseert hier tijdig aandacht aan te besteden en de (her)benoemingen in 2025 vanuit een langere termijnperspectief te beoordelen. Het opvolgingsplan van het bestuur is een belangrijk onderwerpen voor de dialoog met het bestuur in 2025.

De raad adviseert het bestuur te oriënteren op verdergaande mogelijkheden voor samenwerking en synergie met andere fondsen.

De raad heeft al langere tijd de aanbeveling openstaan de diversiteit in het VO te vergroten, onder andere om ook een jongere vertegenwoordiging van de deelnemers in het VO te bereiken. Helaas is dat in de voorbereiding van de Wtp nog niet gelukt, maar begin 2025 heeft het VO hierin stappen ondernomen.

Opvolging aanbevelingen 2023

De raad heeft geconstateerd dat het bestuur zorgvuldig om gaat met de opvolging van bevindingen en aanbevelingen van de raad.

Code pensioenfondsen

In 2024 is de nieuwe Code Pensioenfondsen 2024 in werking getreden. De raad heeft geconstateerd dat het bestuur in 2024 aandacht heeft besteed aan de implementatie daarvan en dat het bestuur heeft voldaan aan de gestelde normen met uitzondering van de normen 35 (diversiteit), 37 (zittingsduur bestuurders) en 49 (zelfevaluatie). Het bestuur heeft de afwijking daarop gemotiveerd in het jaarverslag weergegeven. De raad heeft in 2024 aandacht besteed aan de nieuwe normen die conform de nieuwe Code Pensioenfondsen 2024 op de raad van toepassing zijn. De raad voldeed in 2024 aan deze normen, met uitzondering van norm 49 waarvan gemotiveerd is afgeweken.

Wettelijke en statutaire taken uitgevoerd in 2024

De raad voerde begin 2024 de zelfevaluatie over 2023 uit. Voorafgaand aan de (her)-benoeming van bestuursleden heeft de raad betreffende profielschetsen goedgekeurd. Aan de raad zijn de voorgenomen benoeming van Barbara van Koppen en herbenoemingen van Erik Zwart en Kirsten Pronk voorgelegd. De raad heeft de kandidaten aan de profielschetsen getoetst en aangegeven geen beletsel te zien tegen de (her)benoemingen. De raad heeft het besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening 2023 goedgekeurd en heeft het voorgenomen invaarbesluit goedgekeurd.

Vooruitblik 2025

De raad is voornemens om in 2025, naast de door het bestuur benoemde strategische onderwerpen, de wettelijke en statutaire toezichttaken, aan de volgende thema's in het bijzonder aandacht te besteden:

- Wtp; Implementatie nieuwe pensioenregeling
- (Transitie) communicatie
- IT
- Beheersing uitbestedingsketen
- Governance, bestuursmodel en opvolgingsplan

Tot slot

De raad van toezicht dankt het bestuur, het verantwoordingsorgaan en alle betrokkenen bij het fonds voor de plezierige samenwerking het afgelopen jaar.

De raad van toezicht
Anneke van der Meer (vz)
Jan Nijland
Roeland van Vledder

16 april 2025

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft tijdens de gezamenlijke vergadering van 20 maart 2025 kennisgenomen van de rapportage van de raad van toezicht. Het bestuur heeft grote waardering voor de wijze waarop de raad van toezicht in dit jaar het intern toezicht heeft vormgegeven. Het bestuur heeft de raad van toezicht als een waardevolle en kritische gesprekspartner ervaren, met name op het gebied van NPS. De aanbevelingen en opvolging daarvan zullen in komende bestuursvergaderingen aan de orde zijn. Het bestuur dankt de leden van de raad voor hun inzet en bijdrage aan de governance van het pensioenfonds.

11 Oordeel Verantwoordingsorgaan 2024

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan (VO) heeft als taak het bestuur te beoordelen op het gevoerde beleid en toekomstige keuzes. Dit oordeel is gebaseerd op de bestudering van beleidsstukken, overleg in eigen vergaderingen en dialoog met zowel het bestuur als de Raad van Toezicht (RvT). De bevindingen van de RvT, zoals toegelicht in hun rapportage over 2024, zijn hierbij meegewogen. Het oordeel volgt de eerder vastgestelde speerpunten: Governance, Finance/Vermogensbeheer, Nieuw Pensioenstelsel (NPS), Communicatie.

Met het oog op de ruimte die de nieuwe Pensioenwet bood, is in 2024 een indexatie toegekend middels een overbruggingsplan. Voor 2025 gaat het VO ervan uit dat wederom een overbruggingsplan kan worden ingediend en indexatie kan plaatsvinden, wat de laatste keer mogelijk is binnen het oude stelsel.

Het VO waardeert de extra duiding die aan de besluitenlijst van het bestuur is toegevoegd. Wel heeft het VO geconstateerd dat de tijdsplanning van besluitvorming in enkele gevallen strak was, wat de kwaliteit van besluitvorming en eventuele advisering kan beïnvloeden. Dit blijft een punt van aandacht.

Raad van Toezicht

Het VO heeft kennisgenomen van de verantwoording van de RvT over de invulling van het intern toezicht in 2024. Het VO acht de toezichtrapportage van de RvT duidelijk, uitgebreid en volledig en complimenteert de RvT hiermee. Het VO kan zich vinden in de algemene conclusies en aanbevelingen.

In aanvulling op de bevindingen van de RvT merkt het VO op dat er verdere invulling kan worden gegeven aan de normen voor stakeholderbetrokkenheid (Norm 4 en Norm 32 van de Code Pensioenfondsen 2024), met name gericht op het verder verdiepen van de dialoog met stakeholders.

Governance

Het VO heeft diverse besluitvormingsprocessen beoordeeld en geconstateerd dat de inrichting adequaat was. Het bestuursmodel heeft zijn dienst bewezen gezien de genomen besluiten. Hoewel de inrichting van processen als adequaat wordt beschouwd, was de informatievoorziening richting het VO niet altijd optimaal. Dit bleek bijvoorbeeld bij de verkoop van het vermogensbeheer door de Blue Sky Group, een ontwikkeling waarover het VO graag in een eerder stadium geïnformeerd had willen worden. Het VO benadrukt het belang van tijdige en volledige informatie-uitwisseling om zijn taak adequaat te kunnen uitvoeren.

De borging van Governance en de benodigde expertise binnen het bestuur op alle relevante terreinen blijven aandachtspunten. Het bestuur heeft de rekenschapsrelatie versterkt, wat positief uitpakt. Het VO constateert dat het bestuur zich bij complexe dossiers zoals NPS goed laat bijstaan door externe adviseurs. Met het oog op de complexiteit van de materie, met name rondom financiële en economische vraagstukken, ziet het VO ruimte voor een verdere versterking van de financiële en economische competentie binnen de samenstelling van het bestuur.

Het VO was initieel teleurgesteld over het gekozen proces en de besluitvorming rondom het beloningsbeleid. In het eerste kwartaal van 2025 is hierover constructief overleg geweest, wat heeft geleid tot een positief advies op het beloningsbeleid.

Finance/beleggingen

Finance

De kosten van het pensioenfonds en de kosten per deelnemer zijn in 2024 weer verder gestegen. Het VO ziet dat er (eenmalig) extra kosten gemaakt moeten worden voor de complexe transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Naar voren toe vraagt het VO echter aandacht voor beheersing van de totale kosten na het invaren en de overgang naar de nieuwe vermogensbeheerder. Zeker gezien het feit dat de kosten per deelnemer hoger zijn dan de Bell-benchmark 2023.

Vermogensbeheer

Vermogensbeheer is een belangrijke pijler waarop de ambitie van het pensioenfonds rust, om nu en in de toekomst, te streven naar waardevastheid van pensioenen en het streven naar een leefbare wereld. Het beleggingsbeleid wordt na invaren nog belangrijker.

In 2024 zijn er door het bestuur belangrijke stappen gezet op gebied van vermogensbeheer:

- Het MVB jaarverslag 2023 met een duidelijk overzicht van de diverse ontwikkelingen van de MVB.
- Het bestuur heeft in het kader van MVB besluiten genomen op gebied van uitsluitingsbeleid en impactbeleid, waaronder biodiversiteit. Ook is een update van het MVB-risicoraamwerk vastgesteld.

Het VO is positief over het totale beleggingsresultaat van 9,8%, waarmee het fonds 0,1% beter presteerde dan de benchmark. Dit komt volledig door een betere performance op aandelen (21,1%).

- Het aandeel SSA- en corporate green bonds bedraagt 12,3% van de beleggingsportefeuille. Met een gewogen rendement van 1,35%. Het VO heeft hier geen oordeel over, maar constateren wel dat de MVB een lager rendement heeft opgeleverd.
- Het aandeel Privaat Vastgoed bedroeg 10,7% van de beleggingsportefeuille. Het rendement was met 3,24% lager dan de Vastrentende Waarde portefeuille (5,36%).
- Het VO mist overigens – net als in 2023 – expliciete informatie over welk deel van de portefeuille als MVB kan worden aangemerkt en welk rendement daarop is behaald.

Het VO is positief over het besluit van het bestuur de renteafdekking te verhogen naar 75% ter bescherming van de dekkingsgraad. Hierdoor anticipeerde het bestuur op invaren in 2026.

Het VO ziet graag structureel dialoog over het beleggingsbeleid, het MVB-beleid en de ambitie van het MVB-beleid, het impactbeleid, het MVO-risicokader, de uitvoering en het beheer van dat beleid.

Nieuwe pensioenstelsel (NPS)

Het jaar 2024 stond sterk in het teken van de voorbereiding op het NPS, dat per 1 januari 2026 is voorzien. Het bestuur draagt de primaire verantwoordelijkheid voor de evenwichtige verdeling van het pensioenvermogen. De arbeidsvoorwaardelijke partijen hebben hierover een Transitiedocument opgesteld. Het bestuur en het VO hebben dit proces eind december afgerond. Het VO was in dit iteratieve proces steeds goed meegenomen en suggesties van het VO zijn verwerkt. De werkgroep NPS van het VO heeft intensief overlegd en werd bijgestaan door een actuaaris. Het VO heeft een positief oordeel over het proces, de afstemming en de informele informatievoorziening door het bestuur. Wel constateerde het VO dat de timing van sommige beslissingen leidde tot een strak tijdpad voor de advisering.

De werkgroep NPS ontving al in een vroeg stadium conceptversies van het Transitieplan, wat proactieve voorbereiding mogelijk maakte. Suggesties van het VO met betrekking tot de toepassing van het Principe waardevastheid op actieven en slapers zijn niet overgenomen in het beoordelingskader evenwichtigheid van het bestuur. Het VO blijft hierbij het belang benadrukken wat waardevastheid betekent voor alle geledingen van het fonds en kijkt uit naar een terugkoppeling van het bestuur hierover. De zorg van het VO voor de impact op bijna-gepensioneerden is weggenomen. Ook de zorg over afwijkingen van het Transitieplan inzake de vulling van de Solidariteitsreserve is opgeheven na een uitgebreide toelichting. Het VO heeft een positief advies afgegeven op het voorgenomen invaarbesluit richting DNB. Het VO heeft echter behoefte aan meer duidelijkheid over de precieze status van het besluit en de opschortende voorwaarden. Helderheid hierover is essentieel voor het adequaat kunnen opvolgen en, indien nodig, opnieuw toetsen van het besluit. Het VO ziet uit naar de opvolging door het bestuur van de eerste bevindingen van de externe toezichthouder.

Een punt van aandacht dat het VO deelt met de RvT, betreft de in de invaaradviesaanvraag opgenomen 50% compensatie uit de Solidariteitsreserve. Het VO acht het belangrijk om de mogelijke gevolgen hiervan voor de waardevastheid van ingegane pensioenen nauwlettend te blijven volgen. Niet alle 10 aanbevelingen die het VO heeft gedaan in het advies inzake invaren zijn volledig overgenomen. Het bestuur heeft aangegeven enkele aanbevelingen in hun besluit te betrekken. Het VO kijkt uit naar terugkoppeling van het bestuur over de wijze waarop de door het bestuur overgenomen aanbevelingen

worden meegenomen in de verdere uitwerking. Het VO gaat ervan uit dat de intensieve betrokkenheid bij de voortgang van het project invaren in 2025 en 2026 wordt voortgezet, vergelijkbaar met 2024.

Communicatie

In 2024 is op communicatief vlak veel werk verzet, terecht met de nadruk op de pensioentransitie. Het pensioenfonds toont zich proactief en gedreven in het informeren en begeleiden van deelnemers. De inzet op diverse kanalen, waaronder LinkedIn, NWSflits, Facebook en het magazine Focus, wordt als effectief gezien en draagt bij aan vertrouwen en zichtbaarheid. De respons op onvrede wordt serieus genomen, en verbeteringen aan het deelnemersportaal en geboden ondersteuning zijn positief ontvangen.

De communicatie over de nieuwe pensioenregeling is breed en zorgvuldig aangepakt, waarbij het gebruik van personas, segmentatie en aandacht voor kwetsbare doelgroepen wordt gewaardeerd. Wel benadrukt het VO het belang van voortdurende transparantie bij lastige besluiten zoals indexatie of beleidswijzigingen.

Het VO ontvangt graag inzicht in de effecten van de communicatiemiddelen. Het oordeel van het VO over communicatie in 2024 is positief. Het VO spreekt waardering uit voor de zorgvuldigheid en de voortvarende aanpak van het bestuur. De samenwerking tussen bestuur en VO in het iteratieve proces richting een gedragen transitie- en communicatieplan is zeer goed verlopen en onderstreept het belang van een serieuze, intensieve en open samenwerking. 2025 wordt een cruciaal jaar voor communicatie. Heldere, tijdige en doelgroepgerichte communicatie is essentieel om deelnemers goed te begeleiden. Het VO acht nauwe afstemming met het bestuur hierbij van groot belang en heeft vertrouwen in een constructieve samenwerking, mede op basis van de positieve ervaringen in 2024.

Reactie van het bestuur

Het bestuur wil allereerst veel dank en waardering uitspreken voor de inzet en commitment van het VO in 2024, en in het bijzonder voor de manier waarop het VO zich in 2024 heeft ingezet voor een goede voortgang van het project NPS. Naast enkele andere adviestrajecten heeft inderdaad met name NPS veel tijd en flexibiliteit gevraagd van het VO, met vaak krappe tijdslijnen. Zoals het VO ook zelf opmerkt zal dit in 2025 nog voortduren, waarvoor het bestuur bij voorbaat het VO zeer erkentelijk is.

Het bestuur is verheugd dat bestuur en VO, soms na indringende gedachtewisselingen, elkaar op inhoud ook vrijwel altijd hebben kunnen vinden.

In het oordeel spreekt het VO verwachtingen uit over o.a. indexatie, kostenmanagement, inzicht in MVB, continuering van betrokkenheid bij NPS en nauw contact over communicatie. Het bestuur zal deze punten zeker op de agenda zetten voor de diverse reguliere overleggen tussen bestuur en VO die ook dit jaar zullen plaatsvinden. Daarbij zullen ook nog openstaande punten die het VO noemt in het oordeel over het afgelopen jaar besproken worden.

Algemeen Pensioenfonds KLM

jaarrekening

2024

Jaarrekening 2024

Balans per 31 december

in € mln	2024	2023
Activa		
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)		
· Vastgoed	1.405,2	1.264,6
· Aandelen	4.093,7	3.568,1
· Vastrentende waarden	5.767,4	5.375,8
· Derivaten	216,2	42,1
· Overige beleggingen	161,7	127,8
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	11.644,2	10.378,4
Beleggingen voor risico deelnemers (2)	5,6	5,0
Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen (3)	-	0,1
Deelnemingen (4)	7,8	7,0
Vorderingen en overlopende activa (5)	6,0	43,7
Liquide middelen (6)	2,4	2,6
Totaal activa	11.666,0	10.436,8
Passiva		
Stichtingskapitaal en reserves (7)		
· Bestemmingsreserves	61,3	60,0
· Overige reserves	2.665,2	2.324,7
Totaal stichtingskapitaal en reserves	2.726,5	2.384,7
Technische voorzieningen		
· Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds (8)	8.295,9	7.698,8
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers (9)	5,6	5,0
Derivaten (1)	320,2	217,0
Schulden en overlopende passiva (10)	317,8	131,3
Totaal passiva	11.666,0	10.436,8

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans verderop in dit hoofdstuk.

Rekening van baten en lasten

in € mln	2024	2023
Baten en lasten pensioenactiviteiten		
Premies voor risico pensioenfonds (11)	218,7	186,9
Premies voor risico deelnemers (12)	0,4	0,4
Waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds, per saldo (13)	3,8	2,3
Waardeoverdrachten voor risico deelnemers, per saldo (14)	-0,3	-0,2
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
· Pensioenopbouw (15)	-187,1	-153,1
· Indexering (16)	-203,3	-4,2
· Rentetoevoeging (17)	-265,0	-237,3
· Wijziging rekenrente (18)	-124,8	-247,2
· Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (19)	263,9	252,4
· Pensioenrechten waardeoverdrachten, per saldo (20)	-6,0	-4,1
· Wijziging actuariële grondslagen (21)	-78,3	-19,2
· Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen (22)	3,5	0,7
<i>Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds</i>	<i>-597,1</i>	<i>-412,0</i>
Pensioenuitkeringen (23)	-256,8	-244,6
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers (24)	-0,6	-0,7
Herverzekeringen (25)	-0,1	-
Pensioenuitvoeringskosten voor risico pensioenfonds (26)	-11,1	-9,5
Pensioenuitvoeringskosten voor risico deelnemers (27)	0,0	-
Overige baten en lasten voor risico fonds	0,1	-
Overige baten en lasten voor risico deelnemers	-0,1	-
Totaal baten en lasten pensioenactiviteiten	-643,1	-477,4
Baten en lasten beleggingsactiviteiten		
Directe beleggingsresultaten (28)	-35,2	-16,8
Indirecte beleggingsresultaten (28)	1.031,2	788,7
Kosten van vermogensbeheer (28)	-18,2	-12,8
Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten (29)	6,5	4,1
Totaal beleggingsresultaat voor risico pensioenfonds	984,3	763,2
Totaal beleggingsresultaat voor risico deelnemers (30)	0,6	0,5
Totaal baten en lasten beleggingsactiviteiten	984,9	763,7
Saldo baten en lasten	341,8	286,3
Bestemming saldo van baten en lasten		
Bestemmings-		
reserves	1,2	20,0
Overige reserves	340,6	266,3
Totaal bestemming saldo van baten en lasten	341,8	286,3

De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans verderop in dit hoofdstuk.

Kasstroomoverzicht

in € mln	2024	2023
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies voor risico pensioenfonds	221,3	186,9
Ontvangen premies voor risico deelnemers	0,4	0,4
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	5,7	7,7
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico deelnemers	0,0	-
Betaalde pensioenuitkeringen voor risico pensioenfonds	-255,5	-244,6
Betaalde waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	-1,9	-5,4
Betaalde waardeoverdrachten voor risico deelnemers	-0,3	-0,2
Betaalde pensioenuitvoeringskosten voor risico pensioenfonds	-11,7	-9,8
Betaalde pensioenuitvoeringskosten voor risico deelnemers	0,0	-
Ontvangen herverzekeringsuitkeringen	-0,1	-
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-42,1	-65,0
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen beleggingen voor risico pensioenfonds	3.645,0	4.219,3
Verkopen beleggingen voor risico deelnemers	1,4	1,0
Directe beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	-30,4	-5,2
Aankopen beleggingen voor risico pensioenfonds	-3.777,2	-4.199,3
Aankopen beleggingen voor risico deelnemers	-1,5	-1,0
Mutatie tegoeden en schulden kredietinstellingen	0,7	-1,9
Betaalde kosten van vermogensbeheer voor risico pensioenfonds	-16,8	-12,8
Betaalde kosten van vermogensbeheer voor risico deelnemers	0,0	-
Overige kasstromen uit beleggingsactiviteiten voor risico pensioenfonds	220,7	62,8
Overige kasstromen uit beleggingsactiviteiten voor risico deelnemers	0,0	-
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	41,9	62,9
Mutatie liquide middelen	-0,2	-2,1
Liquide middelen 31 december	2,4	2,6
Liquide middelen 1 januari	2,6	4,7
Mutatie	-0,2	-2,1

Toelichting algemeen

Activiteiten

Het doel van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, statutair gevestigd in Amstelveen en kantoorhoudend aan de Professor E.M. Meijerslaan 1 in Amstelveen (hierna: het pensioenfonds), is het verstrekken van pensioenuitkeringen aan voornamelijk werknemers en oud-werknemers in een grondfunctie met een onder de KLM-cao vallend dienstverband. Het pensioenfonds is als ondernemingspensioenfonds ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 41200089.

Pensioenregeling

Algemeen

De (basis)pensioenregeling van KLM-Grondpersoneel is een collectieve 'toegezegde bijdrageregeling' (Collective Defined Contribution-regeling of CDC-regeling). In de CDC-regeling wordt pensioenopbouw nagestreefd met een vaste premie voor de werkgever. Als de premie in een bepaald jaar ontoereikend is, wordt de opbouw zodanig verlaagd dat de premie wel toereikend is. De werkgever is nooit gehouden tot betaling van meer dan de vaste premie. De werkgever is evenmin gehouden tot bijstorting wegens de financiële positie van het pensioenfonds. Dit kan als uiterste gevolg hebben dat het pensioenfonds de opgebouwde pensioenaanspraken en de pensioenrechten moet korten.

Ouderdomspensioen

De ouderdomspensioenregeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar en de standaardpensioenleeftijd is gelijk aan de AOW-gerechtigde leeftijd. De deelnemers kunnen binnen bepaalde grenzen kiezen wanneer zij met pensioen gaan, met als vroegst mogelijke pensioenleeftijd 55 jaar. Naar keuze kan het ouderdomspensioen gedeeltelijk ingaan (deeltijdpensioen). Het ouderdomspensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris en het aantal deelnemersjaren. De pensioenopbouw bedraagt voor ieder deelnemersjaar 1,875% van de nettopensioengrondslag zoals die geldt op 1 januari van het betreffende jaar, met dien verstande dat in geval van een in enig jaar ontoereikende premie een lager opbouwpercentage van toepassing is. Het pensioengevend salaris per 1 januari 2024 is gemaximeerd op EUR 137.800 (2023: EUR 128.810). De hoogte van de franchise is gelijk aan de in enig jaar geldende fiscaal minimale franchise voor een middelloonregeling.

Nabestaandenpensioen

Nabestaandenpensioen geldt voor de nagelaten partner van een deelnemer en is 70% van het ouderdomspensioen dat tot het moment van overlijden is opgebouwd. Als gevolg van de omzetting per 1 januari 2020 van de ouderdomspensioenrechten met pensioenleeftijd 62, 63, 65 of 67 jaar in pensioenrechten met pensioenleeftijd 68 jaar kan het nabestaandenpensioen lager uitkomen dan 70% van het opgebouwde respectievelijk bereikbare ouderdomspensioen.

Facultatief nabestaandenpensioen is een extra dekking die ervoor zorgt dat het nabestaandenpensioen bij overlijden 70% van het bereikbare ouderdomspensioen bedraagt. De verzekering voor deelnemers met een samenlevingscontract vangt aan op het moment waarop KLM een samenlevingsverband erkent. De deelnemer en de partner kunnen gezamenlijk van deze verzekering afzien. Daarnaast kunnen deelnemers zich via het pensioenfonds vrijwillig verzekeren voor het Anw-hiaat. Het Anw-hiaatpensioen voorziet in een aanvullende uitkering aan de nagelaten partner van een deelnemer of pensioengerechtigde.

Wezenpensioen

Wezenpensioen wordt uitgekeerd aan kinderen tot de 18-jarige leeftijd of bij het volgen van een studie tot de 27-jarige leeftijd. Het jaarlijkse wezenpensioen is voor elk gerechtigd kind 20% van het op 31 december 2015 opgebouwde ouderdomspensioen plus 14% van het vanaf 1 januari 2016 opgebouwde ouderdomspensioen.

Arbeidsongeschiktheidspensioen

Arbeidsongeschiktheidspensioen gaat in geval van volledige en duurzame arbeidsongeschiktheid (arbeidsongeschiktheid meer dan 80%) na twee jaar arbeidsongeschiktheid (ziekte) in. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid (tussen 35% en 80%) gaat het pensioen in wanneer de loongerelateerde WGA-uitkering op grond van de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) eindigt en de WGA-vervolguitkering ingaat. De deelnemer ontvangt dit pensioen zolang de arbeidsongeschiktheid duurt, maar uiterlijk tot de AOW-gerechtigde leeftijd. De maximering van het pensioengevend salaris per 1 januari 2015 geldt niet voor het arbeidsongeschiktheidspensioen.

De pensioenopbouw bij volledige arbeidsongeschiktheid wordt voor 80% premievrij voortgezet. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid geldt een premievrije opbouw naar rato van de mate van arbeidsongeschiktheid.

Nettopensioen

De nettopensioenregeling is ingevoerd per 1 januari 2015 naar aanleiding van de fiscale maximering van het pensioengevend salaris in de basispensioenregeling op EUR 100.000 per dezelfde datum. Het maximum pensioengevend salaris is per 1 januari 2024 verhoogd naar EUR 137.800. Deelname aan de nettopensioenregeling (bij een pensioengevend salaris boven de EUR 137.800) is op vrijwillige basis. De ingeleide premies zijn fiscaal niet aftrekbaar. Over de pensioenuitkeringen in de toekomst wordt geen loonheffing ingehouden c.q. is geen inkomstenbelasting verschuldigd.

De nettopensioenregeling is gedeeltelijk een beschikbare-premieregeling. De hoogte van de premie is afhankelijk van de hoogte van het pensioengevend salaris en is gelijk aan de fiscaal maximale premie op basis van een leeftijdsafhankelijke staffel. De fiscaal maximale premie is gebaseerd op een rekenrente van 3,0%. De premies (onder aftrek van kosten en risicopremie overlijden) worden belegd in aandelenbeleggingsfondsen en obligatiebeleggingsfondsen volgens het zogenoemde life-cycle-principe. Hierbij wordt bij het naderen van de pensioendatum een steeds groter deel van de premie belegd in obligaties en wordt een deel van de aandelenbeleggingen verruild voor obligatiebeleggingen. Op de pensioendatum wordt het opgebouwde pensioenkapitaal aangewend voor de aankoop van ouderdomspensioen (en eventueel nabestaandenpensioen) bij een verzekeraar naar keuze van de deelnemer. Voor het opgebouwde pensioenkapitaal geldt een vrijstelling voor de inkomstenbelasting (box 3). De hoogte van het pensioen dat kan worden ingekocht is voornamelijk afhankelijk van het behaalde rendement op de beleggingen en van de marktrente op pensioendatum.

De nettopensioenregeling is gedeeltelijk ook een uitkeringsregeling (middelloon) in de vorm van een risicoverzekering, namelijk voor het risico van overlijden van de deelnemer vóór de pensioendatum. Hiervoor wordt een risicopremie betaald, die afhankelijk is van de hoogte van het pensioengevend salaris en de leeftijd van de deelnemer. Bij overlijden worden een nabestaandenpensioen en een wezenpensioen toegekend gelijk aan 1,313% respectievelijk 0,263% van het gemiddeld verdiende salaris boven het maximum pensioengevend salaris van EUR 137.800 (2023: EUR 128.810). De op deze wijze vastgestelde pensioenuitkeringen worden vermenigvuldigd met de wettelijk voorgeschreven zogenaamde nettofactor. Het nabestaandenpensioen en het wezenpensioen worden vastgesteld in de veronderstelling dat de deelnemer tot de pensioendatum zou hebben deelgenomen aan de nettopensioenregeling.

Regeling deelnemers KLM Health Services

De pensioenregeling van KLM Health Services is eveneens een CDC-regeling. De ouderdomspensioenregeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. De pensioenopbouw is per jaar van deelneming 1,875% van de pensioengrondslag, met dien verstande dat bij een in enig jaar ontoereikende premie een lager percentage van de pensioengrondslag van toepassing is. Per 1 januari 2024 bedraagt het pensioengevend salaris maximaal EUR 137.800 (2023: EUR 128.810). De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar en de standaardpensioenleeftijd is gelijk aan de AOW-gerechtigde leeftijd.

De pensioenregeling kent een facultatief nabestaandenpensioen dat het risico van overlijden van de deelnemer vóór het bereiken van de pensioenleeftijd dekt. Deze vrijwillige verzekering zorgt ervoor dat het nabestaandenpensioen in dat geval 65% van het bereikbare ouderdomspensioen bedraagt. Bij ingang

van het ouderdomspensioen en bij uitdiensttreding heeft de deelnemer de keuze om een deel van het ouderdomspensioen om te zetten in nabestaandenpensioen.

Het jaarlijkse wezenpensioen bedraagt voor elk gerechtigd kind 20% van het op 31 december 2015 opgebouwde ouderdomspensioen plus 14% van het vanaf 1 januari 2016 opgebouwde ouderdomspensioen. Het wezenpensioen wordt uitgekeerd tot het bereiken van de leeftijd van 18 jaar of de leeftijd van 23 jaar als een studie wordt gevolgd.

Het arbeidsongeschiktheidspensioen gaat in na een periode van twee jaar arbeidsongeschiktheid (ziekte). Het pensioen wordt uitgekeerd zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt, maar uiterlijk tot het bereiken van de pensioenleeftijd. Het maximum pensioengevend salaris geldt niet voor het arbeidsongeschiktheidspensioen.

Reductiebepalingen/CDC-regeling

Als in enig jaar de vaste premie, verhoogd met de deelnemersbijdragen voor de facultatieve onderdelen van de pensioenregeling, ontoereikend is om de pensioenopbouw in dat jaar te financieren, wordt de pensioenopbouw verlaagd, tenzij anderszins in het premietekort kan worden voorzien. In dit verband wordt de vaste premie, verhoogd met de deelnemersbijdragen voor de facultatieve onderdelen van de pensioenregeling, getoetst aan een zogenoemde toetspremie. De toetspremie is de hoogste van de gedempte kostendekkende premie en de premie die hoort bij een premiedekkingsgraad van 69%. Als in enig jaar de totale premie lager is dan de toetspremie, worden eerst de eventueel aanwezige middelen in de bestemmingsreserve gebruikt om de ambitie op peil te houden. Is dit niet afdoende dan wordt de pensioenopbouw in dat jaar zodanig verlaagd, dat de (verlaagde) toetspremie weer gelijk is aan de totale premie.

Het voorgaande betekent dat het verzekeringstechnisch risico en het beleggingsrisico volledig bij het pensioenfonds en daarmee indirect bij de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden ligt. KLM kan hiervoor niet worden aangesproken.

Indexering

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op indexering bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst indexering kan plaatsvinden. Het bestuur besluit jaarlijks over de toekenning van indexering.

Bij de besluitvorming wordt uitgegaan van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo november van het voorafgaande jaar. Bij een beleidsdekkingsgraad van 110% of lager wordt geen indexering toegekend. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 110% wordt in beginsel indexering toegekend, maar de indexering wordt op een zodanig niveau vastgesteld dat deze naar verwachting in de toekomst kan worden gecontinueerd. Hierbij wordt rekening gehouden met de wettelijk voorgeschreven parameters.

Een achterstand in de indexering kan onder voorwaarden worden ingehaald. Voorwaarden zijn dat de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de met het (strategisch) vereist eigen vermogen overeenkomende nominale dekkingsgraad en de indexering naar verwachting ook in de toekomst kan worden toegekend. In enig jaar kan maximaal een vijfde deel van het bedrag dat beschikbaar is voor inhaalindexering hiervoor worden aangewend.

Het bestuur heeft in de vergadering van december 2024 besloten over toeslagverlening op de pensioenaanspraken per 1 januari 2025. Bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is met dit besluit rekening gehouden. De afgeleide prijsindex bedroeg 2,6%. De pensioenen zijn hiermee volledig verhoogd.

Financiering en premie

De pensioenregeling is een zogenoemde Collective Defined Contribution-regeling, verkort ook wel CDC-regeling genoemd. Dit houdt in dat de aangesloten werkgever jaarlijks een vaste premie betaalt voor de opbouw van pensioenrechten. Dit betekent dat voor een langere periode een vaste premie is afgesproken. Zoals hiervoor onder Reductiebepalingen als onderdeel van de pensioenregeling is beschreven, heeft KLM geen enkele verplichting tot het betalen van aanvullende bedragen, ook niet als bij het pensioenfonds een vermogenstekort ontstaat. Hier staat tegenover dat KLM (in geval van een overschot bij het pensioenfonds) geen recht heeft op terugstorting van en/of korting op de vaste premie. De financiering in 2024 is gebaseerd op een doorsneepremie (exclusief opslag voor termijnbetaling) van 25,0% (2023: 25,0%) van de premiegrondslag. De premiegrondslag is gelijk aan 12,96 maal het maandsalaris. De doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage van 1,0% (2023: 1,0%) in geval van verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen. De premie wordt verder verhoogd met een leeftijdsafhankelijke bijdrage in geval van verzekering van het Anw-hiaat. De deelnemersbijdrage met betrekking tot verplichte onderdelen van de pensioenregeling is begrepen in de doorsneepremie.

Deelnemers aan de nettopensioenregeling betalen een premie die afhankelijk is van de hoogte van het pensioengevend salaris en de leeftijd. De premie is gelijk aan de fiscaal maximale premie, die is gebaseerd op een rekenrente van 3,0%, en bedraagt 4,6% (2023: 4,6%) van het pensioengevend salaris boven EUR 137.800 (2023: EUR 128.810) voor een 20-jarige deelnemer en loopt op tot 15,8% (2023: 15,8%) voor een 67-jarige deelnemer. De premie wordt verhoogd met een kostenopslag en bevat een risicopremie overlijden.

De premie over 2024 ten behoeve van de regeling van KLM Health Services bedraagt (exclusief opslag voor termijnbetaling) 20,6% (2023: 20,6%) van de premiegrondslag. Deze doorsneepremie wordt verhoogd met een deelnemersbijdrage van 1,4% (2023: 1,6%) in geval van verzekering van het facultatief nabestaandenpensioen.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds (RJ 610).

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling, dat wil zeggen de veronderstelling dat de continuïteit gewaarborgd is en de activiteiten in de afzienbare toekomst zullen worden voortgezet.

Deze jaarrekening heeft betrekking op het verslagjaar 2024, dat is geëindigd op 31 december 2024.

In het kader van de presentatie van de cijfers en de functionele valuta luiden de bedragen in de jaarrekening in euro's.

Vergelijking met vorig jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het maken van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk. De schattingen en veronderstellingen hebben invloed op de toepassing van grondslagen en de waardering van activa en verplichtingen. De schattingen en daaraan ten grondslag liggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. Vooral de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en (in mindere mate) de waardering van de beleggingen zijn gebaseerd

op schattingen en veronderstellingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Ten behoeve van de oordeelsvorming en het maken van schattingen wordt gebruikgemaakt van externe deskundigen. De aard van oordelen en schattingen en de onderliggende veronderstellingen is, voor zover noodzakelijk geacht voor het vereiste inzicht in het vermogen, vermeld in de toelichting bij de jaarrekening.

Herzieningen van schattingen worden verwerkt in de periode waarin de schatting wordt herzien. Een herziening van een schatting heeft dikwijls ook gevolgen voor waardering en resultaatbepaling in toekomstige perioden.

Schattingwijzigingen

Voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen worden de overlevingsgrondslagen volgens de actuele AG prognosetafels gehanteerd. In 2024 zijn de overlevingsgrondslagen geactualiseerd en is overgegaan van de AG prognosetafels 2022 naar de AG prognosetafels 2024. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 13,0 miljoen (vrijval). Op de overlevingstafels worden correcties toegepast in verband met afwijkende overlevingskansen van de werkende bevolking ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn in 2024 eveneens geactualiseerd. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 49,7 miljoen (dotatie). Het gezamenlijke effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 36,7 miljoen (dotatie).

Periodiek wordt de kostenopslag in de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen beoordeeld. Tot eind 2024 bedroeg de kostenopslag 3,0%. Vanaf eind 2024 wordt de kostenvoorziening berekend als de contante waarde van de eind 2024 begrote kosten. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 46,0 miljoen (dotatie).

De partnerfrequenties zijn aangepast van 100% voor mannen en vrouwen tot 68 jaar naar een leeftijdsafhankelijke en sekseafhankelijke tabel. Het effect op de pensioenverplichtingen bedraagt EUR 4,4 miljoen (vrijval).

Verwerking

De belangrijkste activa en verplichtingen van het pensioenfonds zijn respectievelijk de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De beleggingen bestaan volledig uit financiële activa en derivaten. Deze worden in de balans opgenomen respectievelijk van de balans verwijderd op transactiedatum (datum van koop of verkoop). Dit is het moment waarop de toekomstige economische voordelen en de risico's verbonden aan het financiële instrument worden overgedragen. Pensioenverplichtingen worden in de balans opgenomen op het moment van toekenning of overdracht van de pensioenrechten. Zij worden van de balans verwijderd op het moment van uitkering of overdracht van de pensioenrechten.

Saldering

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Presentatie beleggingen en beleggingsresultaten

De beleggingen bestaan uit een mix van participaties in beleggingsinstellingen en beleggingen direct op naam. Deze beleggingsfondsen hebben de vorm van een besloten pensioenfonds voor gemene rekening. De participaties worden in de balans gerubriceerd conform de aard van de onderliggende beleggingen van de beleggingsfondsen. Waardeveranderingen van de participaties worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder indirecte beleggingsresultaten. Zij bestaan uit de directe en indirecte opbrengsten van de onderliggende beleggingen en de kosten van vermogensbeheer die ten laste van het beleggingsfonds komen. Door beleggingsfondsen uitgekeerde dividenden worden gepresenteerd onder directe beleggingsresultaten.

Waardering beleggingen

Participaties in beleggingsinstellingen worden op het moment van verkrijging gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, dat wil zeggen inclusief een eventuele toetreedvergoeding. Vervolgens worden de participaties gewaardeerd tegen de actuele waarde. De actuele waarde wordt vastgesteld op basis van de marktwaarde van de onderliggende activa en verplichtingen. De marktwaarde is het bedrag waarvoor een actief of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk zijn. De marktwaarde is gebaseerd op actuele marktprijzen, tenzij anders vermeld.

Waardeveranderingen beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen, inclusief derivaten. Alle waardeveranderingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als opbrengst beleggingen direct in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de intrinsieke waarde van de participaties in de beleggingsfondsen. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Valutakoersverschillen bij de omrekening van activa en verplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen onder de post waarop de activa en verplichtingen betrekking hebben.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta's is:

	2024	2023	2022
Amerikaanse dollar	1,0355	1,1047	1,0673
Canadese dollar	1,4893	1,4566	1,4461
Australische dollar	1,6725	1,6189	1,5738
Japanse yen	162,7392	155,7336	140,8183
Britse pond	0,8268	0,8666	0,8873
Zwitserse frank	0,9385	0,9297	0,9875
Zweedse Kroon	11,4415	11,1325	11,1203

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Vastgoed

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen van vastgoedfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Onderliggende beleggingen in niet-beursgenoteerde participaties worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, gebaseerd op de marktwaarde van het onderliggende vastgoed. De marktwaarde van het onderliggende vastgoed is de geschatte waarde bij onderhandse verkoop in verhuurde staat. Directe vastgoedbeleggingen van vastgoedfondsen waarin het pensioenfonds rechtstreeks participeert, worden op dezelfde wijze gewaardeerd. De onderliggende vastgoedobjecten worden periodiek getaxeerd door onafhankelijke taxateurs.

Aandelen

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde aandelen en converteerbare obligaties van aandelenfondsen is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum. Indien de koersvorming van beursgenoteerde aandelen niet representatief is, wordt de marktwaarde getaxeerd. De taxatie is gebaseerd op recente marktinformatie. De marktwaarde van onderliggende niet-beursgenoteerde aandelen (private equity) wordt getaxeerd door de externe managers op basis van richtlijnen die algemeen worden toegepast in de private equity en venture capital branche.

Vastrentende waarden

De marktwaarde van onderliggende beursgenoteerde vastrentende waarden van beleggingsfondsen (inclusief geldmarktfondsen) is gebaseerd op de beurskoers per balansdatum, verhoogd met de lopende rente. De marktwaarde van onderliggende niet-beursgenoteerde vastrentende beleggingen wordt bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging. De marktwaarde van directe vastrentende beleggingen wordt eveneens bepaald door te ontvangen rente en aflossingen contant te maken op basis van actuele marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de belegging.

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten, waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende primaire financiële instrumenten. Derivaten bevatten rechten en verplichtingen waardoor een of meer van de financiële risico's waaraan de onderliggende primaire financiële instrumenten onderhevig zijn tussen partijen worden overgedragen. Derivaten leiden bij het aangaan van de transactie niet of tot een relatief gering vermogensbeslag. Basisvormen van derivaten zijn swaps, forwards, futures en opties. Het onderliggende primaire financiële instrument kan onder meer een valutaproduct, een aandelenproduct of een renteproduct zijn.

Het pensioenfonds maakt gebruik van de volgende derivaten: valutatermijncontracten en interest rate swaps. Dit betreft in alle gevallen onderhands afgesloten ofwel niet beursgenoteerde contracten,

Een valutatermijncontract is een contract waarbij de verplichting wordt aangegaan om een bepaalde valuta te verkopen en een andere valuta te kopen op een vooraf vastgestelde datum en tegen een vooraf vastgestelde (termijn)koers.

Een interest rate swap of renteswap is een contract waarbij wordt overeengekomen om gedurende een vooraf vastgestelde periode rentestromen in dezelfde valuta te ruilen. Bij de meeste renteswaps wordt een variabele rente geruild tegen een vaste rente. De variabele rente is gebaseerd op de geldmarktrente, waarbij als referentie EURIBOR of €ster wordt gehanteerd. De vaste rente is meestal gebaseerd op de marktrente van staatsobligaties.

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beursprijs per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op recente marktinformatie (zoals valutakoersen, rentecurves en indexen), als input voor de gehanteerde gangbare waarderingsmodellen. Naast 'non-cleared' derivaten met tegenpartijen maakt het pensioenfonds gebruik van 'centrally-cleared' derivaten. Deze derivaten zijn 'collateralized-to-market' (CTM) waarbij op dagbasis onafgerond onderpand wordt uitgewisseld in de vorm van cashgeld. Bij CTM wordt ontvangen onderpand als schuld en betaald onderpand als vordering op de balans verantwoord.

Overige beleggingen

Onder overige beleggingen worden opgenomen die beleggingen die niet als een van de hiervoor opgesomde beleggingen geclassificeerd kunnen worden. Beursgenoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingen worden gewaardeerd op de per ultimo verslagperiode berekende netto vermogenswaarde. De netto vermogenswaarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuarieel bepaalde contante waarde van de verzekerde uitkeringen, volgens de grondslagen van het pensioenfonds, onder aftrek van een eventuele waardevermindering, indien deze naar verwachting duurzaam is.

Deelnemingen

Kapitaalbelangen die worden gehouden voor duurzame verbondenheid met het pensioenfonds worden gerubriceerd als deelneming. Deelnemingen worden gewaardeerd tegen nettovermogenswaarde.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde (inclusief transactiekosten). De vorderingen worden na de eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Gezien het korte termijn karakter van de vorderingen, komt de waardering in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen voor de nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Het stichtingskapitaal en de overige reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Binnen het stichtingskapitaal en de overige reserves is een bestemmingsreserve gevormd met een specifieke bestemming. Dit betreft de premiereserve. Een nadere toelichting van deze reserve is opgenomen in toelichting 7 Stichtingskapitaal en reserves op pagina 91. De bestemmingsreserve wordt niet meegeteld bij het bepalen van de dekingsgraad.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen wordt actuariëel berekend en wordt vastgesteld op basis van de nominaal verworven pensioenrechten, voor zover zij onvoorwaardelijk zijn. Dit betekent dat de voorwaardelijke toekomstige indexering niet in de voorziening is begrepen, maar de op balansdatum toegezegde indexering wel in de voorziening wordt opgenomen. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum.

De voorziening met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen is de contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenrechten. Daarin is begrepen de toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers.

De voorziening met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen is de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de verplichtingen aan bij het pensioenfonds aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers, nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Voor nog niet aangemelde arbeidsongeschikte deelnemers en zieke deelnemers wordt een voorziening opgenomen ter grootte van (maximaal) tweemaal de in de jaarpremie begrepen opslag voor het risico van arbeidsongeschiktheid.

De belangrijkste actuariële grondslagen en veronderstellingen zijn:

- rekenrente volgens actuele rentetermijnstructuur DNB (ongewijzigd);
- levensverwachting volgens prognosetafels AG 2024 met actuele fondsspecifieke leeftijds- en sekseafhankelijke correctiefactoren gebaseerd op het Willis Towers Watson model 2024 (2023: prognosetafels AG 2022 en correctiefactoren gebaseerd op het Willis Towers Watson model 2022);
- partnerfrequentie actieve en gewezen deelnemers leeftijdafhankelijk (2024: 100%);
- verschil leeftijd man en vrouw tweeënhal jaar (ongewijzigd);
- pensioenuitvoeringskosten EUR 272,2 miljoen (2023: 3,0% van de voorziening).

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2024 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,2% worden afgeleid (2023: 2,3%).

De voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde rentetermijnstructuur DNB betreft voor looptijden tot en met 50 jaar de marktrente op de interbancaire swapmarkt. Vanaf looptijd 50 vindt extrapolatie plaats met de constante 30-jaars forward met een looptijd van 20 jaar.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers heeft betrekking op de beschikbare-premieregeling als onderdeel van de nettopensioenregeling. De voorziening wordt gewaardeerd op de balanswaarde van de daarmee samenhangende beleggingen.

Schulden

Schulden worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief transactiekosten die bij verwerving direct aan de schulden zijn toe te rekenen. De schulden worden na de eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Gezien het korte termijn karakter van de schulden, komt de waardering in het algemeen overeen met de nominale waarde.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

De grondslagen voor resultaatbepaling vloeien voor het merendeel voort uit de voor de beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen gehanteerde waarderingsgrondslagen. Voor een aantal posten worden de grondslagen voor resultaatbepaling hierna (nader) uiteengezet.

Directe beleggingsresultaten

Rente wordt ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarop deze betrekking heeft. Dividend wordt in de rekening van baten en lasten verwerkt op het moment van beschikbaarstelling.

Premies

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd.

Waardeoverdrachten

Waardeoverdrachten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van de pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin deze ontstaan. De toekomstige premievrije pensioenopbouw van arbeidsongeschikte deelnemers wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de arbeidsongeschiktheid ontstaat.

Indexering

De toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van indexering wordt in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarin het bestuursbesluit wordt genomen.

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Wijziging rekenrente

Het effect van de verandering van de rekenrente op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval van de voorziening pensioenverplichtingen wordt ten gunste van de rekening van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Pensioenrechten waardeoverdrachten

De met waardeoverdrachten samenhangende toevoeging en onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Wijziging actuariële grondslagen

Het effect van wijzigingen in de actuariële grondslagen op de voorziening pensioenverplichtingen wordt ultimo verslagperiode in de rekening van baten en lasten opgenomen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers is gelijk aan het saldo van ingelede premies, ingehouden kosten, beleggingsresultaat, waardeoverdrachten en omzetting in pensioenrechten.

Herverzekeringen

Herverzekeringsuitkeringen worden in de rekening van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Kosten

Kosten worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarop zij betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum.

Onder liquide middelen worden verstaan banktegoeden die niet het karakter hebben van beleggingen.

Afrondingen

Tellingen kloppen soms niet helemaal door afronding en is de aansluiting tussen tabellen soms niet geheel mogelijk door afronding per tabel.

Toelichting op de balans

Activa

1 Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Beleggingsportefeuille voor risico pensioenfondsen

De totale beleggingsportefeuille bedraagt EUR 11.324,0 miljoen (2023: EUR 10.161,4 miljoen) en is als volgt samengesteld:

in € mln	2024	2023
Vastgoed	1.405,2	1.264,6
Aandelen	4.093,7	3.568,1
Vastrentende waarden	5.767,4	5.375,8
Derivaten activa	216,2	42,1
Derivaten passiva	-320,2	-217,0
Overige beleggingen	161,7	127,8
Totaal	11.324,0	10.161,4

Derivaten met een negatieve waarde staan als schuld op de creditzijde van de balans.

Zie het onderstaand verloopoverzicht van de belegde waarde per beleggingscategorie, dit overzicht is exclusief vorderingen en schulden.

in € mln	Vast-goed	Aan- delen	Vast- rentende waarden	Deri- vaten	Overige beleg- gingen	Totaal
2024						
Balanswaarde begin van het jaar	1.264,6	3.568,1	5.375,8	-174,9	127,8	10.161,4
Aankopen	211,2	120,0	3.423,9	-	22,1	3.777,2
Verkopen	-132,6	-312,0	-3.310,7	110,4	-0,1	-3.645,0
Waardeveranderingen	62,0	717,6	277,5	-37,9	11,9	1.031,1
Opgelopen rente	-	-	0,9	-1,6	-	-0,7
Balanswaarde eind van het jaar	1.405,2	4.093,7	5.767,4	-104,0	161,7	11.324,0
2023						
Balanswaarde begin van het jaar	1.372,1	3.360,3	4.813,8	-142,2	-	9.404,0
Aankopen	165,4	150,0	3.751,0	-	132,9	4.199,3
Verkopen	-207,0	-352,8	-3.497,5	-162,0	-	-4.219,3
Waardeveranderingen	-65,9	410,6	308,6	140,6	-5,1	788,8
Opgelopen rente	-	-	-0,1	-11,3	-	-11,4
Balanswaarde eind van het jaar	1.264,6	3.568,1	5.375,8	-174,9	127,8	10.161,4

In de aan- en verkopen van vastrentende waarden zit een bedrag van EUR 1.053,6 miljoen (2023: EUR 1.148 miljoen) aan deposito's wat gerelateerd is aan liquiditeitenmanagement.

Marktwaaarde beleggingen

De marktwaaarde van de beleggingen wordt vastgesteld op basis van directe marktnoteringen, wordt afgeleid van directe marktnoteringen of wordt benaderd door middel van waarderingssystemen en waarderingstechnieken.

Van directe marktnotering is sprake indien beleggingen worden verhandeld op één of meer actieve openbare markten. Hiertoe worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools waarvan de beleggingen een directe marktnotering hebben.

Indien de waardering van beleggingen wordt afgeleid van directe marktnoteringen, worden de beleggingen gewaardeerd op basis van een model, waarbij alle inputvariabelen zijn gebaseerd op marktnoteringen. In geval van over-the-counter derivaten, zoals interest rate swaps en valutatermijncontracten, betreffen deze variabelen onder meer interbancaire rentecurves, swaprentes en valutakoersen. Tot deze categorie worden ook gerekend participaties in Blue Sky beleggingspools die beleggen in andere niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen (fund of funds) waarvan niet dagelijks de intrinsieke waarde wordt bepaald.

Indien de marktwaaarde van beleggingen wordt vastgesteld door middel van waarderingssystemen en waarderingstechnieken, worden de inputvariabelen geschat door externe deskundigen in verband met het ontbreken van openbare marktgegevens. Tot deze categorie worden gerekend alle directe en indirecte beleggingen in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen, private equity fondsen en participaties in hypotheekfondsen, waarvan de waardering is gebaseerd op taxaties. De waardering is gebaseerd op voor deze sectoren geldende richtlijnen.

De beleggingsportefeuille is als volgt ingedeeld naar de drie onderscheiden categorieën:

in € mln	Directe markt notering	Afgeleide markt notering	Waarde- rings- modellen en technieken	Totaal
2024				
Vastgoed	393,9	-	1.011,3	1.405,2
Aandelen	3.387,2	-	706,5	4.093,7
Vastrentende waarden	4.534,1	-	1.233,3	5.767,4
Derivaten activa	-	216,2	-	216,2
Derivaten passiva	-	-320,2	-	-320,2
Overige beleggingen	-	-	161,7	161,7
			-	-
Totaal	8.315,2	-104,0	3.112,8	11.324,0
2023				
Vastgoed	352,0	-	912,6	1.264,6
Aandelen	2.874,5	-	693,6	3.568,1
Vastrentende waarden	4.233,5	-	1.142,3	5.375,8
Derivaten activa	-	42,1	-	42,1
Derivaten passiva	-	-217,0	-	-217,0
Overige beleggingen	-	-	127,8	127,8
Totaal	7.460,0	-174,9	2.876,3	10.161,4

Belegde waarde in vastgoed

in € mln	2024	2023
Vastgoed in fondsen	1.405,2	1.264,6
Totaal	1.405,2	1.264,6

In de portefeuille vastgoed zijn volgende (onderliggende) beleggingen groter dan 5% van de totale vastgoedportefeuille.

in € mln	2024	2023
MS Prime Property fund	86,1	80,7
CBRE PAN European core fund	85,3	81,8
Prologics Europe Logistics fund	81,8	86,1

Belegde waarde in aandelen

Het pensioenfonds heeft niet belegd (2023: niet belegd) in aandelen KLM of aandelen Air France-KLM.

Belegde waarde in vastrentende waarden

in € mln	2024	2023
Participaties in obligatiefondsen	2.313,4	2.510,9
Participaties in hypotheckenfondsen	1.233,3	1.142,3
Participatie in fondsen die beleggen in onderhandse leningen	412,9	381,9
Participaties in geldmarktfondsen	456,4	304,2
Obligaties	1.342,5	1.034,9
Banktegoeden in rekening-courant	8,9	1,6
Totaal	5.767,4	5.375,8

De volgende onderliggende beleggingen van de Blue Sky obligatiefondsen maken meer dan 5% uit van de totale obligatieportefeuille.

in € mln	2024	2023
Aeam Dutch Mortgage Fund 2	704,2	661,4
Nederlands Hypotheken Fonds	465,2	417,7
Staatsobligaties Frankrijk	385,4	-
Staatsobligaties Duitsland	287,7	797,4

Het pensioenfonds heeft niet belegd in obligaties KLM of obligaties Air France-KLM.

Belegde waarde in derivaten

Derivaten met een positieve marktwaarde zijn als een actiefpost in de balans opgenomen en derivaten met een negatieve marktwaarde zijn onder de verplichtingen opgenomen.

in € mln	2024	2023
Activa	216,2	42,1
Passiva	-320,2	-217,0
Per saldo	-104,0	-174,9

Het volgende overzicht geeft inzicht in de portefeuille derivaten per balansdatum:

in € mln	Contract- omvang	Saldo Waarde	Positieve Waarde	Negatieve Waarde
2024				
Type contract				
Valutaderivaten	3.054,7	-148,9	1,1	-150,0
Rentederivaten	3.272,1	44,9	215,1	-170,2
Totaal	6.326,8	-104,0	216,2	-320,2
2023				
Type contract				
Valutaderivaten	570,9	-0,8	0,6	-1,4
Rentederivaten	2.210,1	-174,1	41,5	-215,6
Totaal	2.781,0	-174,9	42,1	-217,0

De contractomvang van de derivaten geven een indicatie van de mate waarin van derivaten gebruik wordt gemaakt. Deze contractomvang geven geen inzicht in het marktrisico aangezien dit mede afhankelijk is van het type contract, de onderliggende waarden en de mate waarin sprake is van risicoafdekking.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om marktrisico's af te dekken. Een van de belangrijkste risico's voortvloeiend uit het gebruik van derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartij niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Om dit risico af te dekken moeten tegenpartijen onderpand leveren voor de omvang van de uitstaande verplichtingen (marktwaarde van de derivaten). Het beheer van het onderpand is uitbesteed aan Caceis, die daarover dagelijks rapporteert aan Achmea".

Valutatermijncontracten zijn contracten die zijn afgesloten met het doel om het valutarisico af te dekken. Voor een nadere toelichting van het valutarisico wordt verwezen naar de risicoparagraaf op pagina 102 . Door middel van de interest rate swaps wordt het rentemismatchrisico verkleind.

De derivatencontracten zijn niet-beursgenoteerd. De valutatermijncontracten hebben een looptijd korter dan een jaar.

De portefeuille interest rate swaps is als volgt samengesteld naar looptijden:

in € mln	2024		2023	
	Contract- omvang	Markt- waarde	Contract- omvang	Markt- waarde
Korter dan 10 jaar	104,0	3,0	43,0	-92,1
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	1.181,5	130,8	744,5	99,1
Langer dan 20 jaar	1.986,6	-88,9	1.422,6	-181,1
Totaal	3.272,1	44,9	2.210,1	-174,1

Het pensioenfonds heeft eind 2024 EUR 146,0 miljoen (2023: € 103,8 miljoen) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het pensioenfonds heeft eind 2024 € 2,9 miljoen (2023: € 36,1 miljoen) aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten.

Belegde waarde in overige beleggingen

in € mln	2024	2023
Participaties in infrastructuurfondsen	161,7	127,8
Totaal	161,7	127,8

2 Beleggingen voor risico deelnemers

De beleggingen in vastgoed, aandelen en vastrentende waarden bestaan geheel uit participaties in beleggingsinstellingen (Blue Sky beleggingsfondsen). De overige beleggingen betreffen de ingelegde premies van de maand december, die aan het begin van het nieuwe jaar zijn belegd en het vrijgemaakte maar nog niet overgemaakte kapitaal van deelnemers die met pensioen zijn gegaan.

in € mln	2024	2023
Vastgoed	0,4	0,4
Aandelen	2,2	1,9
Vastrentende waarden	3,0	2,7
Overig	-	-
Totaal	5,6	5,0

De mutaties in de portefeuilles vastgoed, aandelen en vastrentende waarden zijn als volgt:

in € mln	Vastgoed	Aandelen	Vast- rentende waarden	Totaal
2024				
Balanswaarde begin van het jaar	0,4	1,9	2,7	5,0
Aankopen	0,1	0,1	1,3	1,5
Verkopen	-0,1	-0,2	-1,2	-1,5
Waardeveranderingen	-	0,4	0,2	0,6
Balanswaarde eind van het jaar	0,4	2,2	3,0	5,6
2023				
Balanswaarde begin van het jaar	0,3	1,7	2,1	4,1
Aankopen	0,1	0,1	0,8	1,0
Verkopen	-	-0,2	-0,8	-1,0
Waardeveranderingen	-	0,3	0,6	0,9
Balanswaarde eind van het jaar	0,4	1,9	2,7	5,0

3 Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen

Onder herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen is de gekapitaliseerde waarde van twee herverzekeringscontracten opgenomen.

in € mln	2024	2023
Verzekering op risicobasis	-	0,1
Garantiecontract	-	-
Totaal	-	0,1

De mutaties kunnen als volgt worden weergegeven:

in € mln	2024	2023
Balanswaarde begin van het jaar	0,1	0,1
Uitkeringen herverzekerings	-0,1	-
Balanswaarde eind van het jaar	-	0,1

De verzekering op risicobasis betreft ingegane verzekeringsuitkeringen, die Pensioenfonds KLM Health Services in het verleden in het kader van de collectieve waardeoverdracht aan het pensioenfonds heeft gecedeerd. De betreffende herverzekeringsovereenkomst is beëindigd. Het garantiecontract is een aflopend herverzekeringscontract. De nominale pensioenverplichtingen zijn herverzekerd, zodat de indexering van de pensioenrechten en pensioenen voor rekening van het pensioenfonds komt.

Het beleggingsrisico en de verzekeringstechnische risico's zijn volledig overgedragen. Er is geen winstdelingsregeling met de verzekeraar overeengekomen.

Het herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen heeft voor het grootste deel een langlopend karakter.

4 Deelnemingen

Onder deelnemingen is opgenomen het 33,3% belang in Blue Sky Group Holding B.V., statutair gevestigd in Amstelveen.

in € mln	2024	2023
Deelnemingen	7,8	7,0
Totaal	7,8	7,0

De mutaties zijn als volgt:

in € mln	2024	2023
Balanswaarde begin van het jaar	7,0	6,8
Resultaat	0,8	0,2
Balanswaarde eind van het jaar	7,8	7,0

5 Vorderingen en overlopende activa

in € mln	2024	2023
Werkgever	2,2	4,8
Verstrekt onderpand	2,9	36,1
Bronbelastingen	-	2,5
Overige vorderingen en overlopende activa - pensioenen	0,3	0,3
Overige vorderingen en overlopende activa - beleggingen	0,6	-
Totaal	6,0	43,7

De vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

6 Liquide middelen

Liquide middelen worden onderscheiden van banktegoeden die het karakter hebben van beleggingen of direct beschikbaar zijn om te worden belegd. Deze posten zijn begrepen in vastrentende waarden.

in € mln	2024	2023
Banktegoeden in rekening-courant	2,4	2,6
Totaal	2,4	2,6

Het pensioenfonds heeft een kredietfaciliteit bij de huisbankier van EUR 120,0 miljoen (2023: EUR 120,0 miljoen). Het fonds heeft in 2024 geen gebruik gemaakt van deze kredietfaciliteit.

Passiva

7 Stichtingskapitaal en reserves

in € mln	Bestemmings- reserves	Overige reserves	Totaal
2024			
Stand begin van het jaar	60,0	2.324,7	2.384,7
Resultaat	1,2	340,6	341,8
Stand eind van het jaar	61,2	2.665,3	2.726,5
2023			
Stand begin van het jaar	40,0	2.058,4	2.098,4
Resultaat	20,0	266,3	286,3
Stand eind van het jaar	60,0	2.324,7	2.384,7

De bestemmingsreserve bestaat uit de premiereserve. Bij de introductie van de CDC per 1 januari 2021 is de premiereserve gevormd. De grondslag waarover pensioen wordt opgebouwd, is toen verruimd. Voor de eerste 5 jaren na 1 januari 2021 wordt hieruit het verschil in pensioenopbouw tussen de regeling die gold tot 1 januari 2021 en de huidige regeling gefinancierd. Jaarlijkse positieve resultaten tussen de feitelijke premie en de gedempte kostendekkende premie worden toegevoegd onttrokken aan de premiereserve, negatieve resultaten worden onttrokken. De premiereserve wordt belegd en de hiermee behaalde beleggingsrendementen worden toegevoegd of onttrokken aan de premiereserve.

De samenstelling van de wijziging van de bestemmingsreserve is als volgt:

in € mln	2024	2023
Inkoop pensioenrechten	-2,4	-2,0
Vershil feitelijke premie en gedempte kostendekkende premie	5,3	19,2
Beleggingsresultaat	-1,7	2,8
Totaal	1,2	20,0

Het stichtingskapitaal bedraagt (ongewijzigd) EUR 45,38 en is gestort bij oprichting.

De vermogenspositie wordt toegelicht in de risicoparagraaf op pagina 96 tot en met 106.

8 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

	2024		2023	
	Aantal	Bedrag (in € mln)	Aantal	Bedrag (in € mln)
Actieve deelnemers	13.448	3.236,1	12.943	3.000,7
Arbeidsongeschikte deelnemers	625	265,4	641	247,0
Gewezen deelnemers	8.977	1.055,1	9.087	1.059,4
Ingegaan ouderdomspensioen	8.777	2.977,5	8.343	2.706,1
Ingegaan nabestaandenpensioen	2.897	486,1	2.844	457,9
Ingegaan wezenpensioen	81	3,5	96	3,5
Subtotaal pensioenuitkeringen	34.805	8.023,7	33.954	7.474,6
Pensioenuitvoeringskosten (excassokosten)		272,2		224,2
Totaal	34.805	8.295,9	33.954	7.698,8

De voorziening pensioenverplichtingen met betrekking tot arbeidsongeschikte deelnemers bestaat uit:

in € mln	2024	2023
Opgebouwde pensioenrechten	185,1	171,3
Toekomstige premievrije opbouw pensioenrechten	38,2	36,3
Ingegaan arbeidsongeschiktheidspensioen	21,7	21,9
Totaal arbeidsongeschikte deelnemers	245,0	229,5
Zieke deelnemers en nog niet gemelde arbeidsongeschikte deelnemers	20,4	17,5
Totaal	265,4	247,0

De waarde van de voorziening pensioenverplichtingen naar resterende looptijd is als volgt:

in € mln	2024	2023
Korter dan 1 jaar	269,8	251,5
Vanaf 1 jaar tot 5 jaar	1.037,4	961,4
Vanaf 5 jaar tot 10 jaar	1.361,7	1.271,3
Vanaf 10 jaar tot 20 jaar	2.563,7	2.435,7
Vanaf 20 jaar tot 30 jaar	1.742,4	1.647,1
Vanaf 30 jaar tot 40 jaar	882,1	793,2
Langer dan 40 jaar	438,8	338,6
Totaal	8.295,9	7.698,8

De mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen zijn als volgt:

in € mln	2024	2023
Stand begin van het jaar	7.698,8	7.286,8
Pensioenopbouw actieve deelnemers	182,1	149,0
Opslag pensioenuitvoeringskosten	5,0	4,1
Inkomende waardeoverdrachten	8,7	9,0
Uitgaande waardeoverdrachten	-2,7	-4,9
Rentetoevoeging	265,0	237,3
Wijziging rekenrente	124,8	247,2
Indexering	203,3	4,2
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-256,2	-245,0
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-7,7	-7,4
Wijziging actuariële grondslagen	78,3	19,2
Actuariële resultaten	-3,5	-0,7
Stand eind van het jaar	8.295,9	7.698,8

Uit de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo 2024 kan voor het pensioenfonds een gemiddelde rekenrente van 2,2% worden afgeleid. Ultimo 2023 was de afgeleide rekenrente 2,3%.

9 Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers heeft betrekking op de beschikbarepremieregeling als onderdeel van de netto pensioenregeling.

De mutaties kunnen als volgt worden weergegeven:

in € mln	2024	2023
Stand begin van het jaar	5,0	4,3
Inleg premies	0,4	0,4
Waardeoverdrachten, per saldo	-0,3	-0,2
Beleggingsresultaat	0,6	0,5
Overige mutaties	-0,1	-
Stand eind van het jaar	5,6	5,0

10 Schulden en overlopende passiva

in € mln	2024	2023
Werkgever	-	-
Pensioenuitkeringen	16,7	15,7
Belastingen en premies sociale verzekeringen	5,4	5,1
Repurchase agreements	148,2	97,3
Ontvangen collateral	146,0	11,1
Overige schulden en overlopende passiva - pensioenen	1,0	2,1
Overige schulden en overlopende passiva - beleggingen	0,5	0,0
Totaal	317,8	131,3

De schulden hebben een resterende looptijd korter dan een jaar.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Niet in de balans opgenomen activa

Vanaf 1 januari 2017 dienen BSG Pension Management B.V. en BSG Asset Management B.V. over hun dienstverlening aan het pensioenfonds omzetbelasting te berekenen. Het pensioenfonds is in 2017 een bezwaar- beroepsprocedure gestart tegen de btw die over uitvoeringskosten in rekening wordt gebracht. Het geschil is op 11 april 2022 in eerste aanleg door de Rechtbank afgewezen. Het pensioenfonds heeft de procedure in hoger beroep voortgezet. Daarnaast heeft uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group in 2022 een bezwaarprocedure bij de Belastingdienst gestart om een btw-vrijstelling toe te mogen passen op de dienstverlening aan het pensioenfonds.

De uit de procedure voortvloeiende, niet in de balans opgenomen, vordering omzetbelasting bedraagt EUR 8,0 miljoen (2023: EUR 6,7 miljoen).

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een overeenkomst voor onbepaalde tijd betreffende pensioenuitvoering met Blue Sky Group afgesloten. De overeenkomst kan worden beëindigd met inachtneming van een opzegtermijn van zes maanden. De verplichting voor het komende jaar bedraagt EUR 15,7 miljoen (2024: EUR 14,0 miljoen).

Investerings- en stortingsverplichtingen

in € mln	2024	2023
Vastgoed	8,4	40,2
Private equity	96,2	118,3
Vastrentende waarden	326,2	28,1
Overig	72,3	96,9
Totaal	503,1	283,5

Voorwaardelijke verplichtingen

De actuariële waarde van de indexeringsachterstand bedraagt EUR 907,7 miljoen (2023: EUR 896,7 miljoen).

De door actieve deelnemers tot en met 1 januari 2022 opgelopen indexeringsachterstand ten opzichte van de loonindex heeft betrekking op de volgende jaren:

Jaar	Loon-index	Toe-gekend	Vershil
1 januari 2020	4,57%	0,00%	4,57%
1 januari 2019	1,50%	0,80%	0,70%
1 januari 2018	1,00%	0,35%	0,65%
1 januari 2012	3,03%	1,50%	1,53%

De door gewezen deelnemers en pensioengerechtigden en op en vanaf 1 januari 2024 ook voor de actieven opgelopen indexeringsachterstand ten opzichte van de afgeleide prijsindex. De jaren 2022, 2024 en 2025 worden hier niet meegenomen omdat er in die jaren geen achterstand is opgelopen.

Jaar	Afgeleide prijsindex	Toe-gekend	Vershil
1 januari 2023	16,90%	11,39%	5,51%
1 januari 2021	1,10%	0,00%	1,10%
1 januari 2020	1,70%	0,00%	1,70%
1 januari 2019	1,70%	0,91%	0,79%
1 januari 2018	1,30%	0,45%	0,85%
1 januari 2017	0,40%	0,00%	0,40%
1 januari 2016	0,40%	0,00%	0,40%
1 januari 2015	0,70%	0,40%	0,30%
1 januari 2014	0,90%	0,50%	0,40%
1 januari 2013	2,00%	1,00%	1,00%
1 januari 2012	2,30%	1,20%	1,10%

Jaarlijks neemt het bestuur een besluit over de indexering van de pensioenrechten, inclusief de inhaal van de ontstane indexeringsachterstand.

Risicobeheer

In het bestuursverslag worden de belangrijke risico's die het pensioenfonds loopt besproken en wordt ingegaan op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beheersen. In deze paragraaf van de jaarrekening worden voornamelijk de financiële risico's beschreven en gekwantificeerd.

De totale beleggingsportefeuille op basis van doorkijk bedraagt EUR 11.031,8 miljoen (2023: 10.091,1 miljoen).

in € mln	2024	2023
Vastgoed	1.559,3	1.393,2
Aandelen	3.928,3	3.462,1
Vastrentende waarden	5.831,7	5.459,9
Derivaten activa	216,2	42,1
Derivaten passiva	-320,5	-217,0
Overige beleggingen	109,0	21,1
Totaal exclusief vorderingen en schulden	11.324,0	10.161,4
Vorderingen en overlopende activa	3,5	38,6
Schulden en overlopende passiva	-295,7	-108,9
Totaal	11.031,8	10.091,1

Het belangrijkste risico van het pensioenfonds is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van het verschil tussen het aanwezig eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Daarnaast wordt de dekkingsgraad als solvabiliteitsratio gehanteerd.

Het vereist eigen vermogen wordt in beginsel berekend op basis van een scenarioanalyse zoals gebruikt in de standaardmethode voor de solvabiliteitstoets van DNB. Deze berekening is niet gebaseerd op basis van doorkijk. Het standaardmodel is aangevuld met een intern model voor financiële instrumenten die niet goed passen in het standaardmodel.

Het surplus van het aanwezig eigen vermogen ten opzichte van het vereist eigen vermogen volgens de solvabiliteitstoets van DNB bedraagt EUR 789,7 miljoen (2023: surplus EUR 322,4 miljoen):

in € mln	2024	2023
Vereiste buffers		
· Rentemismatchrisico	196,7	305,9
· Vastgoedrisico en aandelenrisico	1.408,9	1.343,8
· Valutarisico	447,0	860,7
· Commodityrisico	-	-
· Kredietrisico	494,8	479,7
· Verzekeringstechnisch risico	222,5	214,6
· Liquiditeitsrisico	-	-
· Concentratierisico	-	-
· Operationeel risico	-	-
· Actief risico	53,8	45,9
Totaal	2.823,7	3.250,6
Diversificatie van risico's	-948,2	-1.248,3
Totaal vereist eigen vermogen	1.875,5	2.002,3
Aanwezig eigen vermogen	2.665,2	2.324,7
Surplus	789,7	322,4

Het vereist eigen vermogen van EUR 1.875,5 miljoen (2023: EUR 2.002,3 miljoen) is gebaseerd op de strategische beleggingsportefeuille ultimo verslagjaar.

Het aanwezig eigen vermogen ten behoeve van de solvabiliteitstoets is als volgt berekend:

in € mln	2024	2023
Totaal stichtingskapitaal en reserves	2.726,5	2.384,7
Af: bestemmingsreserve CDC-regeling	-61,3	-60,0
Totaal	2.665,2	2.324,7

Op grond van het besluit Financieel Toetsingskader (FTK) mogen bestemmingsreserves niet tot de aanwezige solvabiliteit worden gerekend. De bestemmingsreserve blijft ook voor de berekening van de dekkingsgraad buiten beschouwing.

De hiermee overeenkomende nominale dekkingsgraad bedraagt 122,6% (2023: 126,0%). De actuele nominale dekkingsgraad bedraagt 132,1% (2023: 130,2%). De nominale dekkingsgraad is de verhouding tussen de netto activa en de totale pensioenverplichtingen (risico pensioenfonds en risico deelnemers).

Het vereist eigen vermogen, berekend op basis van de feitelijke beleggingsportefeuille, bedraagt EUR 1.986,3 miljoen (2023: EUR 1.950,8 miljoen). De hiermee overeenkomende dekkingsgraad bedraagt 123,9% (2023: 125,3%). Het vermogenoverschot op basis van de feitelijke portefeuille bedraagt EUR 678,9 miljoen (2023: overschot EUR 373,9 miljoen).

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt EUR 345,1 miljoen (2023: EUR 324,4 miljoen). Dit komt overeen met een nominale dekkingsgraad van 104,2% (2023: 104,2%).

De beleidsdekkingsgraad bedraagt 135,2% (2023: 131,7%). De beleidsdekkingsgraad is de (voortschrijdend) gemiddelde nominale dekkingsgraad van de laatste 12 maanden.

De beleidsdekkingsgraad is bepalend voor:

- de toetsing aan het (strategisch) vereist eigen vermogen;
- het toepassen van eventuele kortingen;
- het indexeringsbeleid.

Op basis van de toetsing van de beleidsdekkingsgraad aan de met het (strategisch) vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad wordt vastgesteld of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert en een herstelplan moet indienen bij DNB. Het herstelplan wordt jaarlijks geactualiseerd.

De beleidsdekkingsgraad is 12,6 procentpunten hoger (2023: 5,7 procentpunten hoger) dan de met het (strategisch) vereist vermogen overeenkomende dekkingsgraad.

Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De als basis voor de reële rentecurve gehanteerde nominale rentecurve is daarmee gelijk aan de rentetermijnstructuur DNB. De geschatte inflatiecomponent, de break-even inflatie, wordt herleid uit de Europese inflatieswapcurve.

De reële dekkingsgraad bedraagt 89,5% (2023: 83,7%) en is gebaseerd op een afgeleide reële rekenrente van negatief 0,0% (2023: negatief 0,1%).

De ontwikkeling van de reële dekkingsgraad kan als volgt worden geanalyseerd:

	2024	2023
Reële dekkingsgraad begin van het jaar	83,7%	77,8%
Premies	-1,0%	-0,7%
Pensioenuitkeringen	-0,3%	-0,5%
Indexering pensioenrechten	-0,9%	3,6%
Wijziging rekenrente rentedeel	-0,7%	-3,5%
Wijziging rekenrente inflatiedeel	3,4%	3,7%
Resultaat beleggingen en verplichtingen	5,1%	3,5%
Wijziging actuariële grondslagen	0,3%	-0,2%
Overige oorzaken	-0,1%	-
Reële dekkingsgraad eind van het jaar	89,5%	83,7%

De reële dekkingsgraad geeft een indicatie van het vermogen van het pensioenfonds om in de toekomst de pensioenuitkeringen te verhogen (indexeren) ter compensatie van de inflatie.

De wettelijke reële dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt 101,6 % (2023: 97,9%). Deze stijging komt doordat de beleidsdekkingsgraad is gestegen van 131,7% in 2023 naar 135,2% in 2024. De wettelijke reële dekkingsgraad zoals bedoeld in artikel 133b Pensioenwet is gelijk aan de actuele beleidsdekkingsgraad gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die ingevolge artikel 137 lid 2b Pensioenwet is vereist voor voorwaardelijke toeslagverlening (indexering) ter hoogte van de minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer, bedoeld in artikel 23a lid1a en lid 2 Besluit

financieel toetsingskader (FTK) pensioenfondsen. De aldus gedefinieerde wettelijke reële dekkingsgraad komt 12,1 procentpunten hoger (2023: 14,2 procentpunten hoger) uit dan de hiervoor vermelde zuivere reële dekkingsgraad.

Het solvabiliteitsrisico wordt hierna toegelicht aan de hand van de in de solvabiliteitstoets van DNB onderkende risico's. Met uitzondering van het operationele risico, worden deze risico's aangemerkt als financiële risico's.

Rentemismatchrisico

Rentemismatchrisico is het verschil in rentegevoeligheid tussen de portefeuille vastrentende waarden (voornamelijk obligaties) en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen is als gevolg van de langere looptijden hoger dan die van de portefeuille obligaties. Een daling van de marktrente leidt tot een stijging van de waarde van de pensioenverplichtingen, die slechts voor een deel wordt gecompenseerd door een stijging van de waarde van de portefeuille obligaties.

Door afdekking van het rentemismatchrisico is de vermogenspositie van het pensioenfonds minder gevoelig voor de ontwikkeling van de marktrente. Het rentemismatchrisico wordt voor een deel beperkt door belegging in obligaties met een relatief lange rentevaste periode. Het rentemismatchrisico wordt verder afgedekt door middel van interest rate swaps.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten aan de hand van de modified duration. Dit is de met de contante waarde van rente en aflossing gewogen gemiddelde looptijd in jaren. De duration mismatch is het verschil tussen de duration van schattingswijziging de pensioenverplichtingen en de naar omvang (ten opzichte van de pensioenverplichtingen) gewogen duration van de vastrentende waarden.

De modified duration van de portefeuille vastrentende waarden, de portefeuille interest rate swaps, de pensioenverplichtingen en de duration mismatch bij een rentedaling zijn als volgt:

	2024	2023
Vastrentende waarden op basis van marktrente	12,7	11,7
Interest rate swaps op basis van marktrente	19,4	44,0
Vastrentende waarden incl derivaten (op basis van marktrente)	16,8	15,3
Pensioenverplichtingen op basis van rentetermijnstructuur DNB	16,9	16,8
Renteafdekking	72,8%	60,4%
Mismatch bij renteschok van 0,01%	4,7	6,4
Mismatch bij renteschok van 1,0%	5,7	7,6

Bij de berekening van de modified duration van de vastrentende waarden worden high yield bonds, emerging market debts en leveraged loans buiten beschouwing gelaten.

De hoogte van de afdekking bedraagt ultimo 2024 ongeveer 72,8% (2023: ongeveer 60,4%). Bij hantering van de marktrente voor zowel de obligaties, de interest rate swaps als de pensioenverplichtingen bedraagt de hoogte van de afdekking ultimo 2024 ongeveer 72,8% (2023: ongeveer 60,4%).

Als de marktrente met 1,0 procentpunt stijgt, daalt de waarde van de vastrentende waarden ongeveer met de modified duration als percentage. Een stijging van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een stijging van de gemiddelde rekenrente (rentetermijnstructuur DNB) ten behoeve van de bepaling

van de pensioenverplichtingen met ongeveer 1,0 procentpunt (2023: 1,0 procentpunt). Daardoor daalt de waarde van de pensioenverplichtingen met ongeveer 1,0 maal (2023: 1,0 maal) de modified duration als percentage.

Een daling van de marktrente met 1,0 procentpunt resulteert in een daling van de gemiddelde rekenrente ten behoeve van de bepaling van de pensioenverplichtingen met ongeveer 1,0 procentpunt (2023: 1,0 procentpunt). Daardoor stijgt de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen met ongeveer 1,0 maal (2023: 1,0 maal) de modified duration als percentage.

Bij een rentestijging daalt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verbetert. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de beleggingen minder dan de waarde van de pensioenverplichtingen, waardoor de dekkingsgraad verslechtert.

Effect op de nominale dekkingsgraad	2024	2023
Daling marktrente met 1.0%	-10,0%	-11,0%
Stijging marktrente met 1.0%	10,5%	12,0%
Daling rekenrente (rentetermijnstructuur van DNB) met 1.0%	-10,0%	-11,0%
Stijging (rentetermijnstructuur van DNB) met 1.0%	10,5%	12,0%

Hiervoor is ervan uitgegaan dat de marktrente voor alle looptijden in gelijke mate stijgt of daalt. Er kan echter sprake zijn van verschillen in de rentebeweging voor verschillende looptijden. De lange rente kan bijvoorbeeld sterker stijgen of dalen dan de korte rente. Veranderingen in de rentecurve worden niet gemeten aan de hand van de modified duration, maar hebben wel invloed op de rentemismatch.

Vastgoedrisico en aandelenrisico

Vastgoedrisico is het risico dat de waarde van vastgoed en vastgoedaandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is hieronder opgenomen. De portefeuille vastgoed maakt ongeveer 12% (2023: ongeveer 13%) uit van de totale beleggingen.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van beursgenoteerd vastgoed van 30% en niet-beursgenoteerd vastgoed gecorrigeerd voor leverage van 20%. Een hiermee overeenkomende waardedaling van de totale vastgoedbeleggingen resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 4 procentpunten (2023: ongeveer 4 procentpunten). Een hiermee overeenkomende waardestijging van deze beleggingen daarentegen resulteert in een verbetering van de dekkingsgraad met ongeveer 4 procentpunten (2023: ongeveer 4 procentpunten).

Aandelenrisico is het risico dat de waarde van aandelen verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Informatie over de spreiding van de portefeuille naar sector en regio is hieronder opgenomen. De aandelenportefeuille maakt ongeveer 35% (2023: ongeveer 34%) uit van de totale beleggingsportefeuille.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van beursgenoteerde aandelen ontwikkelde markten van 30%, beursgenoteerde aandelen opkomende markten van 40% en niet-beursgenoteerde aandelen (private equity) van eveneens 40%. Een hiermee overeenkomende waardedaling van de totale portefeuille aandelen resulteert in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 16 procentpunten (2023: ongeveer 16 procentpunten). Een hiermee overeenkomende waardestijging van de aandelenportefeuille resulteert in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 16 procentpunten (2023: ongeveer 16 procentpunten).

De samenstelling van de (onderliggende) portefeuille vastgoed per sector is als volgt:

in € mln	2024	2023
Kantoren	211,5	205,8
Participaties in vastgoedmaatschappijen	511,9	419,5
Winkels	132,1	121,6
Woningen	287,0	233,8
Overig	416,8	412,4
Totaal	1.559,3	1.393,2

De samenstelling van de (onderliggende) portefeuille vastgoed naar regio is als volgt:

in € mln	2024	2023
Europa	1.103,5	1.027,0
Noord Amerika	337,6	265,7
Midden en Zuid Amerika	0,9	1,3
Azië en Pacific	109,3	95,8
Overig	8,0	3,4
Totaal	1.559,3	1.393,2

De aandelenportefeuille kan als volgt worden gespecificeerd per sector:

in € mln	2024	2023
Basismaterialen	75,9	96,0
Communicatie diensten	213,8	209,3
Cyclische consumptiegoederen	357,7	315,6
Defensieve consumptiegoederen	354,0	209,0
Energie	55,2	81,7
Financiële dienstverlening	571,6	489,3
Gezondheidszorg	336,7	344,7
Industrie	396,5	325,0
Nutsbedrijven	65,0	94,8
Overig	696,1	699,1
Technologie	805,8	597,6
Totaal	3.928,3	3.462,1

De samenstelling van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

in € mln	2024	2023
Europa	548,2	554,2
Noord Amerika	2.348,0	2.007,9
Midden en Zuid Amerika	133,0	106,4
Azië en Pacific	816,5	728,0
Overig	82,6	65,6
Totaal	3.928,3	3.462,1

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van veranderingen in valutakoersen.

De valutaverdeling van de beleggingen in vastgoed, aandelen, vastrentende waarden en overige beleggingen (uitgedrukt in euro's) vóór en na afdekking van het valutarisico is als volgt:

in € mln	Vastgoed	Aan- delen	Vastren- tende waarden	Overige beleg- gingen	Totaal	Valuta af- dekking	Netto
2024							
Euro	447,7	285,6	4.471,9	3,7	5.208,9	2.909,9	8.118,8
Amerikaanse dollar	656,5	2.448,6	1.381,3	115,4	4.601,8	-2.866,8	1.735,0
Canadese dollar	8,2	82,0	0,0	5,3	95,5	-	95,5
Australische dollar	135,6	31,4	-4,8	4,8	167,0	-	167,0
Japanse yen	144,4	199,0	-22,3	2,2	323,3	-160,5	162,8
Britse pond	37,1	109,9	22,6	8,6	178,2	-28,0	150,2
Zwitserse frank	4,8	52,7	0,0	0,7	58,2	-	58,2
Zweedse kroon	15,7	18,8	-	0,2	34,7	-	34,7
Overige valuta's	109,3	700,3	-17,0	13,0	805,6	-3,8	801,8
Totaal	1.559,3	3.928,3	5.831,7	153,9	11.473,2	-149,2	11.324,0
2023							
Euro	407,8	281,3	4.036,4	-284,5	4.441,0	527,7	4.968,7
Amerikaanse dollar	585,4	2.076,0	1.414,3	127,2	4.202,9	-472,9	3.730,0
Canadese dollar	9,3	77,1	8,2	0,8	95,4	-8,3	87,1
Australische dollar	123,3	44,2	-4,5	0,3	163,3	-1,0	162,3
Japanse yen	120,1	226,2	-18,7	1,1	328,7	-1,8	326,9
Britse pond	36,5	105,9	37,5	-0,2	179,7	-39,8	139,9
Zwitserse frank	5,8	57,6	0,8	0,1	64,3	-0,8	63,5
Zweedse kroon	14,2	21,5	-	0,1	35,8	-	35,8
Overige valuta's	90,8	572,3	-14,1	2,1	651,1	-3,9	647,2
Totaal	1.393,2	3.462,1	5.459,9	-153,0	10.162,2	-0,8	10.161,4

Kolom "Overige beleggingen" is inclusief interest rate swaps en equity derivaten.

In de solvabiliteitstoets van DNB wordt uitgegaan van een waardeschok van de na afdekking resterende positie in vreemde valuta's van ontwikkelde markten ten opzichte van de euro van 20%. De positie in vreemde valuta's van opkomende markten wordt geschokt met 35%. Hiermee overeenkomende dalingen van de valutakoersen ten opzichte van de euro resulteren in een daling van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 14 procentpunten (2023: ongeveer 14 procentpunten). Hiermee overeenkomende stijgingen van de valutakoersen resulteren in een verbetering van de nominale dekkingsgraad met ongeveer 14 procentpunten (2023: ongeveer 14 procentpunten).

Commodityrisico

Commodityrisico is het risico dat de waarde van commoditybeleggingen verandert als gevolg van veranderingen in de marktprijzen van desbetreffende (onderliggende) grondstoffen. Het pensioenfonds belegt niet in commodities of commodityderivaten, zodat geen sprake is van commodityrisico.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat tegenpartijen hun contractuele verplichtingen aan het pensioenfonds of de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert niet nakomen. De vastrentende waarden op basis van doorkijk in onderstaande tabellen uitgesplitst naar kredietwaardigheid, regio en resterende looptijd.

De kredietwaardigheid van de vastrentende waarden kan als volgt worden weergegeven:

in € mln	2024	2023
AAA-rating	1.746,7	2.166,6
AA-rating	1.748,2	1.163,0
A-rating	265,0	330,5
BBB-rating	517,5	438,4
Lagere rating dan BBB	1.131,5	1.033,8
Geen rating	422,8	327,6
Totaal	5.831,7	5.459,9

De onderliggende beleggingen van de Hypothekenfondsen van EUR 1.233,3 miljoen (2023: EUR 1.142,1 miljoen) zijn verdeeld over AAA EUR 525,4 miljoen (2023: EUR 477,5 miljoen), AA EUR 789,6 miljoen (2023: EUR 754,1 miljoen) en geen rating EUR -81,7 miljoen (2023: -89,3 miljoen). In woninghypotheken wordt belegd door middel van participaties in een drietal beleggingsfondsen. Deze beleggingsfondsen hebben geen officiële rating. Op basis van een intern model van de beheerders van deze beleggingsfondsen is de indicatieve rating AAA, AA en geen rating toegekend.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio is als volgt:

in € mln	2024	2023
Europa	4.561,7	4.098,8
Noord Amerika	568,1	676,4
Midden en Zuid Amerika	379,9	354,3
Azië en Pacific	195,2	218,2
Overig	126,8	112
Totaal	5.831,7	5.459,9

De looptijd van de vastrentende waarden kan als volgt worden weergegeven:

in € mln	2024	2023
Resterende looptijd <1 jaar	1.114,5	983,8
Resterende looptijd 1 < > 5 jaar	1.262,7	1.047,4
Resterende looptijd 5 < > 10 jaar	1.155,1	1.137,4
Resterende looptijd 10 < > 20 jaar	1.125,4	1.112,7
Resterende looptijd > 20 jaar	1.174,0	1.178,6
Totaal	5.831,7	5.459,9

Verzekeringstechnisch risico

Het belangrijkste verzekeringstechnisch risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door toepassing van de AG-prognosetafels 2024 met correcties voor ervaringssterfte wordt rekening gehouden met een toekomstige verbetering van de levensverwachting. Dit neemt niet weg dat een grote mate van onzekerheid bestaat met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de levensverwachting.

Een ander verzekeringstechnisch risico is het kortlevensrisico. Dit is het risico dat (gewezen) deelnemers en/of pensioengerechtigden eerder overlijden dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de risicopremie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Dit is met andere woorden het risico dat de hiervoor ontvangen risicopremie en de hiervoor opgenomen technische voorziening onvoldoende zijn om de toekomstige uitkeringen nabestaandenpensioen en wezenpensioen te dekken. De hiervoor in de premie begrepen risicopremie en de hiervoor gevormde technische voorziening worden vastgesteld op basis van de actuele AG-prognosetafels met correcties voor ervaringssterfte.

Tenslotte wordt het arbeidsongeschiktheidsrisico onderscheiden. Dit is het risico dat meer deelnemers arbeidsongeschikt worden dan gemiddeld verondersteld bij de vaststelling van de risicopremie voor arbeidsongeschiktheid, met andere woorden dat de toekomstige premievrije pensioenopbouw en het toekomstige arbeidsongeschiktheidspensioen hoger zijn dan de hiervoor ontvangen risicopremie.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen (voornamelijk de pensioenuitkeringen) te kunnen voldoen. Dit risico is onder normale

omstandigheden nagenoeg afwezig, omdat de pensioenuitkeringen voor een belangrijk deel kunnen worden voldaan uit de ontvangen premies en directe beleggingsresultaten en bovendien verreweg het grootste deel van de beleggingsportefeuille bestaat uit liquide vermogenstitels. Dit neemt niet weg dat ingenomen derivatenposities kunnen leiden tot de contractuele verplichting tot bijstorting.

Feitelijk is het liquiditeitsrisico geen onderdeel van het solvabiliteitsrisico, namelijk het risico dat het pensioenfonds op lange termijn de pensioenverplichtingen niet kan nakomen. Wel is het zo dat een gedwongen verkoop op korte termijn van illiquide beleggingen veelal een ongunstige prijs tot gevolg heeft, waardoor op de verkoop verlies wordt geleden.

Het totaal van de illiquide beleggingen maakt ongeveer 27% (2023: ongeveer 28%) uit van de totale portefeuille beleggingen. Het liquiditeitsrisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld, dit komt omdat het fonds voldoende liquide is.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als een goede spreiding van beleggingen of pensioenverplichtingen ontbreekt. In het standaardmodel van DNB voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is het concentratierisico gelijkgesteld aan nihil. Het pensioenfonds voldoet aan deze veronderstelling van een voldoende gediversifieerde beleggingsportefeuille en een voldoende evenwichtige demografische opbouw van de populatie. In de toelichting op de balanspost vastrentende waarden zijn de posten die meer dan 5% uitmaken van de totale obligatieportefeuille vermeld. Duitse en Nederlandse staatsleningen en een tweetal beleggingsfondsen dat belegt in woninghypotheken maken gezamenlijk ongeveer 42% (2023: ongeveer 42%) uit van de totale obligatieportefeuille. De actiefpost derivaten heeft voor 100% (2023: 100%) betrekking op 2 (2023: 2) tegenpartijen. De totale marktwaarde van deze contracten komt overeen met ongeveer 1% (2023: ongeveer 1%) van de marktwaarde van de obligatieportefeuille. Voor de derivatenposities zijn voldoende zekerheden verkregen. Het concentratierisico wordt overeenkomstig het standaardmodel van DNB op nihil gesteld.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de activiteiten als gevolg van niet afdoende of falende processen, menselijk gedrag en systemen bij de uitvoeringsorganisaties of als gevolg van externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds besteedt de operationele activiteiten uit aan BSG Pension Management B.V., BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V. zodat het operationele risico voornamelijk bestaat uit het risico dat de met de BSG-organisatie gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Over de beheersing van de processen wordt verantwoording afgelegd, waarbij jaarlijks een ISAE 3402 type II-rapportage wordt overgelegd. Op grond van de Pensioenwet mag het operationeel risico in de solvabiliteitstoets van DNB op nihil worden gesteld, mits geen sprake is van een verhoogd risico. In 2024 (en 2023) is aan deze voorwaarde voldaan.

Op grond van de Pensioenwet mag het operationeel risico in de solvabiliteitstoets van DNB op nihil worden gesteld, mits geen sprake is van een verhoogd risico. De transitie naar de Wtp brengt operationele risico's met zich mee, waaronder aanpassingen in pensioenadministratie en datakwaliteit. Samen met onze pensioenuitvoeringsorganisatie BSG, hebben wij afdoende beheersmaatregelen geïmplementeerd, waardoor in 2024 (en 2023) aan deze voorwaarde is voldaan.

Actief risico

Actief risico is het risico dat het rendement van een beleggingsportefeuille afwijkt van de voor deze beleggingsportefeuille gehanteerde benchmark. Op basis van een ALM-studie wordt een strategische beleggingsmix bepaald. Ter beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten wordt voor de afzonderlijke beleggingscategorieën binnen de totale beleggingsportefeuille een benchmark bepaald, die worden geaggregeerd op portefeuilleniveau. Door middel van zowel actief beheer van de onderscheiden

afzonderlijke beleggingsportefeuilles per assetcategorie (selectie van individuele vermogenstitels) als actief beheer van de totale portefeuille (afwijking van de strategische mix) wordt actief risico aangegaan.

Een belangrijke maatstaf voor het actief risico is de tracking error. Door middel van de tracking error wordt de afwijking van het rendement van een beleggingsportefeuille ten opzichte van een benchmarkportefeuille gemeten. De benchmarkportefeuille dient dus als referentiekader voor de beoordeling van de relatieve beleggingsresultaten. Een hogere tracking error impliceert een hogere mate van actief risico. De tracking error van de totale portefeuille heeft zich gedurende 2024 rond 0,4% bewogen (2023: rond 0,4%), waarmee binnen de hiervoor gestelde limiet van 1,0% (2023: 1,0%) is gebleven. Het actief risico wordt op maandbasis gemonitord en bewaakt. In de solvabiliteitstoets van DNB is rekening gehouden met het actieve risico. Het effect hiervan op het vereist eigen vermogen bedraagt slechts 0,0 procentpunt (2023: 0,0 procentpunt).

Naast de in de solvabiliteitstoets onderkende risico's wordt nog het indexeringsrisico onderscheiden.

Indexeringsrisico

De indexering heeft een voorwaardelijk karakter. Het bestuur van het pensioenfonds stelt jaarlijks de indexering vast met inachtneming van de financiële positie van het pensioenfonds. Indexeringsrisico is het risico dat de indexeringsambitie niet wordt gerealiseerd als gevolg van tegenvallend rendement op de beleggingen, tegenvallende inflatie, daling van de marktrente en demografische ontwikkelingen.

Door middel van de reële dekkingsgraad kan inzicht worden gegeven in de mate waarin in de toekomst toeslagen kunnen worden toegekend. Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de pensioenverplichtingen contant gemaakt tegen de reële rente. De reële rente wordt berekend door de nominale rente te verminderen met de geschatte inflatiecomponent. De aldus berekende reële dekkingsgraad bedraagt 89,5% (2023: 83,7%).

Toelichting op de rekening van baten en lasten

Baten en lasten pensioenactiviteiten

11 Premies voor risico pensioenfonds

in € mln	2024	2023
Werkgeversdeel	182,2	155,6
Werknemersdeel	36,5	31,3
Totaal premie basispensioenregeling	218,7	186,9
Premie nettopensioenregeling	-	-
Totaal	218,7	186,9

De premie van de basispensioenregeling bedraagt EUR 218,7 miljoen (2023: EUR 186,9 miljoen).

De premie nettopensioenregeling heeft betrekking op de risicoverzekering (het risico van overlijden van de deelnemer vóór de pensioendatum) als onderdeel van de nettopensioenregeling. Dit is een vrijwillige regeling voor deelnemers met een pensioengevend salaris boven het fiscale maximum. De premie over 2024 bedraagt EUR 43 duizend (2023: EUR 41 duizend).

De feitelijke premie, exclusief de premie voor risico deelnemers (inleg beschikbare-premieregeling), bedraagt EUR 218,7 miljoen (2023: EUR 186,9 miljoen). De kostendekkende premie volgens artikel 128 lid 1 Pensioenwet, exclusief de premie voor risico deelnemers (inleg beschikbare-premieregeling), bedraagt EUR 239,2 miljoen (2023: EUR 196,0 miljoen). De overeenkomende gedempt kostendekkende premie volgens artikel 128 lid 2 Pensioenwet bedraagt EUR 215,9 miljoen (2023: EUR 169,8 miljoen).

De kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie, exclusief de premie voor risico deelnemers (inleg beschikbare-premieregeling), zijn als volgt samengesteld:

in € mln	Kosten- dekkende premie	Gedempte kosten- dekkende premie
2024		
Pensioenopbouw (inclusief excassokosten)	171,3	115,6
Toegezegde indexering	-	-
Risicopremies overlijden en invaliditeit	15,8	15,1
Pensioenuitvoeringskosten (exclusief excassokosten)	3,5	3,5
Solvabiliteitsopslag	48,7	34,0
Voorwaardelijke toekomstige indexering	-	47,7
Totaal basispensioenregeling	239,3	215,9
Nettopensioenregeling	-	-
Totaal	239,3	215,9
2023		
Pensioenopbouw (inclusief excassokosten)	139,4	93,6
Toegezegde indexering	-	-
Risicopremies overlijden en invaliditeit	13,7	13,2
Pensioenuitvoeringskosten (exclusief excassokosten)	2,2	2,2
Solvabiliteitsopslag	40,7	28,5
Voorwaardelijke toekomstige indexering	-	32,3
Totaal basispensioenregeling	196,0	169,8
Nettopensioenregeling	-	-
Totaal	196,0	169,8

De kostendekkende premie wordt berekend op basis van de door DNB vastgestelde en gepubliceerde rentetermijnstructuur ultimo vorig verslagjaar. De afgeleide gemiddelde marktrente voor de kostendekkende premie bedraagt 2,2% (2023: 2,3%).

De gedempte kostendekkende premie wordt berekend op basis van het verwachte reële rendement op de strategische beleggingsportefeuille van 1,7% (2023: 2,0%).

De feitelijke premie wordt jaarlijks getoetst aan de gedempte kostendekkende premie. De feitelijke premie is EUR 2,4 miljoen hoger (2023: EUR 16,8 miljoen hoger) dan de gedempte kostendekkende premie.

De feitelijke premie, inclusief de premie voor risico deelnemers van EUR 0,4 miljoen (2023: EUR 0,4 miljoen), bedraagt EUR 219,1 miljoen (2023: EUR 187,0 miljoen). De totale feitelijke premie is EUR 2,8 miljoen (2023: EUR 17,2 miljoen) hoger dan de totale gedempte kostendekkende premie van EUR 216,3 miljoen (2023: EUR 170,2 miljoen).

12 Premies voor risico deelnemers

De premies voor risico deelnemers hebben betrekking op de beschikbare-premieregeling als onderdeel van de nettopensioenregeling. Dit is een vrijwillige pensioenregeling voor deelnemers met een pensioengevend salaris boven het fiscale maximum.

in € mln	2024	2023
Totaal	0,4	0,4

13 Waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

in € mln	2024	2023
Inkomende waardeoverdrachten	5,7	7,7
Uitgaande waardeoverdrachten	-1,9	-5,4
Totaal	3,8	2,3

14 Waardeoverdrachten voor risico deelnemers

Hieronder is opgenomen het saldo van inkomende bedragen uit hoofde van overgenomen pensioenverplichtingen en uitgaande bedragen uit hoofde van overgedragen pensioenverplichtingen.

in € mln	2024	2023
Uitgaande waardeoverdrachten	-0,3	-0,2
Totaal	-0,3	-0,2

15 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuair berekende nominale waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. De pensioenopbouw wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur DNB primo verslagjaar.

in € mln	2024	2023
Pensioenopbouw actieve deelnemers	-182,1	-149,0
Toekomstige pensioenuitvoeringskosten	-5,0	-4,1
Totaal	-187,1	-153,1

16 Indexering

Onder indexering is de toegekende indexering (toeslagverlening) per 1 januari van het volgende jaar opgenomen.

in € mln	2024	2023
Actieve en arbeidsongeschikte deelnemers	-86,3	-4,0
Gewezen deelnemers en pensioengerechtigden	-117,0	-0,2
Saldo	-203,3	-4,2

De pensioenrechten van de deelnemers aan de middelloonregeling zijn per 1 januari 2025 verhoogd met 2,6% (1 januari 2024: niet verhoogd). De ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten zijn per 1 januari 2025 verhoogd met 2,6% (1 januari 2024: niet verhoogd).

17 Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur DNB per balansdatum. Aan de voorziening pensioenverplichtingen wordt rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente volgens deze rentetermijnstructuur primo verslagperiode.

in € mln	2024	2023
Totaal	-265,0	-237,3

De in het verslagjaar aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde rente is gebaseerd op een rekenrente van 3,44% (2023: positief 3,26%).

18 Wijziging rekenrente

De waarde van de pensioenverplichtingen verandert onder invloed van veranderingen in de rekenrente.

in € mln	2024	2023
Totaal	-124,8	-247,2

De afgeleide rekenrente is in 2024 afgenomen van 2,3% tot 2,2% en is in 2023 afgenomen van 2,6% tot 2,3%.

19 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De hieronder opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen en kosten van de verslagperiode.

in € mln	2024	2023
Onttrekking pensioenuitkeringen	256,2	245,0
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	7,7	7,4
Totaal	263,9	252,4

20 Pensioenrechten waardeoverdrachten

Hieronder zijn opgenomen de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot inkomende waardeoverdrachten en de onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen uit hoofde van pensioenrechten met betrekking tot uitgaande waardeoverdrachten.

in € mln	2024	2023
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	-8,7	-9,0
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	2,7	4,9
Saldo	-6,0	-4,1

21 Wijziging actuariële grondslagen

De actuariële grondslagen zijn de uitgangspunten en veronderstellingen waarop de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is gebaseerd. Onder wijziging actuariële grondslagen is het effect van aanpassing van de bestandsgrondslagen, economische grondslagen en kostengrondslagen op de voorziening opgenomen.

in € mln	2024	2023
Rekenrente	-	-19,2
Kostenvoorziening	-46,0	-
Levensverwachting	-36,7	-
Overige actuariële grondslagen	4,4	-
Totaal	-78,3	-19,2

Ultimo 2024 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Koninklijk Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn eveneens opnieuw vastgesteld.

In 2024 is de hoogte van de kostenvoorziening aangepast van 3,0% van de TV naar een aparte kostenvoorziening.

De partnerfrequenties zijn in 2024 bijgesteld van 100% tot 68 jaar naar een leeftijds- en sekseafhankelijke tabel.

Het effect van de wijziging van de levensverwachting is als volgt samengesteld:

in € mln	2024	2023
Overgang op prognosetafels AG 2024	13,0	-
Wijziging correctiefactoren	-49,7	-
Totaal	-36,7	-

22 Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Onder overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen zijn opgenomen: actuariële resultaten en mutaties in de pensioenverplichtingen die niet onder een ander hoofd zijn opgenomen.

in € mln	2024	2023
Actuariële resultaten, per saldo	3,5	0,7
Totaal	3,5	0,7

23 Pensioenuitkeringen

in € mln	2024	2023
Ouderdomspensioen	-211,3	-199,1
Nabestaandenpensioen	-41,2	-41,1
Wezenpensioen	-0,5	-0,5
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-3,7	-3,8
Totaal periodieke pensioenuitkeringen	-256,7	-244,5
Totaal afkopen pensioenen	-0,1	-0,1
Totaal	-256,8	-244,6

24 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers heeft betrekking op de beschikbare-premieregeling als onderdeel van de nettopensioenregeling. Dit is een vrijwillige pensioenregeling voor deelnemers met een pensioengevend salaris boven het fiscale maximum.

in € mln	2024	2023
Inleg premies	-0,4	-0,4
Uitgaande waardeoverdrachten	0,3	0,2
Beleggingsresultaat	-0,6	-0,5
Pensioenuitkeringen	-	-
Overige mutaties	0,1	-
Totaal	-0,6	-0,7

25 Herverzekeringen

De uitkeringen herverzekeringen over het verslagjaar bedragen EUR 47 duizend (2023: EUR 47 duizend).

26 Pensioenuitvoeringskosten voor risico pensioenfonds

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de regelingen ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen, wezenpensioen, arbeidsongeschiktheidspensioen en de risicoverzekering als onderdeel van de nettopensioenregeling. De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen. De kosten van bestuur en financieel beheer worden toegerekend aan pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

in € mln	2024	2023
Kosten pensioenuitvoering en bestuursondersteuning	-11,6	-9,1
Overige kosten	-2,3	-2,6
Totaal vóór toerekening aan vermogensbeheer	-13,9	-11,7
Toegerekend aan vermogensbeheer	2,8	2,2
Totaal	-11,1	-9,5

Een deel van de kosten van bestuur en financieel beheer kan direct worden toegerekend aan pensioenuitvoering of vermogensbeheer. De kosten die niet direct toerekenbaar zijn, worden in de verhouding 60:40 (2023: 60:40) verdeeld over pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

27 Pensioenuitvoeringskosten voor risico deelnemers

Dit betreft de kosten met betrekking tot de uitvoering van de beschikbare-premieregeling als onderdeel van de nettopensioenregeling. Dit is een vrijwillige pensioenregeling voor deelnemers met een pensioengevend salaris boven het fiscale maximum. De kosten van vermogensbeheer zijn hierin niet begrepen.

De kosten over het verslagjaar bedragen EUR 36 duizend (2023: EUR 35 duizend).

Baten en lasten beleggingsactiviteiten

28 Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen

De beleggingsresultaten kunnen als volgt worden weergegeven:

in € mln	Direct	Indirect	Totaal
2024			
Vastgoed	-	62,0	62,0
Aandelen	1,3	717,7	719,0
Vastrentende waarden	-3,1	277,5	274,4
Derivaten	-37,9	-37,9	-75,8
Overige beleggingen	4,5	11,9	16,4
Totaal vóór kosten	-35,2	1.031,2	996,0
Kosten van vermogensbeheer			-18,2
Totaal			977,8
2023			
Vastgoed	-	-65,9	-65,9
Aandelen	0,4	410,6	411,0
Vastrentende waarden	-1,7	308,7	307,0
Derivaten	-21,6	140,6	119,0
Overige beleggingen	6,1	-5,2	0,9
Totaal vóór kosten	-16,8	788,7	772,0
Kosten van vermogensbeheer			-12,8
Totaal			759,2

De directe beleggingsresultaten betreffen rente en door beleggingsfondsen uitgekeerd dividend.

De indirecte beleggingsopbrengsten betreffen waardeveranderingen inclusief valutakoersverschillen.

De hiervoor weergegeven kosten van vermogensbeheer betreffen de rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten. De kosten die ten laste van beleggingsfondsen komen zijn hierin niet begrepen, maar zijn onderdeel van de waardeveranderingen. De ten laste van de beleggingsfondsen komende kosten kunnen worden onderscheiden in kosten van vermogensbeheer (vergoeding beheer beleggingen, bewaarloon en overige kosten) en transactiekosten. In de waardeveranderingen van derivaten (rentederivaten en valutaderivaten) zijn eveneens transactiekosten begrepen.

De kosten van vermogensbeheer die direct ten laste van het pensioenfonds komen, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2024	2023
Beheer beleggingen	-3,1	-3,3
Advies	-6,1	-5,3
Overig	-6,2	-2,0
Totaal vóór toerekening kosten bestuur en financieel beheer	-15,4	-10,6
Toegerekende kosten bestuur en financieel beheer	-2,8	-2,2
Totaal	-18,2	-12,8

De stijging van de directe vermogensbeheerkosten van EUR 5,4 miljoen wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door een omissie in de directe vermogensbeheerkosten van 2023 van EUR 1,8 miljoen die in 2024 is gecorrigeerd. De gecorrigeerde stijging versus 2023 is EUR 1,8 miljoen.

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen als volgt worden gespecificeerd:

in € mln	Kosten vermogens- beheer	Transactie kosten fondsen	Toe- en uittreed ver- goeding
2024			
Vastgoed	6,7	-	0,2
Aandelen	25,7	2,1	0,2
Vastrentende waarden	8,5	6,0	0,3
Totaal beleggingsfondsen	40,9	8,1	0,7
Derivaten	-	1,0	-
Totaal	40,9	9,1	0,7
2023			
Vastgoed	9,7	0,1	0,3
Aandelen	18,0	1,6	0,4
Vastrentende waarden	8,2	7,3	0,9
Totaal beleggingsfondsen	35,9	9,0	1,6
Derivaten	-	0,9	-
Totaal	35,9	9,9	1,6

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, die onderdeel zijn van de waardeveranderingen van de beleggingen, kunnen slechts door middel van schattingen worden vastgesteld. Dit geldt vooral voor de onderliggende transactiekosten van beleggingsfondsen. Indien de transactiekosten met betrekking tot beleggingsfondsen worden geïnterpreteerd als de aan deze

beleggingsfondsen betaalde toe- en uittreedvergoedingen, kunnen deze zonder gebruikmaking van schattingen worden bepaald.

29 Overige baten en lasten beleggingsactiviteiten voor risico pensioenfonds

in € mln	2024	2023
Resultaat deelnemingen	0,8	0,2
Opslag termijnbetaling	4,2	3,6
Totaal overige baten	5,0	3,8
Rente banktegoeden in rekening-courant	1,5	0,3
Totaal	6,5	4,1

30 Beleggingsresultaat voor risico deelnemers

Het beleggingsresultaat voor risico deelnemers (in duizenden euro's):

in € dzd	Direct	Waarde- veran- dering	Totaal
2024			
Vastgoed	-	34,2	34,2
Aandelen	-	435,3	435,3
Vastrentende waarden	-	150,6	150,6
Totaal	-	620,1	620,1
2023			
Vastgoed	30,0	29,0	59,0
Aandelen	-55,0	262,0	207,0
Vastrentende waarden	-10,0	194,0	184,0
Totaal	-35,0	485,0	450,0

De niet rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte kosten, onderdeel van de waardeveranderingen, kunnen als volgt worden gespecificeerd (in duizenden euro's):

in € mln	Kosten vermogens- beheer	Transactie kosten fondsen	Toe- en uittreed ver- goeding
2024			
Vastgoed	1,4	1,0	0,1
Aandelen	7,5	5,1	0,4
Vastrentende waarden	7,4	4,1	0,7
Totaal	16,3	10,2	1,2
2023			
Vastgoed	0,5	1,9	0,1
Aandelen	2,6	9,3	0,5
Vastrentende waarden	3,3	16,7	1,3
Totaal	6,4	27,9	1,9

Actuariële analyse van het resultaat

Het resultaat kan als volgt worden geanalyseerd naar technische winst- en verliesbronnen:

in € mln	2024	2023
Resultaat op beleggingen en verplichtingen	594,5	278,7
Resultaat op premies	25,8	28,7
Resultaat op waardeoverdrachten	-2,2	-1,8
Resultaat op pensioenuitkeringen	-0,7	0,4
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten	2,4	3,0
Wijziging actuariële grondslagen	-78,3	-19,2
Actuariële resultaten	3,5	0,7
Resultaat op indexering	-203,3	-4,2
Overige resultaten	0,1	-
Resultaat voor risico pensioenfonds	341,8	286,3
Resultaat voor risico deelnemers	-	-
Totaal	341,8	286,3

Resultaat op beleggingen en verplichtingen

in € mln	2024	2023
Resultaat beleggingen voor risico pensioenfonds		
exclusief vastrentende waarden en interest rate swaps	624,7	365,1
Resultaat vastrentende waarden exclusief valutaresultaat	271,2	303,5
Resultaat interest rate swaps	88,4	94,6
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten	984,3	763,2
Benodigde rente voorziening pensioenverplichtingen	-265,0	-237,3
Wijziging rekenrente voorziening pensioenverplichtingen	-124,8	-247,2
Totaal resultaat beleggingsactiviteiten en verplichtingen	594,5	278,7

Het resultaat op beleggingen en verplichtingen is gelijk aan het resultaat beleggingsactiviteiten verminderd met de technisch benodigde interest. De rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen is in 2024 gebaseerd op een rekenrente van 3,44% (2023: positief 3,26%). Dit is de éénjaarsrente volgens de rentetermijnstructuur primo verslagjaar. De afgeleide rekenrente is in 2024 afgenomen van 2,3% tot 2,2% en is in 2023 afgenomen van 2,6% tot 2,3%.

Resultaat op premies

in € mln	2024	2023
Premies	218,7	186,9
Beschikbaar voor administratiekosten	-5,2	-4,4
Beschikbaar voor excassokosten	-5,6	-4,8
Beschikbaar voor pensioenopbouw	207,9	177,7
Pensioenopbouw actieve deelnemers	-182,1	-149,0
Totaal	25,8	28,7

Resultaat op waardeoverdrachten

in € mln	2024	2023
Inkomende waardeoverdrachten	5,7	7,7
Pensioenrechten inkomende waardeoverdrachten	-8,7	-9,0
Resultaat op inkomende waardeoverdrachten	-3,0	-1,3
Uitgaande waardeoverdrachten	-1,9	-5,4
Pensioenrechten uitgaande waardeoverdrachten	2,7	4,9
Resultaat op uitgaande waardeoverdrachten	0,8	-0,5
Totaal	-2,2	-1,8

Resultaat op pensioenuitkeringen

in € mln	2024	2023
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen	256,2	245,0
Werkelijke pensioenuitkeringen	-256,8	-244,6
Beschikbaar uit herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen	-0,1	-
Werkelijke uitkeringen herverzekering	0,0	-
Totaal	-0,7	0,4

Resultaat op pensioenuitvoeringskosten

in € mln	2024	2023
Kostenopslag in premies jaar (administratiekosten en excassokosten)	10,8	9,2
Toevoeging voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	-5,0	-4,1
Beschikbaar uit voorziening pensioenverplichtingen (excassokosten)	7,7	7,4
Totaal beschikbaar voor pensioenuitvoeringskosten	13,5	12,5
Werkelijke pensioenuitvoeringskosten	-11,1	-9,5
Totaal	2,4	3,0

Wijziging actuariële grondslagen

in € mln	2024	2023
Overgang op prognosetafels AG 2024	13,0	-
Wijziging correctiefactoren	-49,7	-
Totaal levensverwachting	-36,7	-
Rekenrente	-	-19,2
Excassokosten	-46,0	-
Overige actuariële grondslagen	4,4	-
Totaal	-78,3	-19,2

Ultimo 2024 is overgegaan op nieuwe generatietafels van het Koninklijk Actuarieel Genootschap. Hierop worden correcties toegepast in verband met hogere overlevingskansen van de populatie van het pensioenfonds ten opzichte van de overlevingskansen van de totale bevolking. Deze correctiefactoren zijn eveneens opnieuw vastgesteld.

Onder wijziging rekenrente is de impact van de aangepaste UFR methode verantwoord.

Ultimo 2024 is de kostenopslag in de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds beoordeeld. Tot eind 2024 bedroeg de kostenopslag 3,0%. Vanaf eind 2024 wordt de kostenvoorziening berekend als de contante waarde van de eind 2024 begrote kosten.

Actuariële resultaten

in € mln	2024	2023
Sterfte	8,7	10,4
Arbeidsongeschiktheid	-2,7	0,7
Flexibele keuzemogelijkheden	-2,7	-10,6
Overig	0,2	0,2
Totaal	3,5	0,7

Op sterfte is een winst geboekt van EUR 8,7 miljoen (2023: winst EUR 10,4 miljoen), bestaande uit een winst op het kortlevenrisico van EUR 6,0 miljoen (2023: winst EUR 6,5 miljoen) en een winst op het langlevensrisico van EUR 2,7 miljoen (2023: winst EUR 3,9 miljoen).

Resultaat op indexering

in € mln	2024	2023
Beschikbaar uit premies	-	-
Toegekende indexering	-203,3	-4,2
Totaal	-203,3	-4,2

De indexering van de pensioenrechten van actieve deelnemers en de indexering van de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten worden gefinancierd uit de reserves. Zij vinden hun oorsprong in het overrendement (resultaat op beleggingen en verplichtingen).

Overig resultaat

in € mln	2024	2023
Resultaat op pensioenuitvoeringskosten voor risico deelnemers	-	-
Resultaat op vermogensbeheerkosten voor risico deelnemers	-	-
Overige baten en lasten risico pensioen fonds	0,1	-
Totaal	0,1	-

Resultaat voor risico deelnemers

in € mln	2024	2023
Premies	0,4	0,4
Uitgaande waardeoverdrachten	-0,3	-0,2
Pensioenuitvoeringskosten	-	-
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-0,6	-0,7
Beleggingsresultaat	0,6	0,5
overige mutaties	-0,1	-
Totaal	-	-

De kosten van pensioenuitvoering bedragen EUR 36 duizend (2023: EUR 35 duizend). Het resultaat voor risico deelnemers bedraagt voor het pensioenfonds nihil.

Overige informatie

Verbonden partijen

De volgende rechtspersonen en natuurlijke personen worden aangemerkt als verbonden partijen:

- de aangesloten onderneming KLM N.V. (werkgever);
- de bestuursleden van het pensioenfonds en hun nauwe verwanten;
- de leden van de raad van toezicht van het pensioenfonds en hun nauwe verwanten;
- de technisch voorzitter van het pensioenfonds;
- het bestuursbureau;
- de uitvoeringsorganisatie Blue Sky Group bestaande uit Blue Sky Group Holding B.V., BSG Pension Management B.V., BSG Asset Management B.V. en BSG Fund Management B.V.;
- de directieleden van de vier Blue Sky Group-vennootschappen en hun nauwe verwanten.

Tussen het pensioenfonds en de werkgever is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling gesloten. Een samenvatting van de uitvoeringsovereenkomst is opgenomen in de paragraaf Financiering en premie van de algemene toelichting op pagina 72.

Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan bestuursleden en heeft ook anderszins geen vorderingen op bestuursleden. Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de paragraaf Bezoldiging bestuurders hierna.

Het beheer van het pensioenfonds (pensioenuitvoering, bestuursondersteuning en vermogensbeheer) is ondergebracht bij Blue Sky Group. Het pensioenfonds bezit gezamenlijk met Stichting Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM en Stichting Pensioenfonds KLM-Cabinepersoneel alle aandelen in Blue Sky Group Holding B.V. (elk eenderde deel). De dienstverlening aan de aandeelhouders maakt ongeveer 70% (2023: ongeveer 70%) uit van de omzet (geconsolideerd) van Blue Sky Group. De overeenkomsten van dienstverlening zijn afgesloten op basis van marktconforme tarieven.

Er zijn geen transacties van betekenis met verbonden partijen die niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan.

Medewerkers

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging van de leden van het bestuur (inclusief de voorzitter) en de Raad van Toezicht bedragen:

in € dzd	2024	2023
Bestuur	516	490
Raad van Toezicht	62	60
Totaal	578	550

De stijging van de bezoldigingskosten in 2024 wordt verklaard door het actualiseren van het beloningsbeleid door het bestuur met terugwerkende kracht vanaf 2023.

Honorarium accountant

De aan het verslagjaar toegerekende accountantshonoraria zoals bedoeld in artikel 382a Titel 9, Boek 2 BW bedragen:

in € dzd		
Controle jaarrekening en jaarstaten DNB	173	211
Totaal	173	211

Belastingen

Het pensioenfonds is op grond van de aard van de activiteiten vrijgesteld van belastingheffing voor de vennootschapsbelasting.

Toezichthouder

Evenals voorgaande jaren is geen sprake van door DNB genomen corrigerende maatregelen ingevolge artikel 96 Pensioenwet.

Gebeurtenissen na balansdatum

Blue Sky Group heeft in maart 2024 bekend gemaakt dat zij de focus volledig gaat leggen op pensioenbeheer. Doel van deze nieuwe strategie is het behouden en verder uitbouwen van de positie van Blue Sky Group in de Nederlandse pensioenmarkt. Het bestuur van het pensioenfonds kon zich ook als aandeelhouder van Blue Sky Group vinden in deze strategische keuze. Blue Sky Group heeft haar vermogensbeheerbedrijf, dat voor de drie KLM-pensioenfondsen werkt, vanaf 1 januari 2025 bij Achmea Investment management ondergebracht. Op 1 april 2025 heeft de juridische fusie plaatsgevonden. De continuïteit van de dienstverlening aan het pensioenfonds is geborgd. Het pensioenfonds had zijn vermogensbeheeractiviteiten al volledig uitbesteed en dit blijft ook vanaf 1 januari 2025 zo.

Ondertekening

Amstelveen, 11 juni 2025

Het bestuur van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Carola Steenmeijer	Charlotte Orlebeke
Henk Bosscher	John de Hollander
Leon Leisink	Marianne Meijer-Zaalberg
Erik Zwart	Hans de Roos
Jeroen van der Put	Barbara van Koppen
Gerda van der Landen	Kirsten Pronk

De raad van toezicht van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Anneke van der Meer (vz)

Jan Nijland

Roeland van Vledde

Overige gegevens

Bestemming van het resultaat

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de wijze waarop het resultaat moet worden verdeeld. Het resultaat wordt jaarlijks geheel ten gunste dan wel ten laste van de reserves gebracht.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2024.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 70 miljoen miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 2,8 miljoen miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van het transitie-FTK zoals bedoeld in artikel 150p van de Pensioenwet zijn niet alle hiervoor genoemde artikelen van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van het transitie-FTK. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;

- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van het transitie-FTK zoals bedoeld in artikel 150p van de Pensioenwet, waardoor niet alle artikelen van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat artikel gestelde voorwaarden voor het gebruik van het transitie-FTK.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen.

De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Amstelveen, 11 juni 2025

drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM per 31 december 2024 en van het saldo van baten en lasten over 2024, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2024 van Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM ('de Stichting' of 'het fonds') te Amstelveen gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2024;
- 2 de rekening van baten en lasten over 2024;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2024; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

KPMG Accountants N.V., een naamloze vennootschap ingeschreven in het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Limited, een Engelse entiteit.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit
- Materialiteit van EUR 70 miljoen 0,64% van het pensioenvermogen
Risico van een afwijking van materieel belang vanwege risico's gerelateerd aan Fraude, NOCLAR en Continuïteit
- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving'. - Risico's in verband met het niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): geen rapporteerbare risico's van een afwijking van materieel belang vanwege NOCLAR risico's geïdentificeerd. - Continuïteitsrisico's: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.
Kernpunten
- Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds - Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 70 miljoen (2023: EUR 70 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds en risico deelnemers plus stichtingskapitaal en reserves exclusief bestemmingsreserves) per 31 december 2024 (0,64%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 2,8 miljoen rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft (tot en met 31 december 2024) het beheer van de beleggingen uitbesteed aan BSG Asset Management B.V. BSG Asset Management B.V. heeft een deel van haar beheeractiviteiten (waaronder de beleggingsadministratie en collateral management) onderuitbesteed aan CACEIS Bank, Netherlands Branch. De pensioenadministratie is uitbesteed aan BSG Pension Management B.V. BSG Asset Management B.V. en BSG Pension Management B.V. worden hierna gezamenlijk aangeduid als BSG.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door CACEIS Bank, Netherlands Branch en informatie over de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen, pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door BSG Pension Management B.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van BSG en CACEIS Bank, Netherlands Branch, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2024 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan BSG.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van premiebijdragen en pensioenuitkeringen uitgevoerd, waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben onder andere door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en pensioenuitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -resultaten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 5.5 Gedragsregelingen, 5.7 Privacybeleid en 7.1 Strategie en beleid van het bestuursverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en neemt de raad van toezicht deze beschrijving in beschouwing.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en haar bedrijfsomgeving, en van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de SIRA, de gedragscode, de klokkenluidersregeling, het incidentenregister, de periodieke Service Level Agreement-rapportages, het lezen van notulen van relevante vergaderingen en de procedures van de Stichting om aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en de raad van toezicht en hebben wij correspondentie met relevante toezichthoudende autoriteiten en regelgevers in onze evaluatie betrokken. We hebben een element van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen, zoals het evalueren van de aard van mutaties op en standen van tussenrekeningen en het selecteren van deelwaarnemingen en toetsen aan de hand van brondocumentatie.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot de identificatie van een rapporteerbaar risico van een afwijking van materieel belang vanwege het niet voldoen aan wet- en regelgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder premieopbrengsten, directe beleggingsresultaten en indirecte beleggingsresultaten) als niet significant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De premieopbrengsten en directe beleggingsresultaten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte beleggingsresultaten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle (dit betreft het relevante veronderstelde risico zoals vastgelegd in de controlestandaarden). Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar van toepassing, de effectieve werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van de risico's op fraude, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.
- Als onderdeel van de beoordeling van het frauderisico hebben wij een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.
- We hebben journaalposten en andere aanpassingen geïdentificeerd en geselecteerd om te toetsen die aan het einde van de rapportageperiode zijn gemaakt.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude heeft niet geleid tot een kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen circa 97% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot '1 Beleggingen risico pensioenfonds' van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 8.315,2 miljoen (72%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen, dat voor negatief EUR 104,0 miljoen (1%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen en dat voor EUR 3.112,8 miljoen (27%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen en -technieken. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorieën is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het stichtingskapitaal en de reserves en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de paragrafen 'Grondslagen voor de financiële verslaggeving' en 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva' geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot '1 Beleggingen risico pensioenfonds' zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij BSG en CACEIS Bank, Netherlands Branch en die onderdeel zijn van de Standaard 3402 type II-rapportage. Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering en toereikende evaluatie van periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en de actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen gebaseerd op directe marktnoteringen, afgeleide marktnoteringen en waarderingsmodellen en -technieken onderzocht.

De waardering van participaties in Blue Sky beleggingspools, waarvan de onderliggende beleggingen deels een directe marktnotering hebben en deels worden gewaardeerd op basis van waarderingsmodellen en -technieken, hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant, gecontroleerde jaarrekeningen van de Blue Sky beleggingspools.

Ten aanzien van participaties in Blue Sky beleggingspools waarvoor geen gecontroleerde jaarrekeningen beschikbaar zijn, hebben wij de door Blue Sky beleggingspools gehouden beleggingen getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant, gecontroleerde jaarrekeningen van de onderliggende fondsbeleggingen in de

beleggingspools. De waardering van andere fondsbeleggingen hebben wij tevens getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant, gecontroleerde jaarrekeningen. Dit betreffen beleggingen waarvan de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen en -technieken.

Bij het gebruik van de gecontroleerde jaarrekeningen van de Blue Sky beleggingspools of de (onderliggende dan wel andere) fondsbeleggingen hebben wij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor EUR 201 miljoen (6%) van de beleggingen van de Stichting, waarvan de waardering is gebaseerd op waarderingsmodellen en -technieken, de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Wanneer geen jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen. In aanvulling hierop hebben we diverse gesprekken gevoerd met betrokken medewerkers van de vermogensbeheerder, waarbij wij significante gebeurtenissen na balansdatum, mogelijke risico's en andere relevante aspecten die van invloed zijn op de waardering van deze fondsen hebben besproken en getoetst aan brondocumentatie.

De waardering van beleggingen gebaseerd op directe marktnoteringen (die geen (geldmarkt)fondsbelegging zijn) en afgeleide marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Wij hebben ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op financiële informatie verkregen na balansdatum betrokken. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingen op basis van de markt waarneembare prijzen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar

verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering van activa en passiva' de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. Uit paragraaf 'Grondslagen voor de financiële verslaggeving' blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In de paragraaf 'Risicobeheer' is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden in het dossier van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

De Stichting is sinds 1 januari 2022 een Organisatie van Openbaar Belang. Wij zijn door het bestuur vóór 2022 benoemd als accountant van de Stichting en zijn sindsdien de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van Organisaties van Openbaar Belang geleverd.

Verleende diensten

Wij hebben in de periode waarover onze wettelijke controle van de jaarrekening betrekking heeft, naast deze controle, de volgende diensten geleverd aan de Stichting

- controle van de Pw staten; en
- assuranceopdracht bij de administratieve basisgegevens ten behoeve van de certificerend actuaire in het kader van de controle van de jaarrekening.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur, onder toezicht van de raad van toezicht, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te

liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een verdere beschrijving van onze verantwoordelijkheden ten aanzien van de controle van de jaarrekening is te vinden op de website van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA): [nl_oob_20241203](https://nl.oob.20241203). Deze beschrijving vormt onderdeel van onze controleverklaring.

Amstelveen, 11 juni 2025

KPMG Accountants N.V.

J.N. Vos RA

bijlagen

24

Bijlagen

Personalia

Stand per 31 januari 2025

Bestuur

Voorgedragen door de werknemers

H.J. (Henk) Bosscher

drs. L.C.M.(Leon) Leisink

drs. E. (Erik) Zwart

Voorgedragen door de KLM

mr. B.C.P. Van Koppen
(vicevoorzitter)

K. (Kirsten) Pronk BEc

Mr. C. (Charlotte) Orlebeke

J.W. (John) de Hollander

G.E. (Gerda) van der Landen

Voorgedragen door de pensioengerechtigden

mr. M. (Marianne) Meijer-Zaalberg

mr. drs. H.W. (Hans) de Roos (vicevoorzitter)

Niet-paritaire bestuursleden

drs. L.J. (Jeroen) van der Put RBA

drs. C. (Carola) Steenmeijer RA

Technisch voorzitter

P.A.M. (Paul) Loven

Sleutelfunctiehouders

Sleutelfunctiehouder Actuarieel

drs. H. (Hamadi) Zaghdoudi AAG tot
1 november 2024

drs. R. (Rob) Schilder AAG vanaf 1 november 2024

Sleutelfunctiehouder audit

K. (Kirsten) Pronk BEc

Sleutelfunctiehouder risicobeheer

drs. C. (Carola) Steenmeijer RA

Secretaris

J.P. (Jeroen) de Groot, Montae & Partners

Compliance officer

R. (Ronald) de Greef, HVG Law LLP (tot
1 november 2024)

H (Harmen) Pullen, Trivu

Privacy officer

mr. G. (Grace) Somaroo

Adviserend actuaris

A. (Angelique) Plekker AAG

Accountant

KPMG Accountants N.V.

Actuaris

Willis Towers Watson Netherlands B.V.

Raad van Toezicht

drs. J.F.M. (Anneke) van der Meer (voorzitter),
drs. J.J.M. (Jan) Nijland
mr. R.H.A. (Roeland) van Vledder MBA

Uitvoeringsorganisatie

Blue Sky Group, Amstelveen (Blue Sky Group Holding B.V., Blue Sky Group Asset Management B.V. (tot 1 januari 2025), Blue Sky Group Fund Management B.V., Blue Sky Group Pension Management B.V).

Achmea Investment Management (vanaf 1 januari 2025)

Bestuursondersteuning

Montae & Partners B.V.

Verantwoordingsorgaan

Benoemd door de werknemers

drs. A.N. (Asha) Mees,
W. (Walter) van der Vlies
B. (Bob) van der Wal

P-H (Piet-Hein) van Walderveen

C. (Cees) Verhaert

J. (Johan) Walter

Benoemd door KLM

drs. E.P.R. (Eric) Wittgen rc

L. (Liesbeth) Lambrichts

Benoemd door de pensioengerechtigden

drs. ing. J. (Jan) Schaatsbergen (voorzitter)

F.H. (Frans) Reder

W.J.T. (Wim) Stijnman

H. (Harry) Knoors

Functies en nevenfuncties Bestuur

Stand per 31 januari 2025

Bestuur

H.J. (Henk) Bosscher (1954)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:
Functie:
Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2017)
Vereniging KLM Professionals (VKP)
Bestuurder
Bestuurslid Dutch Dakota Association, bestuurslid Vereniging vrienden van de
Vakbondhistorie, lid Werkgroep Pensioenen VCP,
controller TheRockGroup

J. (John) de Hollander (1966)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:
Functie bij KLM:
Nevenfuncties:

Lid (vanaf juni 2023)
KLM
Vice President Finance & Control Flight Operations
Geen

mr. B.C.P. (Barbara) van Koppen (1966)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:

Laatste functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Vicevoorzitter (vanaf 2024)

KLM

SVP Corporate Center & General Counsel, Member of
Executive Committee

Eigenaar BVK Board Consultancy

drs L.C.M. (Leon) Leisink (1960)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:

Functie bij FNV:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf december 2021)

FNV

Pensioenbestuurder

(Niet uitvoerend) bestuurslid OAK Pensioenfonds

Mr. C.E.M. (Charlotte) Orlebeke (1970)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:

Functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf oktober 2021)

KLM

Director HR & Business Partner Air France KLM Cargo

Geen

mr. M. (Marianne) Meijer-Zaalberg (1950)

Functie in het bestuur:
Voordragende organisatie:

Functie:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2017)

Vereniging Gepensioneerden KLM

Zelfstandig bestuurder en toezichthouder

Voorzitter Raad van Toezicht DHL, lid Raad van Toezicht

van Pensioenfonds Vopak, voorzitter visitatiecommissie

Pensioenfonds van Stichting Nationaal Lucht- en

Ruimtevaartlaboratorium, managing director en eigenaar

TriPolis, Klachtencommissie Bedrijfstakpensioenfonds voor de

Media PNO.

K. (Kirsten) Pronk BEc (1969)

Functie in het bestuur:

Voordragende organisatie:

Functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2016), sleutelfunctiehouder audit (vanaf
1 september 2019)

KLM

Vice President Finance & Control Ground Services

Penningmeester Stichting Groenfonds fase 6 Nieuw Koningsduin

drs. L.J. (Jeroen) van der Put RBA (1967)

Functie in het bestuur:

Functie:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2018)

Bestuurder en toezichthouder

Bestuurslid Pensioenfonds PostNL, bestuurslid APF Centraal

Beheer, adviseur beleidsadviescommissie Beleggingen en

balansmanagement Stichting Pensioenfonds Huisartsen,

voorzitter bestuur VBDO, extern adviseur Monitoringscommissie

Code Pensioenfondsen

mr. drs. H.W. (Hans) de Roos (1950)

Functie in het bestuur:

Voordragende organisatie:

Functie:

Laatste functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2014), vicevoorzitter (vanaf 2017)

Vereniging Gepensioneerden KLM

Bestuurder en toezichthouder

Senior Vice President Strategy & Corporate Development (AFKL)

Lid Raad van Toezicht Stichting Ondersteuning

Maatschappelijke Raad Schiphol (tot 31 december 2024).

drs. C. (Carola) Steenmeijer RA (1969)

Functie in bestuur:

Functie:

Nevenfuncties:

Lid, sleutelfunctiehouder risicobeheer (vanaf 1 september 2019)

Zelfstandig adviseur, bestuurder en toezichthouder

Bestuurslid BPF Bouw, adviseur ALCO Pf ING, Lid

Risicocommissie Pensioenfederatie, lid Raad van Toezicht en

voorzitter Audit Committee Hogeschool Rotterdam

drs. E. (Erik) Zwart (1978)

Functie in het bestuur:

Voordragende organisatie:

Functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2020)

Werknemers

Internal Control Specialist

Penningmeester Basisschool De Bloesem Hoofddorp

G.E (Gerda) van der Landen (1967)

Functie in het bestuur:

Voordragende organisatie:

Laatste functie bij KLM:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2024)

KLM

CFO KLM Engineering & Maintenance

Directeur Business Control bij Stedin

**Technisch voorzitter
P.A.M. (Paul) Loven (1956)**

Functie in het bestuur:

Nevenfuncties:

Technisch voorzitter (vanaf 2018)

Technisch voorzitter Pensioenfonds Vliegend Personeel

KLM, Directeur-grotaandeelhouder Paul Loven Coaching en

Bestuursadvies B.V., Lid Raad van Toezicht Pensioenfonds

PGB en onafhankelijk voorzitter, niet-uitvoerend bestuurslid

Pensioenfonds ABN AMRO

Raad van Toezicht**drs. J.F.M. (Anneke) van der Meer (1964)**

Functie in de Raad van Toezicht:

Functie:

Nevenfuncties:

Voorzitter (vanaf 2019)

Consultant, bestuurder en toezichthouder

Eigenaar en consultant van Itch Consultancy, bestuurslid

Stichting Natuur en Milieuwacht Berkel en Rodenrijs, voorzitter

Stichting Denksportcentrum Rotterdam, bestuursvoorzitter

Bridgeclub de Lombard, lid Raad van Toezicht van Bpf Bouw,

secretaris Vereniging Slapers Robeco Pensioenfonds

Mr. R.H.A. (Roeland). van Vledder MBA (1959)

Functie in de Raad van Toezicht:

Functie:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2023)

Onafhankelijk bestuurder en toezichthouder

Onafhankelijk voorzitter bestuur Pensioenfonds DNB,

Onafhankelijk voorzitter Verantwoordingsorgaan Pf Huisartsen,

Voorzitter raad van commissarissen DPS BV

drs. J.J.M. (Jan) Nijland (1960)

Functie in de Raad van Toezicht:

Functie:

Nevenfuncties:

Lid (vanaf 2019)

Toezichthouder

Lid Raad van Toezicht Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

SFDR Rapportage

Duurzame belegging:

een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een milieudoelstelling of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan milieu- of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852, waarbij een lijst van ecologisch **duurzame economische activiteiten** is vastgesteld. In de verordening is geen lijst van sociale duurzame economische activiteiten vastgesteld. Duurzame beleggingen met een milieudoelstelling kunnen al dan niet in overeenstemming zijn met de taxonomie

Duurzaamheidsindicatoren meten hoe wordt voldaan aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

Bijlage IV

Model voor de periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, lid 1, van Verordening (EU) 2020/852

Productbenaming: Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM

Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): 724500EQTOU1N68JMZ57

Ecologische en/of sociale kenmerken

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

☒ ☐ **Ja**

☐ Er zijn **duurzame beleggingen met een milieudoelstelling** gedaan:

- ☐ in economische activiteiten die als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie.
- ☐ in economische activiteiten die niet als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie

☐ Er zijn **duurzame beleggingen met een sociale doelstelling** gedaan

☒ ☐ ☒ **Nee**

☐ Het product **promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken** en hoewel het geen duurzame beleggingen als doelstelling had, had het een minimaal aandeel duurzame beleggingen van

- ☐ met een milieudoelstelling in economische activiteiten die als ecologisch duurzaam zijn aangemerkt in de EU-taxonomie
- ☐ met een milieudoelstelling in economische activiteiten die niet als ecologisch zijn aangemerkt in de EU-taxonomie
- ☐ met een sociale doelstelling

☒ Het product promootte E/S-kenmerken, maar **deed geen duurzame beleggingen**

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Het financiële product (hierna de pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en/of sociale kenmerken:

Ecologische factoren die door de pensioenregeling worden gepromoot:

- 1. De pensioenregeling past voor een deel van de liquide beleggingscategorieën een CO₂-reductie toe op basis van criteria welke voldoen aan de vereisten van de EU Climate Transition Benchmarks.

Sociale kenmerken die door de pensioenregeling worden gepromoot:

- 2. De pensioenregeling stimuleert portefeuillebedrijven om de UN Global Compact principes na te leven. De UN Global Compact is een wereldwijd duurzaamheidsinitiatief dat bedrijven oproept zich te houden aan tien principes op het gebied van mensenrechten, arbeid, milieu en corruptiebestrijding. Bedrijven die de principes van de UN Global Compact schenden worden uitgesloten conform het uitsluitingenbeleid.
- 3. De pensioenregeling sluit bedrijven met blootstelling naar controversiële wapens uit.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd? en in vergelijking tot de voorafgaande perioden?**

- 1. De aandelen en de high yield portefeuilles worden tegen klimaattransitie benchmarks belegd om de CO₂-voetafdruk (ton CO₂eq per miljoen geïnvesteerd) van het fonds te reduceren.

- Per 31 december 2024 bedroeg het strategisch gewicht van de beleggingscategorieën waar door middel van een *climate transition benchmark* wordt gestuurd op CO₂-reductie: 37%

Strategisch gewicht CTB portefeuilles	31-dec-'23	31-dec-'24
Strategisch gewicht portefeuilles met <i>climate transition benchmarks</i> t.o.v. totale beleggingsportefeuille	15,75%	37%

- 2. Het aantal portefeuillebedrijven dat de UN Global Compact principes schendt.

Gedurende de verslagleggingsperiode is niet geïnvesteerd in bedrijven die de UN Global Compact principes schenden (non-compliant).

In het beleggingsuniversum zijn gedurende de verslagleggingsperiode in totaal 70 bedrijven uitgesloten vanwege schendingen van de UN Global Compact conform het uitsluitingenbeleid van het pensioenfonds.

Aantal portefeuillebedrijven dat de UN Global Compact principes schendt	31-dec- '23	31-dec- '24
	0	0

3. Het aantal portefeuillebedrijven met blootstelling naar controversiële wapens.

Gedurende de verslagleggingsperiode is niet geïnvesteerd in bedrijven met blootstelling naar controversiële wapens.

In het beleggingsuniversum zijn gedurende de verslagleggingsperiode in totaal 115 bedrijven uitgesloten vanwege betrokkenheid bij controversiële wapens.

Aantal portefeuillebedrijven met blootstelling naar controversiële wapens	31-dec- '23	31-dec- '24
	0	0

Belangrijkste ongunstige effecten zijn de meest negatieve effecten van beleggingsbeslissing en op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van mensenrechten en bestrijding corruptie en omkoping

● ***Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan? En hoe droegen de duurzame beleggingen bij tot die doelstellingen?***

Deze vraag is niet van toepassing op het pensioenfonds.

De beleggingen van de pensioenregeling zijn deels bedoeld om bij te dragen aan klimaatmitigatie en klimaatadaptatie door in specifieke beleggingscategorieën te sturen op CO₂-reductie, echter deze zijn niet specifiek afgestemd op de definitie van de EU-taxonomie.

● ***Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociale duurzame beleggingsdoelstellingen?***

De pensioenregeling integreert verschillende PAI-indicatoren en andere ESG-factoren in het beleggingsproces. Deze factoren vormen een integraal onderdeel van het Manager Selectie & Monitoring proces. Deze indicatoren worden via verschillende instrumenten beheerst en gemonitord, waaronder stemmen, uitsluiten en engagement.

— — — *Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:*

In de EU-taxonomie is het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” vastgesteld, dat inhoudt dat op taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie en dat vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen ook geen ernstige afbreuk doen aan milieu- of sociale doelstellingen.

Alle beleggingen van de pensioenregeling (inclusief de duurzame beleggingen) zijn afgestemd op de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN-beginselen inzake bedrijfsleven en mensenrechten via zowel het uitsluitingsbeleid en het manager selectie & monitoring proces. Het financiële product investeert niet in bedrijven die de deze internationale standaarden schenden.

De lijst bevat beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten 01 januari 2024 tm 31 december 2024.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

Alle verplichte PAI-indicatoren worden gemonitord. Op specifieke PAI-indicatoren wordt actief gestuurd. Qua ecologische duurzaamheidsindicatoren wordt in de aandelenportefeuilles en de bedrijfsobligatieportefeuilles via de Climate Transition Benchmarks actief gestuurd op het verlagen van PAI #4, de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. Qua sociale indicatoren wordt via de implementatie van het uitsluitingenbeleid bedrijven uitgesloten die betrokken zijn bij schendingen van de UN Global Compact (PAI # 10) en bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens (PAI #14).

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Grootste aandeel beleggingen	Sector	% Activa	Land
Apple Inc.	Informatie technologie	0,77	VS
EU 0,4% 4-02-'37	Supranationale lening	0,72	EU
Microsoft.com	Informatie technologie	0,71	VS
Wallmart Inc.	Niet-duurzame cons. goederen	0,70	VS
Nvidia Corp.	Informatie technologie	0,66	VS
EU 2,625% 4-02-'48	Supranationale lening	0,65	EU
EIB 1,5% 15-06-'32	Supranationale lening	0,58	EU
Costco Wholesale	Niet-duurzame cons. goederen	0,52	VS
SOGPR 3,7% 05-25-'53	Staatslening	0,50	Frankrijk
EIB 2,75% 28-07-'28	Supranationale lening	0,50	EU
FRTR 4,5% 25-04-'41	Staatslening	0,47	Frankrijk
EU 3,25% 2-04-'50	Supranationale lening	0,43	EU
Oracle Corp.	Informatie technologie	0,42	VS
Amazon.com Inc.	Duurzame consumptiegoederen	0,41	VS
Procter & Gamble	Niet-duurzame cons. goederen	0,39	VS

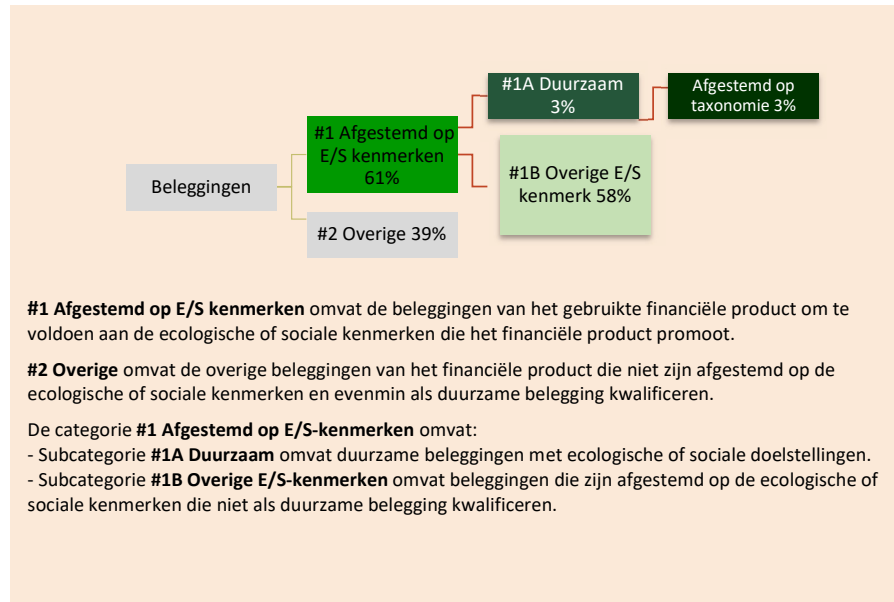
Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Om te voldoen aan de EU-taxonomie, omvatten de criteria voor **fossiel gas** onder meer emissiebeperkingen en omschakeling op volledig hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie**, omvatten de criteria uitgebreide regels voor veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten kunnen direct andere activiteiten inschakelen om een substantiële bijdrage te leveren aan een milieudoelstelling.

Transitie activiteiten zijn activiteiten waarvoor onder andere nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en broeikasgasemissie niveaus die overeenkomen met de beste uitvoering

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

In welke economische sectoren werd belegd?

Sector	% activa
Communicatie Services	6,37%
Duurzame consumptiegoederen	10,41%
Energie	1,63%
Financiële waarden	19,27%
Gezondheidszorg	9,38%
Industriële waarden	11,32%
Informatie technologie	22,27%
Materialen	2,25%
Niet-duurzame consumentengoederen	9,63%
Nutsbedrijven	2,86%
Vastgoed	4,62%

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel opbrengsten uit groene activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven (CapEx)** die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bijv. voor een transitie naar een groene economie.
- de **Operationele uitgaven (OpEx)** die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weerspiegelen.

In welke mate waren de duurzame beleggingen met een milieudoelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

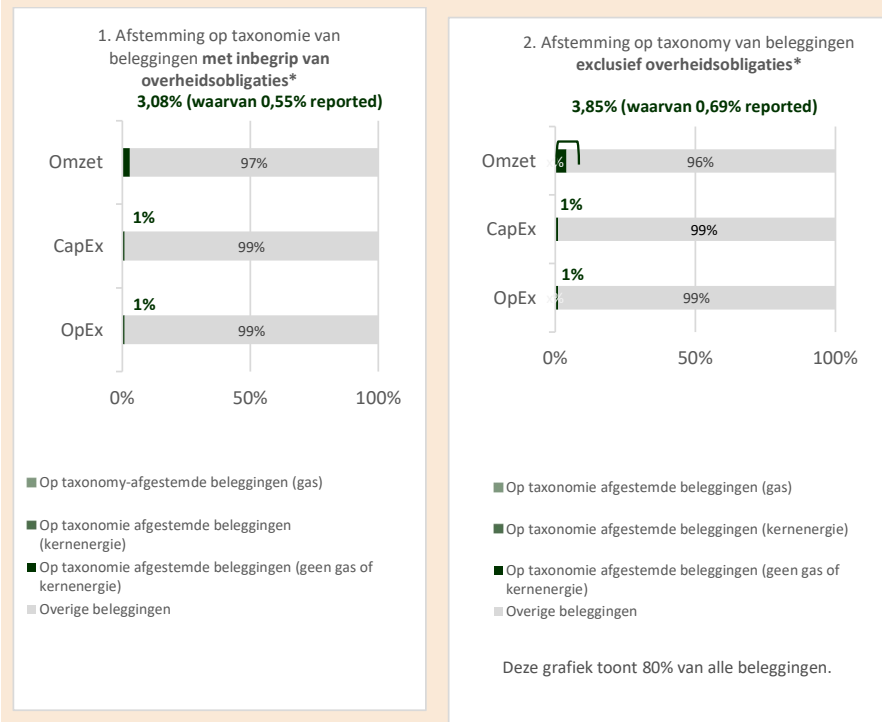
- Heeft het financiële product geïnvesteerd in activiteiten die verband houden met fossiel gas en/of kernenergie in overeenstemming met de EU-taxonomie¹?

☐ Ja:

☐ In fossiel gas ☐ In kernenergie

☒ Nee

De onderstaande grafieken tonen in groen het percentage beleggingen dat was afgestemd op de EU-taxonomie. Aangezien er geen geschikte methode is om te bepalen of overheidsobligaties zijn afgestemd op de taxonomie*, toont de eerste grafiek de afstemming op de taxonomie voor alle beleggingen van het financiële product, met inbegrip van overheidsobligaties, terwijl de tweede grafiek de afstemming op de taxonomie toont voor uitsluitend de beleggingen van het financiële product anders dan in overheidsobligaties.

De berekeningen zijn gebaseerd op de EU-taxonomie rapportage van de totale beleggingsportefeuille van SFDR-data provider Sustainalytics. De data betreft de aansluiting van de beleggingsportefeuille op de duurzame beleggingsdoelstelling zoals gedefinieerd door de EU-taxonomie van de liquide beleggingsportefeuille. In de tabel is onder 'percentage reported' weergegeven welk percentage EU-taxonomie alignment gebaseerd is op door portefeuillebedrijven gerapporteerde data. Het overige percentage betreft gerapporteerde en door de dataprovider ingeschatte data.

De tabel toont dat er op basis van 'omzet' van onderliggende portefeuillebedrijven sprake is van 3,05% afstemming op de EU-taxonomie, waarvan 0,55% daadwerkelijk door bedrijven is gerapporteerd en 2,50% is geschat. Naar verwachting zal de beschikbaarheid van EU-taxonomie gerapporteerde data ook voor de overige beleggingscategorieën in de komende jaren geleidelijk aan toenemen.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

7%, waarvan ruim 6% faciliterend, en 0,09% transitie activiteiten.

● **Hoe verhoudt het percentage beleggingen dat is afgestemd op de EU-taxonomie zich tot het percentage tijdens de eerdere referentieperiodes?**

Het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen is gedaald. In 2023 bedroeg dit percentage 3,87% (waarvan 0,80% daadwerkelijk gerapporteerd), in 2024 is dit percentage licht gedaald naar: 3,08% (waarvan 0,55% daadwerkelijk gerapporteerd)

Referentie benchmarks zijn indices die meten of het financiële product de gepromote milieu en sociale kenmerken bereikt.

Wat was het minimumaandeel duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die niet waren afgestemd op de EU-taxonomie?

Niet van toepassing

Wat was het minimum aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Niet van toepassing

Welke beleggingen zijn opgenomen in de "overige"? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die als #2 Overige zijn geclassificeerd betreft beleggingen in overige private markten, derivaten en liquide middelen. Voor deze beleggingen gelden geen minimum ecologische of sociale minimumwaarborgen. Derivaten worden gebruikt om financiële risico's mee af te dekken. Liquide middelen worden gebruikt om te kunnen voldoen aan aangegane verplichtingen, zoals pensioenuitkeringen.

zijn duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologische duurzame activiteiten

Welke maatregelen zijn er in de refetentieperiode getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken?

De maatregelen om te voldoen aan de ecologische en sociale kenmerken komen voort uit het MVB-Beleid.

Gedurende 2024 werden verschillende instrumenten ingezet om de ecologische en sociale kenmerken van het financiële product te promoten.

1. De CO₂-voetafdruk wordt gemonitord ten opzichte van het basis jaar december 2019. Via een zogenaamde Climate Transition Benchmark wordt gestuurd op een lagere CO₂-voetafdruk ten opzichte van de standaard (grijze) benchmark. Binnen de aandelenportefeuilles en voor bedrijfsobligatieportefeuilles zijn dergelijke maatwerk benchmarks geïmplementeerd.
2. De implementatie van het uitsluitingenbeleid ziet erop toe dat bedrijven die de UN Global Compact schenden (non-compliant) worden uitgesloten. De monitoring vindt dagelijks plaats via de fiduciair manager. Elk kwartaal wordt de uitsluitingenlijst van de fiduciair manager geüpdatet en verzonden naar externe vermogensbeheerders en benchmark providers.
3. De implementatie van het uitsluitingenbeleid ziet erop toe dat bedrijven met blootstelling naar controversiële wapens worden uitgesloten. De monitoring vindt dagelijks plaats via de fiduciair manager en de bewaarder. Elk kwartaal wordt de uitsluitingenlijst van de fiduciair manager geüpdatet en verzonden naar externe vermogensbeheerders en benchmark providers.

Conform het MVB-Beleid van het pensioenfonds worden de volgende instrumenten toegepast:

- **Uitsluiten;** het pensioenfonds sloot bedrijven en landen uit die betrokken zijn bij ongewenste activiteiten, zoals beschreven in het uitsluitingenbeleid. Het pensioenfonds sluit per 31 december 2024 in totaal 215 bedrijven en 56 overheden uit van beleggingen.
- **Engagement;** de fiduciair manager voert middels een externe partij verschillende dialogen met bedrijven, zoals omschreven in het Engagementbeleid. Er wordt in deze dialogen de nadruk gelegd op de thema's en SDG's die door het pensioenfonds zijn gekozen. In 2024 zijn 1.121 gesprekken gevoerd met bedrijven over 3.837 milieu gerelateerde, sociale en bestuurlijke kwesties.
- **Stemmen;** Voor de aandelenportefeuille wordt conform het stembeleid gestemd op alle aandeelhoudersvergaderingen. In 2024 stemde het pensioenfonds op 2.904 vergaderingen over 33.539 voorstellen. Hierbij stelt het pensioenfonds zich op als een positief-kritische, betrokken aandeelhouder.

- **ESG-integratie**; Door het pensioenfonds wordt (via de fiduciair manager) aan de externe vermogensbeheerders eisen gesteld op het gebied van ESG-integratie. Zo dienen deze aangesloten te zijn bij de UN PRI.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de pensioenregeling om te bepalen of de pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

● ***In welk opzicht verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?***

Niet van toepassing

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten aanzien van de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische en sociale kenmerken?***

Niet van toepassing

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?***

Niet van toepassing

● ***Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex***

Niet van toepassing

● ***Waar kan meer informatie worden gevonden over de methodologie welke is toegepast door de referentieindex?***

Niet van toepassing

Op de website van het pensioenfonds is informatie opgenomen over het MVB-beleid en de uitvoering. Het pensioenfonds publiceert ook informatie in het jaarverslag en het MVB-jaarverslag over dit beleid en haar beleggingen.

Meer specifieke informatie over dit product vindt u op deze website:

[Documenten | klmgrondfonds.nl](#)

Deelnemersbestand

Personen met aanspraak op nog niet ingegaan pensioen

	Deelnemers	Gewezen deelnemers
Aantal per einde vorig verslagjaar	12.943	9.087
Bij wegens		
indiensttreding	1.256	-
herindiensttreding	18	-
uitdiensttreding	-	381
toekennen van een pensioen	-	-
revalidatie	5	1
overige oorzaken	-	2
Af wegens		
invaliditeit	60	-
overlijden	22	29
toekennen van een ouderdomspensioen	310	328
uitdiensttreding	381	-
beeindiging wezenpensioen	-	-
revalidatie	-	-
herindiensttreding	-	18
emigratie/afkoop/overdracht	-	119
overige oorzaken	1	-
Aantal per einde verslagjaar	13.448	8.977

Pensioengerechtigden

	Ouderdomspensioen	Nabestaandenpensioen	Wezenpensioen	Arbeidsongeschiktheidspensioen	Totaal pensioengerechtigden
Aantal per einde vorig verslagjaar	8.343	2.844	96	641	11.924
Bij wegens					
indiensttreding	-	-	-	-	-
herindiensttreding	-	-	-	-	-
uitdiensttreding	-	-	-	-	-
toekennen van een pensioen	698	214	23	60	995
revalidatie	-	-	-	-	-
overige oorzaken	1	-	-	-	-
Af wegens					
invaliditeit	-	-	-	-	-
overlijden	265	152	-	10	427
toekennen van een ouderdomspensioen	-	-	-	60	60
uitdiensttreding	-	-	-	-	-
beeindiging wezenpensioen	-	-	38	-	38
revalidatie	-	-	-	6	6
herindiensttreding	-	-	-	-	-
emigratie/afkoop/overdracht	-	9	-	-	9
overige oorzaken	-	-	-	-	-
Aantal per einde verslagjaar	8.777	2.897	81	625	12.380

ONTWIKKELINGEN 2020-2024

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Aantal deelnemers	13.448	12.943	12.040	11.738	12.418
- Mannen	9.774	9.473	8.845	8.606	9.087
- Vrouwen	3.674	3.470	3.195	3.132	3.331
Aantal gewezen deelnemers	8.977	9.087	9.254	9.598	9.268
- Mannen	5.102	5.190	5.359	5.528	5.391
- Vrouwen	3.875	3.897	3.895	4.070	3.877
Aantal gepensioneerden	12.380	11.924	11.689	11.570	11.337
Ouderdomspensioen	8.777	8.343	8.097	7.939	7.747
- Mannen	6.687	6.361	6.173	6.050	5.899
- Vrouwen	2.090	1.982	1.924	1.889	1.848
Nabestaandenpensioen	2.897	2.844	2.820	2.816	2.798
Wezenpensioen	81	96	116	129	141
Arbeidsongeschiktheidspensioen	625	641	656	686	651
- Mannen	402	404	416	439	422
- Vrouwen	223	237	240	247	229
Premies					

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Premie voor risico pensioenfonds	218,7	186,9	162,0	211,4	145,0
Premie voor risico deelnemers	0,4	0,4	0,3	0,5	0,8
Kostendekkende premie	239,7	196,4	254,0	276,2	277,3
Gedempt kostendekkende premie	216,3	170,2	156,7	156,7	132,6
Pensioenuitkeringen	256,8	244,6	215,2	204,4	183,7
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer	440	396	306	281	261
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	8.295,9	7.698,8	7.286,8	9.191,0	9.860,7
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Vastgoed	1.405	1.265	1.372	1.440	924
Aandelen	4.094	3.568	3.360	4.742	4.104
Vastrentende waarden	5.767	5.376	4.814	5.421	4.803
Derivaten	-104	-175	-143	-226	424
Overige beleggingen	162	128	-	-	-
Totaal	11.324	10.161	9.403	11.376	10.255
Beleggingen voor risico deelnemers	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Rendement beleggingen voor risico pensioenfonds					
Vastgoed	5,1%	-5,0%	-6,8%	18,0%	-3,5%
Aandelen	21,1%	12,8%	-9,8%	25,2%	9,5%
Vastrentende waarden	5,4%	6,5%	-21,9%	-1,4%	4,4%
Totaalrendement	9,8%	8,3%	-16,8%	10,7%	5,8%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	3,0%	4,0%	2,0%	7,4%	7,2%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	4,6%	5,0%	4,3%	7,8%	7,2%
Rendement beleggingen voor risico deelnemers					
Vastgoed	8,2%	7,6%	-23,5%	30,3%	-14,6%
Aandelen	23,7%	15,8%	-10,3%	26,7%	5,1%
Vastrentende waarden	5,7%	7,4%	-12,5%	2,5%	0,8%
Totaalrendement	12,8%	10,8%	-16,0%	11,7%	3,0%
Dekkingsgraad					
Nominale dekkingsgraad	132,1%	130,2%	128,2%	123,1%	104,2%
Beleidsdekkingsgraad	135,2%	131,7%	134,4%	115,3%	97,9%

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Vereiste dekkinggraad volgens FTK	122,6%	126,0%	126,6%	122,2%	121,3%
Reële dekkinggraad	89,5%	83,7%	77,8%	81,5%	78,6%
Wettelijk reële dekkinggraad	101,6%	97,9%	102,2%	93,4%	80,4%
Maatstaf toeslagverlening ¹					
Loonindex (volledig)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	0,00%	0,00%
Prijsindex (volledig)	2,6%	0,00%	16,90%	3,30%	1,10%
Toekenningpercentage maatstaf ²	100,0%	76,30%	67,40%	100,00%	0,00%

1 Toeslagen per 1 januari volgend op het verslagjaar

2 Toekenningpercentage per 1 januari 2022 in verslagjaar 2022 verhoogd van 29,1% naar 100%.

(Bedragen in € mio)	2024	2023	2022	2021	2020
Aantal deelnemers	13.448	12.943	12.040	11.738	12.418
- Mannen	9.774	9.473	8.845	8.606	9.087
- Vrouwen	3.674	3.470	3.195	3.132	3.331
Aantal gewezen deelnemers	8.977	9.087	9.254	9.598	9.268
- Mannen	5.102	5.190	5.359	5.528	5.391
- Vrouwen	3.875	3.897	3.895	4.070	3.877
Aantal gepensioneerden	12.380	11.924	11.689	11.570	11.337
Ouderdomspensioen	8.777	8.343	8.097	7.939	7.747
- Mannen	6.687	6.361	6.173	6.050	5.899
- Vrouwen	2.090	1.982	1.924	1.889	1.848
Nabestaandenpensioen	2.897	2.844	2.820	2.816	2.798
Wezenpensioen	81	96	116	129	141
Arbeidsongeschiktheidspensioen	625	641	656	686	651
- Mannen	402	404	416	439	422
- Vrouwen	223	237	240	247	229
Premies					
Premie voor risico pensioenfonds	218,7	186,9	162,0	211,4	145,0
Premie voor risico deelnemers	0,4	0,4	0,3	0,5	0,8
Kostendekkende premie	239,7	196,4	254,0	276,2	277,3
Gedempt kostendekkende premie	216,3	170,2	156,7	156,7	132,6
Pensioenuitkeringen	256,8	244,6	215,2	204,4	183,7
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer	440	396	306	281	261
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	8.295,9	7.698,8	7.286,8	9.191,0	9.860,7
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Vastgoed	1.405	1.265	1.372	1.440	924
Aandelen	4.094	3.568	3.360	4.742	4.104
Vastrentende waarden	5.767	5.376	4.814	5.421	4.803
Derivaten	-104	-175	-143	-226	424
Overige beleggingen	162	128	-	-	-
Totaal	11.324	10.161	9.403	11.376	10.255
Beleggingen voor risico deelnemers	5,6	5,0	4,3	5,0	4,4
Rendement beleggingen voor risico pensioenfonds					
Vastgoed	5,1%	-5,0%	-6,8%	18,0%	-3,5%
Aandelen	21,1%	12,8%	-9,8%	25,2%	9,5%
Vastrentende waarden	5,4%	6,5%	-21,9%	-1,4%	4,4%
Totaalrendement	9,8%	8,3%	-16,8%	10,7%	5,8%
Vijfjaarsgemiddeld totaalrendement	3,0%	4,0%	2,0%	7,4%	7,2%
Tienjaarsgemiddeld totaalrendement	4,6%	5,0%	4,3%	7,8%	7,2%

2024

De uitvoering van de KLM-pensioenregelingen is ondergebracht bij Blue Sky Group

Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM | Prof. E.M. Meijerslaan 1 1183 AV Amstelveen | Postbus 123 | 1180 AC Amstelveen
(020) 426 62 10 | pensioenservice@klmgrondfonds.nl | www.klmgrondfonds.nl
facebook.com/klmgrondfonds | linkedin.com/company/klmgrondfonds

Colofon jaarverslag 2024 | Uitgave Stichting Algemeen Pensioenfonds KLM | Coördinatie bestuursbureau
Tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen | Ontwerp Frissewind, Amsterdam